

LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠVIETIMO, MOKSLO IR SPORTO MINISTRAS

ĮSAKYMAS DĖL IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMOS GAIRIŲ PATVIRTINIMO

2023 m. rugsėjo 4 d. Nr. V-1142
Vilnius

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 7 straipsnio 4 dalimi, įgyvendindamas 2021–2030 m. plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos švietimo plėtros programos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2021 m. gruodžio 1 d. nutarimu Nr. 1016 „Dėl 2021–2030 m. plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos švietimo plėtros programos patvirtinimo“, pažangos priemonę Nr. 12-003-03-01-04 ir 2021–2030 m. plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos švietimo plėtros programos pažangos priemonės Nr. 12-003-03-01-04 „Užtikrinti visiems prieinamą ankstyvąjį ugdymą“ aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2022 m. gegužės 31 d. įsakymu Nr. V-878 „Dėl 2021–2030 m. plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos švietimo plėtros programos pažangos priemonės Nr. 12-003-03-01-04 „Užtikrinti visiems prieinamą ankstyvąjį ugdymą“ aprašo patvirtinimo“, 2 veiklą „Atnaujinti ikimokyklinio ugdymo turinį, atsižvelgiant į naujausias mokslines žinias ir tyrimus, ypatingą dėmesį skiriant bendrųjų kompetencijų ugdymui, taikant amžiaus tarpsnį atitinkančius metodus, ir knygų skaitymo kultūros formavimui bei tobulinti mokytojų kvalifikaciją ugdymo turinio įgyvendinimo bei vaikų vertinimo klausimais“:

1. T v i r t i n u Ikimokyklinio ugdymo programos gaires (pridedama).
2. N u s t a t a u, kad ikimokyklinio ugdymo programos, parengtos pagal šio įsakymo 1 punktu patvirtintas Ikimokyklinio ugdymo programos gaires, turi būti įgyvendinamos ne vėliau kaip nuo 2025 m. rugsėjo 1 d.
3. P r i p a ž i s t u netekusiu galios Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. balandžio 18 d. įsakymą Nr. ISAK-627 „Dėl Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašo“ su visais pakeitimais ir papildymais.
4. N u s t a t a u, kad šio įsakymo 3 punktas įsigalioja 2025 m. rugsėjo 1 d.

Švietimo, mokslo ir sporto ministras

Gintautas Jakštas

IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMOS GAIRĖS

I SKYRIUS BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Ikimokyklinio ugdymo programos gairių (toliau – Gairės) paskirtis yra pateikti esminius susitarimus dėl vaikų nuo gimimo iki 6 metų ugdymo(si) programos (toliau – Programa), siekiant užtikrinti kokybišką ikimokyklinį ugdymą(si) ir ugdymo(si) tęstinumą.

2. Gairėse pateikiamos Programos kūrimo ir atnaujinimo kryptys, apimančios požiūrį į vaiką ir jo ugdymąsi vaikystėje; ikimokyklinio ugdymo(si) tikslą, vaikų ugdymosi pasiekimų (toliau – pasiekimai) sritis; visuminį, įtraukų, žaidimu ir patirtine veikla grindžiamą ugdymo(si) procesą; ugdymo(si) kontekstus, ugdymo(si) sritis; vaikų ugdymosi pažangos stebėseną.

Punkto pakeitimai:

Nr. [V-131](#), 2024-02-05, paskelbta TAR 2024-02-05, i. k. 2024-02092

3. Gairės parengtos vadovaujantis svarbiausiais ikimokyklinio ugdymo principais, užtikrinančiais ugdymo(si) kryptingumą, integralumą, veiksmingas ugdomasias sąveikas ir ugdymo(si) kokybę. Gairėse pateiktais principais grindžiamas visas kuriamos ar atnaujinamos Programos turinys, jie gali būti papildyti kitais mokyklai aktualiais principais, kurie neprieštarauja toliau pateiktiems svarbiausiems principams:

3.1. ugdymo(si) ir priežiūros vienovės principas. Ikimokyklinio ugdymo(si) procesui būdinga ugdymo(si) ir priežiūros vienovė. Kiekviena suplanuota ir nesuplanuota sąveika bei kasdienė rutina yra ugdanti, turtinanti vaiko patirtį. Ilgalaikis, nuolatinis, saugus vaiko emocinis ryšys su mokytoju sukuria prielaidas visavertei vaiko raidai ir ugdymui(si);

3.2. vaiko raidos ir ugdymo(si) dermės principas. Ugdymo(si) procese atsižvelgiama į raidos nulemtą vaikų poreikių, patirties ir gebėjimų įvairovę ir skatinama visapusiška vaiko raida – fizinė, emocinė, socialinė, pažinimo, komunikavimo, meninės raiškos;

3.3. žaismės principas. Žaismingumas yra viso ikimokyklinio vaikų ugdymo(si) pagrindinis bruožas, neatsiejama tyrinėjimo, eksperimentavimo, fantazavimo, kūrybos dalis, o žaidimas – svarbiausia savarankiška vaiko veikla;

3.4. sociokultūrinio kryptingumo principas. Ugdymas(is) yra grindžiamas žmogiškosiomis, tautinėmis ir pilietinėmis vertybėmis, padedančiomis vaikams įsitraukti į supančią kultūrinę aplinką ir didinančiomis atvirumą kultūrinei bei kalbinei įvairovei;

3.5. integralumo principas. Siekiama visuminės vaikų raidos, užtikrinamas darnus visų pasiekimų sričių gebėjimų plėtojimas, ugdymo(si) sričių tarpusavio ryšiai, vidinės turinio sąsajos kiekvienoje ugdymo(si) srityje, vaikų veiklos integralumas;

3.6. įtraukties principas. Sudaromos sąlygos kiekvienam vaikui ugdytis, plėtoti savo galias, gauti reikiamą pagalbą, patirti sėkmę, atsižvelgiant į ugdymosi poreikių įvairovę;

3.7. kontekstualumo principas. Vaikų ugdymas(is) vyksta estetiškuose, į veiklą įtraukiančiuose, vaikų iniciatyvoms atviruose artimiausios socialinės, kultūrinės, kalbinės ir gamtinės aplinkos kontekstuose, siekiama vaikų ugdymo(si) patirčių aktualumo, prasingumo;

3.8. vaiko ir mokytojo bendro veikimo principas. Aplinkos, sąveikos, bendros prasmės kuriamos išiklausant ir atliepiančiomis vaikų poreikius, interesus, iniciatyvas, nuomonę, drauge priimančiomis sprendimus;

3.9. lėtojo ugdymo(si), užtikrinančio gilų įsitraukimą, principas. Vaikai giliai išgyvena ir pajaučia kiekvieną *čia ir dabar* momentą, kai skiriama pakankamai laiko kasdienei rutinai, tyrinėjimo ar kūrybos procesui, nuostabai ir atradimo džiaugsmui;

3.10. reflektyvaus ugdymo(si) principas. Mokytojas drauge su vaiku emocijomis ir veiksmis atspindi vaiko veikimo patirtis. Su vaikais drauge pagal jų gebėjimus apmąstomos vaikų emocijos, veiklos ir jų rezultatai, numatomas tolesnis veikimas. Mokytojai apsvarsto autentiškas vaikų patirtis, veiklos kokybę ir savo pedagoginių sprendimų poveikį vaikų ugdymui(si);

3.11. šeimos ir mokyklos partnerystės principas. Mokykla ir šeima (globėjai) bendradarbiauja rengiant Programą, užtikrinant ugdymo(si) tęstinumą ir dermę, kuriant susitelkusią, kartu besimokančią bendruomenę. Tėvai ir mokyklos darbuotojai pasitiki vieni kitais ir veikia dėl vaikų interesų.

4. Siekiant užtikrinti visuminį vaikų ugdymąsi, Gairėse pateikiama aštuoniolika pasiekimų sričių, skirtų Programoje numatyti vaikų ugdymosi pasiekimus.

5. Gairėse pateikiama kuriamai ar atnaujinamai Programai aktuali nauja ugdymo(si) aplinkos modeliavimo kryptis – vaikų ugdymo(si) kontekstų kūrimas. Pateikiami žaismės, universalaus dizaino mokymuisi, kultūrinių ir kūrybinių dialogų, kalbų įvairovės, tyrinėjimų ir gilaus mokymosi, realių ir virtualių aplinkų, judraus patirtinio mokymosi kontekstų kūrimo būdai.

6. Gairėse rekomenduojamos penkios ikimokyklinio ugdymosi sritys: „Mūsų sveikata ir gerovė“, „Aš ir bendruomenė“, „Aš kalbų pasaulyje“, „Tyrinėju ir pažįstu aplinką“, „Kuriu ir išreiškiu“. Ugdymosi sritys yra ikidalykinės, orientuotos į Programoje numatytų vaikų pasiekimų plėtotę, apima vaikų ugdymo(si) turinį ir veiklas.

7. Siekiant įtraukaus, visiems vaikams prieinamo ir sėkmingo ugdymosi, Gairėse įtvirtinamas Programos, grindžiamos universalaus dizaino mokymuisi prieiga, rengimas.

8. Gairėse nusakoma Programos, kurioje žaidimas suprantamas kaip vaiko raidos šaltinis, vaiko ugdymosi būdas ir pagrindinė veikla, kūrimo ir atnaujinimo kryptis.

9. Gairės parengtos vadovaujantis Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, tarptautinių organizacijų rekomendacijomis dėl kokybiško ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo, atsižvelgta į vaiko raidos ir ugdymo(si) ypatumus, naujausius ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo(si) mokslinius tyrimus, ikimokyklinės pedagogikos kaitos tendencijas, užsienio šalių ikimokyklinio ugdymo programų modelius, Lietuvos gerąją praktinę patirtį.

10. Gairėse vartojamos sąvokos apibrėžtos Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme ir kituose švietimą reglamentuojančiuose teisės aktuose.

II SKYRIUS VAIKO RAIDA IR UGDYMASIS

11. Kuriant ar atnaujinant mokyklos Programą vadovujamasi Gairėse pateiktu požiūriu į vaiką ir vaikystę, vaiko raidą, poreikius, ugdymo(si) būdus, juo grindžiamas visas Programos turinys.

12. Vaikystėje raidos procesai sukuria prielaidas vaikų ugdymui(si), o kokybiškas ugdymas(is) brandina kūną, smegenų struktūras, skatina vaikų raidą:

12.1. ankstyvajai vaiko raidai būdingas spartus netolygus augimas, veiksmų, mąstymo ir kalbos vystymosi nevienalaikiškumas. Kiekvieno vaiko raida ir ugdymasis pasižymi unikaliais bruožais. Mokytojas pasitiki vaiko natūraliomis galiomis augti ir ugdytis, sudaro sąlygas prigimtinėms galioms plėtotis, pripažįsta ir gerbia skirtybes, pasiekimų įvairovę, kuria galimybes skleisti vaikų individualumui;

12.2. kiekvienas vaikas aktyviai mokosi, daugelį dalykų atranda pats, savu būdu ir laiku. Vaikai turi sumanymų, nuolat ieško naujų veiklų ir iššūkių, padedančių tobulėti. Mokytojas paremia vaikų iniciatyvas, parinkdami jiems aktualų turinį ir veiklas;

12.3. vaikų mąstymo sinkretiškumas, pasaulio kaip nedalomos visumos matymas suponuoja visuminį požiūrį į ugdymą(si). Vaikams aktyviai veikiant integruojamas fizinis, emocinis, socialinis ir pažintinis ugdymasis;

12.4. vaikų ugdymas(is) yra nuolatinis vidinių galių plėtojimas naujų patirčių pagrindu. Vaikų raidai ir ugdymui(si) svarbiausios yra jautrios socialinės sąveikos, grindžiamos dialogiškumo principu;

12.5. vaikų tarpusavio dialoguose ir dialoguose su suaugusiaisiais konstruojamos bendros prasmės. Vaikų grupėje vyrauja nuomonių ir raiškos įvairovė, vaikai mokosi girdėti vienas kitą, skatinama mokymosi vieniems iš kitų kultūra;

12.6. darnų vaikų vystymąsi užtikrina vaiko raidą skatinantis ugdymas. Siekiama turtinti, plėsti ir kompensuoti nepalankioje aplinkoje augančių vaikų patirtis, kuriamos vaikus ugdytis įgalinančios socialinės ir kultūrinės aplinkos.

13. Programa sukuria prielaidas užtikrinti pagrindinių, kiekvienam vaikui aktualių poreikių tenkinimą ir turtinimą:

13.1. žaidimo poreikis – turėti laisvę, pakankamai laiko, erdvės, žaidimo partnerių ir galimybę per bendrus žaidimus kurti vaikų kultūrą. Pripažįstama žaidimo, kaip savarankiškos vaikų veiklos, nelygstama vertė. Nuolat stebėdami ir tinkamoje situacijoje jautriai įsitraukdami į žaidimus, suaugusieji padeda vaikams augintis žaidimo gebėjimus;

13.2. saugumo poreikis – jaustis saugiam, gerbiamam, matomam, girdimam, tinkamai globojamam, sulaukti paramos ir pagalbos, kai jos reikia. Ugdant vaikus rūpinamasi ne tik užtikrinti jų saugumą, bet ir juos pačius pagal jų galias įtraukti į rūpinimąsi savo bei kitų saugumu;

13.3. draugysčių poreikis – jaustis priimamam, jausti bendrumą, lygiavertiškumą su kitais, kitų paramą, artimumą, turėti vieną ar keletą artimesnių draugų. Sukuriama ugdymo(si) aplinka, skatinanti vaikus tyrinėti ir atrasti, kaip būti, gyventi ir veikti drauge;

13.4. komunikavimo poreikis – dalintis su kitais emocijomis, mintimis, idėjomis žodžiu ir nežodinėmis priemonėmis (mimika, judesiu, piešiniu, muzikos kūriniumi ir pan.). Vaikams sudaromos sąlygos išbandyti įvairias komunikavimo su vaikais ir suaugusiaisiais priemones ir atrasti pagarbaus, veiksmingo bendravimo būdus;

13.5. pažinimo džiaugsmo poreikis – smalsauti, tyrinėti, klausinėti, aiškinti(s), kurti ir išbandyti, džiaugiantis naujais atradimais ir gebėjimu pažinti. Taikydami ugdymo(si) procese įgytas patirtis vaikai kuria ir perkuria savo teorijas apie pasaulį;

13.6. kūrybinės saviraiškos poreikis – tyrinėti ir atrasti unikalias savo kūrybines galias per įvairias veiklas. Kuriamos ir spontaniškų, ir kryptingų veiklų galimybės, palankios atsiskleisti vaikų interesams, gabumams ir auginti savitą raiškos stilių;

13.7. programa taip pat sukuria prielaidas atliepti ir tenkinti unikalius kiekvieno vaiko poreikius, tarp jų ir specialiuosius ugdymosi poreikius.

14. Vaikai yra aktyvūs ugdymo(si) turinio ir proceso kūrimo dalyviai, įsitraukiantys, atliepiantys, siūlantys, ir taip dalyvaujantys su jų ugdymusi susijusiuose sprendimuose. Vaikų reagavimo į ugdymo(si) situacijas stebėjimas, įsiklausymas į vaikų nuomonę padeda mokytojui geriau suprasti momento čia ir dabar poreikius ir jais grįsti ugdymo(si) procesą:

14.1. mokytojas drauge su vaikais mokykloje kuria demokratiškus procesus. Vaikai skatinami susitarti, dalintis, išreikšti savo nuomonę, mokytis kurti taisykles ir jų laikytis;

14.2. demokratiško ugdymo(si) aplinkoje vaikai atranda ir auginasi autentišką lyderystę. Kiekvienas vaikas turi galimybę išbandyti lyderio vaidmenį skirtingose situacijose. Mokytojas visais būdais skatina vaikus pripažinti ir priimti įvairiopas lyderystės apraiškas;

14.3. vaikai yra neatsiejami savo aplinkų ir veiklų vertinimo dalyviai ir, padedami mokytojo, atranda būdus, kaip savo pajautą ar nuomonę išreikšti ir parodyti kitiems.

15. Vaikai ugdomi stebėdami, veikdami spontaniškai, užsikrėsdami patrauklia, malonumą teikiančia veikla ir pagal savo jėgas, poreikius bei pomėgius įsitraukdami į mokytojo organizuotą kryptingą veiklą:

15.1. kuriamoje ar atnaujinamoje Programoje numatomi vaiko ugdymosi žaidžiant ir patirtinio ugdymosi būdai, atitinkantys vaikų prigimtį ir raidos poreikius. Mokykla į Programą įtraukia ugdymosi žaidžiant būdus ir susitaria, kuriuos iš patirtinio ugdymosi būdų taikys ir įtrauks į Programą;

15.2. vaikų ugdymasis žaidžiant. Žaismingumas natūraliai būdingas vaiko santykiui su pasauliu, yra viso jo veikimo ir ugdymo(si) bruožas, vaikų kultūros plėtojimo prielaida. Spontaniškas žaismingumas sklaidžiasi per vaikų tyrinėjimą ir eksperimentavimą, visavertiškai įgyvendinamas per savarankiškai pačių vaikų kuriamus žaidimus. Vaikai ugdomi, įsitraukę į žaidimus, žaisdami sensomotorinius tyrinėjimo žaidimus, savarankiškai kurdami vaizduote paremtus režisūrinius,

siužetinius vaidmenų ir naratyvinius žaidimus. Tikslingai formuojant(is) siauresnius, savitus gebėjimus žaidžiami didaktiniai žaidimai. Ugdymo(si) procese išlaikomas balansas tarp savarankiškai vaikų kuriamų siužetinių vaidmenų žaidimų ir ugdomųjų žaidimų su taisyklėmis;

15.3. vaikų patirtinio ugdymosi būdai. Susidomėję įvairiomis veiklomis, stebėdami, tyrinėdami, eksperimentuodami, kurdami, dalindamiesi patirtimi, vaikai visais pojūčiais patiria, pajaučia objektus, jų savybes, ryšius, reiškinius ir procesus, atranda tai, kas jiems nauja, gilina supratimą ir plėtoja gebėjimus. Ugdymo(si) procese skatinami šie vaikų patirtinio ugdymosi būdai: personalizuotas, savivaldus, dialogiškas, judrus, įkūnytasis ugdymasis, ugdymasis tyrinėjant, kuriant, reflektuojant.

16. Gairėse pateikiamos pamatinės vertybės, kuriomis grindžiamas visas Programos turinys. Į Programą gali būti įtrauktos ir kitos mokyklai aktualios vertybės, dėl kurių susitariama mokyklos bendruomenėje, ir jos neprieštarauja Gairėse pateiktoms vertybėms. Vaikų ugdymasis grindžiamas požiūriu į vaiką ir jo ugdymą(si) sąlygotomis vertybėmis:

16.1. vaiko orumas – kiekvieno vaiko nelygstamos vertės, autentiškumo, unikalumo pripažinimas ir puoselėjimas;

16.2. vaiko gerovė – vaikų gerovės pirmumo pripažinimas, puoselėjant vaiko saugumą, sveikatą, darną su savimi ir kultūrine, socialine bei fizine aplinka;

16.3. saviraiškos laisvė – kiekvieno vaiko kūrybinio potencialo ir laisvės išreikšti save pripažinimas, palaikymas ir skatinimas;

16.4. lygiavertis dalyvavimas – lygiavertėmis sąveikomis grindžiamo ugdymo(si) vertės pripažinimas, sudarant maksimalias sąlygas kiekvienam vaikui dalyvauti bendrame ugdymosi procese ir pašalinant ugdymosi kliūtis;

16.5. lygiateisiškumas ir teisingumas – vienodų teisių augti ir ugdytis visiems pripažinimas, užtikrinant galimybes kiekvienam vaikui optimaliai vystyti ir reikšti savo potencines galias nepriklausomai nuo prižasčių, susijusių su lytimi, sveikata, socialine ir kultūrine padėtimi. Minimizuojamos atskirties ir diskriminavimo galybės, atstovaujama vaikų teisėms mokykloje ir už jos ribų;

16.6. pagarba, tolerancija ir atvirumas įvairovei – atviros, pagarba, empatija ir tolerancija grindžiamos ugdymo(si) aplinkos kūrimas, pripažįstant įvairovę kaip vertybę ir sudarant sąlygas visiems vaikams sėkmingai dalyvauti, natūraliai priimant prigimtinius ir kultūrinius skirtumus;

16.7. bendruomeniškumas, demokratija ir pilietiškumas – pagarba asmeniui grindžiamos demokratinės aplinkos kūrimas, priklausymo bendruomenei jausmo puoselėjimas, atsakomybės už save ir kitus ugdymasis;

16.8. kultūrinis tapatumas – pagarbos savo šalies kultūrai (gimtajai kalbai, etninei kultūrai, tautos istorijai) puoselėjimas, padedant vaikui išreikšti save kaip savo šalies kultūros dalyvį ir kūrėją ir pozityviai priimti kitų kultūrų savitumą.

III SKYRIUS

IKIMOKYKLINIO UGDYMO(SI) TIKSLAS IR PASIEKIMŲ SRITYS

17. Gairėse pateikiamas visoms Programoms vienodas ikimokyklinio ugdymo(si) tikslas, kurio siekdama mokykla Programoje išsikelia uždavinius, atitinkančius mokyklą lankančių vaikų, jų šeimų poreikius ir ugdymo organizavimo modelį:

17.1. ikimokyklinio ugdymo tikslas – atsižvelgiant į vaikų prigimtines galias, patirtį, poreikius, šeimos ir bendruomenės susitarimus, kurti lanksčius edukacinius kontekstus, įgalinančius vaikus išsiugdyti pasitikėjimo, rūpinimosi savimi ir kitais, kultūrinio ir socialinio jautrumo, komunikavimo, lankstaus mąstymo, kūrybiškumo, mokėjimo mokyti pradmenis;

17.2. Programoje, keldama uždavinius tikslui pasiekti, mokykla numato lanksčias ugdymo(si) sąlygas, kurios skatina tiksle nusakytų vaikų galių auginimą ir padeda vaikams tapti:

17.2.1. pasitikintiems;

17.2.2. besirūpinantiems savimi ir kitais;

17.2.3. jautriems kultūrinei ir socialinei įvairovei;

17.2.4. komunikabiliems;

- 17.2.5. lanksčiai mąstantiems;
- 17.2.6. kūrybingiems;
- 17.2.7. sėkmingai besimokantiems.

18. Pasiekimų sritys. Ikimokyklinio ugdymo rezultatai yra vaikų raidos ir ugdymosi procese nuosekliai įgyjami bei plėtojami jų pasiekimai: vertybinės nuostatos, žinios bei supratimas ir gebėjimai. Pasiekimai suskirstyti į 18 pasiekimų sričių, kurių visuma laiduoja optimalią vaiko galių ūgtį. Pasiekimų ūgtis žingsniais nuo gimimo iki šešerių metų pateikta Ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymosi pasiekimų apraše, kuris pateikiamas Gairių priede. Programoje vaikų ugdymo(si) rezultatus nusako šios pasiekimų sritys:

- 18.1. kasdienio gyvenimo įgūdžiai;
- 18.2. fizinis aktyvumas;
- 18.3. emocijų suvokimas ir raiška;
- 18.4. savireguliacija ir savikontrolė;
- 18.5. savivoka ir savigarba;
- 18.6. santykiai su suaugusiaisiais ir bendraamžiais;
- 18.7. aplinkos pažinimas;
- 18.8. matematinis mąstymas;
- 18.9. skaitmeninis sumanumas;
- 18.10. kalbų supratimas;
- 18.11. kalbinė raiška;
- 18.12. estetinis suvokimas;
- 18.13. meninė raiška;
- 18.14. kūrybiškumas;
- 18.15. tyrinėjimas;
- 18.16. problemų sprendimas;
- 18.17. gebėjimas žaisti;
- 18.18. mokėjimas mokytis.

Punkto pakeitimai:

Nr. [V-131](#), 2024-02-05, paskelbta TAR 2024-02-05, i. k. 2024-02092

19. Kiekviena kokybiškai įgyvendinama vaiko raidą skatinančio visuminio ikimokyklinio ugdymosi sritis (Mūsų sveikata ir gerovė, Aš ir bendruomenė, Aš kalbų pasaulyje, Tyrinėju ir pažįstu aplinką, Kuriu ir išreiškiu) plėtoja visų 18 pasiekimų sričių vaiko pasiekimus. Užtikrinamas darnus visų pasiekimų plėtojimas, nors skirtingų ugdymosi sričių poveikis atskirų pasiekimų ūgčiai skirtingas.

IV SKYRIUS

IKIMOKYKLINIO UGDYMO(SI) PROCESAS

20. Ikimokyklinio ugdymo(si) pagrindas yra visuminis ugdymas(is), universalus dizainas mokymuisi, vaiko žaidimas ir kita patirtinė veikla. Juo vadovaujama kuriant ar atnaujinant Programą, išlaikant ir plėtojant savitą mokyklos ugdymo(si) modelį:

20.1. visuminis ugdymas(is) yra pagrindinė ikimokyklinio ugdymosi kryptis, kuri lemia vaikų emocijų, socialinių, fizinių, pažinimo, kalbos, kūrybos potencinių galių harmoningą plėtojamąsi. Programoje modeliuojamas integralus, vientiso pasaulio vaizdo kūrimąsi sąlygojantis vaikų ugdymosi procesas, užtikrinamas balansas ir dermė tarp atskirų ikimokyklinio ugdymo(si) sričių, tarp ugdymosi ir ugdymo procesų;

20.2. universalus dizainas mokymuisi yra kiekvieno vaiko sėkmingą ugdymąsi laiduojanti įtraukaus ugdymo organizavimo prieiga. Visavertę įtrauktį užtikrina prigimtinių kiekvieno vaiko ugdymosi skirtumų pripažinimas ir kokybiškai įgyvendinamos esminės ugdymo(si) proceso modeliavimo kryptys:

- 20.2.1. vaiko įsitraukimas į ugdomąją veiklą, sudominant ir sužadinant pozityvias emocijas;
- 20.2.2. gilėjantis supratimas, gaunant ir tyrinėjant informaciją įvairiais būdais;

20.2.3. įgytos patirties raiška, savarankiškai sugalvojant idėją, ją įgyvendinant, atspindint ar aptariant rezultata;

20.3. vaiko žaidimas ir kita patirtinė veikla yra pagrindinės, viena kitą papildančios ugdomosios veiklos. Vaikų žaidimas yra paties vaiko kuriama ir valdoma veikla, kuomet sutelkiamos visos jau įgytos ir plėtojamos galios. Mokykloje plėtojama visos bendruomenės žaidimo kultūra, skatinanti žaisti, kurti ir bendradarbiauti. Siekiama vaikų savarankiško žaidimo ir žaismingo ugdymo(si) vienovės bei darnos. Patirtinės veiklos yra vaiko ugdymasis darant, veikiant: pajaučiant, stebint, tyrinėjant, eksperimentuojant, modeliuojant, kuriant, komunikuojant, reflektuojant savo patirtis ir atradimus.

21. Mokykla, rengdama ar atnaujindama Programą, kuria, reflektuoja ir tobulina vientisą į vaikų pasiekimų plėtotę orientuotą ugdymo(si) turinio kūrimo, organizavimo, pedagoginių strategijų, ugdymo(si) metodų bei formų taikymo, aplinkų kūrimo sistemą:

21.1. mokykloje susitariama dėl pedagoginių strategijų bei ugdymo(si) metodų, orientuotų į vaiko asmenybės ir pasiekimų auginimą, taikymo. Programoje derinamos ugdymo(si) kontekstų kūrimo, spontaniško vaikų ugdymosi skatinimo, vaikų ir mokytojų kūrybinėmis sąveikomis grindžiamo bei organizuoto ugdymo pedagoginės strategijos. Prioritetas teikiamas žaidimo pedagogikai, nes ji turi nelygstamą vertę ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymui(si);

21.2. susitariama dėl vaikų raidą ir ugdymosi būdus atitinkančių ugdymo(si) organizavimo formų taikymo, palaikoma jų įvairovė. Į Programą įtraukiamos inovatyvios, prasmingą vaikų ugdymą(si) skatinančios formos: vaikų projektai, skaitymo valandėlės, pažintinės išvykos, patirtinis ugdymas(is) žaliosiose edukacinėse erdvėse, tyrinėjimų laboratorijose, kūrybinėse ateljė, atradimų stotelėse, pažinimo salose;

22. Kuriant ar atnaujinant Programą, mokykla įtraukia tėvus (globėjus) į susitarimus dėl vaikų ugdymo(si) pasiekimų, proceso ir aplinkų:

22.1. mokykla atsižvelgia į vaiko gerovei aktualius šeimų poreikius ir kultūrą, sukuria lanksčias sąlygas sklandžiai vaikų ir šeimos adaptacijai, susitaria dėl ugdymo(si) mokykloje ir šeimoje dermės;

22.2. šeimos ir mokyklos bendradarbiavimas grindžiamas abipuse pagarba, pasitikėjimu, lygiaverte dialogine partneryste. Visi su vaikų priežiūra ir ugdymu susiję klausimai sprendžiami komunikuojant, tariantis, konsultuojantis šeimoms ir mokyklos darbuotojams pagal jų atsakomybės ribas.

23. Kuriant ar atnaujinant Programą, susitariama dėl paramos vaikų ugdymui(si), mokytojams ir šeimoms sistemos, komandinio mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų darbo, apimamos šios Gairėse pateiktos paramos teikimo kryptys:

23.1. mokytojai veikia iš anksto numatydami galimas kliūtis konkreitiems vaikams dalyvauti bendrai planuojamoje veikloje, kliūčių prevencijai iš anksto parinkdami vaikų ugdymosi poreikius atitinkančias priemones ir būdus, kad pašalintų atskirties tikimybę;

23.2. švietimo pagalbos specialistų pagalba vaikams orientuojama į fizinių funkcijų lavinimą, pažinimo bei mąstymo operacijų ir kalbos vystymą, jeigu vaikai patiria savitų ugdymosi sunkumų arba jų raida neatitinka amžiaus;

23.3. švietimo pagalbos specialistai teikia mokytojui pagalbą, orientuotą į ugdymo(si) proceso optimizavimą, kartu aptardami vaikų poreikius, ugdymo(si) galimybes ir planuodami ugdymosi aplinką ir procesą, kad vaikai nepatirtų dalyvavimo ir ugdymo(si) kliūčių;

23.4. mokytojai ir švietimo pagalbos specialistai įtraukia tėvus (globėjus) į bendradarbiaujančią komandą, juos konsultuoja, padėdami suprasti vaiko ugdymosi poreikius, veiksmingus, vaikui tinkamiausius ugdymo(si) būdus ir dalyvauti savo vaiko ugdyme šeimoje ir mokykloje;

23.5. sprendžiant sudėtingus ugdymo(si) atvejus, plėtojant ugdytojų kompetencijas, aprūpinant mokyklos bendruomenę ir šeimas reikalingais ištekliais, mokykla inicijuoja bendradarbiavimą su išorinėmis vaikų ugdymo, švietimo pagalbos teikimo, išteklių institucijomis, centrais, nevyriausybinėmis organizacijomis, tarpininkauja šeimoms ir kitoms institucijoms sprendžiant vaikų teisių, ugdymo ir pagalbos vaikams klausimus.

V SKYRIUS VAIKŲ UGDYMO(SI) KONTEKSTAI

24. Vaikų ugdymas(is) vyksta mokyklos vidaus ir lauko aplinkose, taip pat aplinkose už mokyklos ribų (parkai, muziejai, gamtos ir kultūriniai objektai ir kt.). Mokyklos aplinkoje kuriami vaikų emocinį ir fizinį saugumą užtikrinantys ugdymo(si) kontekstai, kurių bendrakūrėjai yra vaikai.

25. Kuriant ugdymo(si) kontekstus dėmesio centre yra vaikams aktuali, dėmesį patraukianti, skatinanti veikti, vaikų iniciatyvoms atvira, estetiškai patraukli aplinka. Kontekstams būdinga kryptinga vaikų veiklą inicijuojanti idėja ar iššūkis, mokytojui tikslingai parenkant ir tam tikru būdu išdėliojant priemones, sukuriančias netikėtumo momentą. Kontekstai skatina autentiškus vaikų sumanymus, palaiko ilgalaikį domėjimąsi ir gilina supratimą. Tame pačiame ugdymosi kontekste vaikai turi galimybę veikti ir save išreikšti skirtingai.

26. Kuriant ugdymo(si) kontekstus vaikams sudaromos galimybės pasirinkti veiklą, medžiagas, priemones, veikimo vietas, laiką, veikti vienam ar bendradarbiaujant, skirtingais būdais pristatyti veiklos rezultatus. Pasirinkimai sukuria prielaidas rasti įvairioms savo turiniu veikloms, atliepia skirtingus vaikų interesus, gebėjimų lygį ir mokymosi būdų įvairovę.

27. Modeliuojant kontekstus kuriamos įvairiapusės veiklos galimybės: vaiko iniciatyvos pirmumas, kai mokytojas stebi vaiko domėjimąsi ir pasinaudoja spontaniškais čia ir dabar susikūrusiomis situacijomis, praturtindamas jo patyrimą; dialoginis veikimas, mąstymas ir kūryba drauge, mokytojui sekant vaiko iniciatyvą; atvirosios veiklos idėjos pirmumas, kai mokytojas pasiūlo vaikams veiklą ir iniciatyvą veikti perleidžia vaikams.

28. Kuriant ugdymo(si) kontekstus modeliuojama dialoginė vaikų, mokytojų ir kitų suaugusiųjų sąveika: iš anksto numatomi galimi komunikavimo su vaikais būdai ir priemonės vaikų aktyvumui paskatinti ir palaikyti. Mokytojai stebi, kuo vaikai domisi, ką geba, ir pritaiko kontekstą plėtoti pastebėtus vaikų interesus ir gebėjimus. Siekiant palaikyti dialogą lanksčiai naudojamos priemonės: papildomoji medžiaga ir objektai, ugdymosi veiklos nuotraukos ir vaizdo medžiaga, vaiko veiksmų, atradimų įvardijimas, atvirieji klausimai, refleksijos.

29. Mokytojai ir švietimo pagalbos specialistai iš anksto numato galimas vaikų veiklos kliūtis arba jos tampa matomos vaikams veikiant sukurtame kontekste. Iš anksto susitariama dėl priemonių ir būdų, kurie gali padėti vaikams lengviau įsitraukti, bendrauti ir bendradarbiauti su kitais vaikais, atlikti veiklą ir mokytis.

30. Kuriant kontekstus naudojamos esamos kultūrinės, socialinės ir gamtinės aplinkos, iš anksto tikslingai sumodeliuotos ugdymosi aplinkos ir ugdymosi situacijos, susikuriančios čia ir dabar. Aplinka keičiama, atsižvelgiant į vaikų gebėjimų ūgtį.

31. Ugdymo(si) kontekstuose, būdami vaikų elgesio ir veiklos modeliu, mokytojai pagal situaciją lanksčiai keičia savo vaidmenis, tapdami vaiko padėjėjais, tyrinėtojais, kūrėjais, besimokančiais.

32. Mokyklos bendruomenė kuria ar atnauja Programą, pasirinkdama Gairėse rekomenduojamus ugdymo(si) kontekstus, aktualius mokyklos ugdymo aplinkai:

32.1. universalus dizaino mokymuisi kontekstas – tai lanksti, visiems vaikams prieinama ugdymo(si) aplinka ir veiksmingas procesas, kuriame, nepriklausomai nuo amžiaus, socialinių, kultūrinių, lingvistinių, sveikatos skirtumų, visiems vaikams sudaromos sąlygos žaisti, patirti ir ugdytis. Ugdymo aplinka žadina vaikų emocijas, pagauna dėmesį, panardina į prasmingą vyksmą. Galėdami rinktis alternatyvius tyrinėjimo, pažinimo ir dalyvavimo būdus, vaikai veikia savo tempu, pagal savo galias ir mokosi vieni iš kitų. Galimybė pasirinkti veiklas ir priemones, siekiant numatyto rezultato, skatina turėti savo ketinimą, idėjų, sumanymų, jų kryptingai ieškoti ir pamažu suprasti savo žaidimo ar mokymosi būdus. Vaikai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, jaučiasi lygiaverčiais dalyviais, visi kartu mokosi vieni kitus pažinti ir veikti žmonių įvairovėje;

32.2. žaismės konteksto paskirtis – palaikyti kasdinių veiklų žaismingumą, kuriant džiaugsmo bei nuostabos tyrinėjant, išbandant, eksperimentuojant, dalinantis potyrius. Kontekstas atliepia vaiko žaismingą savęs ir pasaulio pajautimą, skatina žaisti judesiais, pojūčiais, emocijomis, kalba, vaizduote, mintimis. Eksperimentuojama veikimu tuščioje ir daiktinėje erdvėje, atrandant, kad žaidimas gali gimi „iš nieko“, mintyse. Palaikomi netikėti vaikų būdai suprasti, tyrinėti,

improvizuoti, priimamos „neteisingos“ jų teorijos apie pasaulį, įkvepiančios pratęsti „tiesos“ paieškas. Mokytojas jautriai pastebi žaismę vaikams veikiant, ją atliepia, pratęsia, kokybiškai papildo ir įtraukia kitus vaikus;

32.3. judraus patirtinio ugdymosi konteksto paskirtis – skatinti vaikų judėjimo džiaugsmą ir kasdienį judrumą, didinti judraus mokymosi galimybes. Įdomias, prasmingas ugdymosi situacijas kuria dialogiška vidaus ir lauko aplinkų jungtis, įrangos mobilumas, pritaikymas tyrinėti judesį, judriais būdais dalyvauti visų ugdymosi sričių veiklose. Panaudojama natūrali ir dirbtinai sukurta, įranga ir priemonėmis papildyta gamtinė aplinka, modeliuojamos vaikus judėti skatinančios iššūkio, saugios rizikos edukacinės erdvės, kuriančios prielaidas subalansuotam ugdymui(si) viduje ir lauke;

32.4. kultūrinių dialogų kontekstas – kai vaikai ugdymo įstaigoje dalyvauja daugialypiuose kultūriniuose kontekstuose, kurių paskirtis – padėti kiekvienam kurti savo individualų tapatumą, tuo pačiu metu dalyvaujant tiek vaikų subkultūros, tiek artimiausios ir tolimesnių aplinkų kultūrų kūrime. Mokyklos aplinka yra erdvė nuolatinėms socialinėms ir kultūrinėms sąveikoms bei reiškiniams patirti, pažįstant šeimos, mokyklos grupės, kaimynystės, regiono, etninės grupės ir šalies bei globalaus pasaulio kultūrinius ypatumus ir vertybes. Mokyklos aplinkoje matomi įvairių kultūrų ženklai, simboliai, patiriami papročiai ir elgsenos, išbandomos skirtingos kultūrinės raiškos formos, ugdantis pozityvų požiūrį į įvairovę ir kitoniškumą;

32.5. kalbų įvairovės konteksto paskirtis – kurti ir palaikyti aplinkos sąlygas, palankias rastis ir plėtotis skirtingiems vaikų komunikavimo būdams, įvairiai žodinei ir nežodinei raiškai, kalbų pažinimui, teigiamoms nuostatoms, susijusioms su kalbų ir jos formų įvairove. Kuriant kontekstą pasinaudojama mokykloje ar grupėje esama kalbų įvairove, socialinių tinklų ir skaitmeninių technologijų teikiamomis galimybėmis, kalbų pasaulio pažinimą papildančiomis ir kalbą ugdančiomis vaizdinėmis ir garsinėmis priemonėmis, taip pat kasdienėmis komunikacinėmis situacijomis, kylančiomis vidaus ir lauko aplinkose;

32.6. tyrinėjimo ir gilaus mokymosi konteksto paskirtis – atliepti prigimtinių vaikų smalsumą, įtraukti juos į aplinkos tyrinėjimą, skatinantį giliau suprasti aplinkos objektus, reiškinius ir jų ryšius, atrasti įvairius pažinimo ir mokymosi būdus. Kuriamas kontekstas kupinas žaismės, atviras iššūkiams, jame daug laisvės vaiko spėliojimams, atsakymų į savo keliamus klausimus paieškoms, tyrinėjimu grindžiamiems sprendimams. Sukurtos vidaus ir lauko edukacinės erdvės, lauko tyrinėjimo laboratorijos, kuriose yra tyrinėjimo objektų, priemonių ir medžiagų, STEAM veiklų, vaikų stebinių fiksavimo priemonių – tai padeda vaikams įsitraukti į ilgalaikius stebėjimus, patirti aplinkos objektų ir reiškinių įvairovę;

32.7. realių ir virtualių aplinkų konteksto paskirtis – papildyti ir praplėsti realybės kontekstus alternatyviomis skaitmeninėmis galimybėmis patirti ir pažinti, plėtoti vaikų skaitmeninį sumanumą, informatinį mąstymą. Kuriami realios ir virtualios aplinkos sąveikomis grindžiami kontekstai, aplinkas saikingai ir saugiai papildant skaitmeninėmis priemonėmis bei įranga, prioritetą teikiant patirtiniam realių objektų ir reiškinų tyrinėjimui, kūrybiškumui, socialinėms sąveikoms. Vaikų savivaldį mokymąsi skatinančios skaitmeninės priemonės, įvairiomis vaizdo ir garso įvesties bei išvesties įrangą turinčiomis technologijomis kuriamos galimybės vaikams realioje aplinkoje pamatyti plika akimi nematomus procesus ar reiškinius, perkelti realios aplinkos objektus į skaitmeninę erdvę, tyrinėti taisyklių ir laisvės veikti ribas, spręsti problemas, įveikti iššūkius;

32.8. kūrybinių dialogų kontekstas – modeliuojant kūrybinių dialogų kontekstą kuriama vaizduotė, smalsumą, nuostabą kelianti aplinka, akcentuojanti patį kūrybos procesą. Vaikai patiria kūrybos laisvę, išgyvena netikėtumą, kūrybos džiaugsmą ir pasididžiavimą įveikus kūrybinius iššūkius. Aplinkų estetika ir įvairovė kuria prielaidas vaikams tyrinėti kūrybinės raiškos galimybes, išbandyti daugiau nei vieną būdą įgyvendinti kūrybinę idėją ar išspręsti problemą, pasirinkti alternatyvias raiškos priemones, improvizuoti, kurti ir perkurti. Dinamišką kūrybos procesą palaiko mokytojas kūrėjas, sudarantis sąlygas vaikui laisvai, spontaniškai veikti.

VI SKYRIUS IKIMOKYKLINIO UGDYMO(SI) SRITYS

33. Programa kuriama ar atnaujinama, apimant šias vaiko raidą skatinančio visuminio ikimokyklinio ugdymo(si) sritis: „Mūsų sveikata ir gerovė“, „Aš ir bendruomenė“, „Aš kalbų pasaulyje“, „Tyrinėju ir pažįstu aplinką“, „Kuriu ir išreiškiu“.

34. Ugdymo(si) srityse pateikiami ugdymo(si) turinio apmatai, kuriuos mokykla lanksčiai atsirenka, pritaiko, sukonkretina, papildo, kurdama ar atnaujindama Programą.

35. Ugdymo(si) sričių turinys skirtas užtikrinti visuminį vaikų ugdymą(si), plėtojant vaikų pasiekimus aštuoniolikoje pasiekimų sričių.

36. Visų vaikų dalyvavimą užtikrina įtraukus ugdymo(si) procesas, grindžiamas universalus dizaino mokymuisi prieiga, apimantis įsitraukimo, gilėjančio supratimo ir įgytos patirties raiškos procesus. Tai sukuria prielaidas aktyviam, savarankiškam, sėkmingam kiekvieno vaiko ugdymuisi. Sąlygos, skatinančios vaiko įsitraukimą į veiklą, gilėjančią jo supratimą ir įgytos patirties raišką, atskleidžiamos kiekvienos ugdymo(si) srities įvadinėje dalyje, atsižvelgiant į ugdymo(si) srities turinio ypatumus.

37. Ugdymo(si) sritis „Mūsų sveikata ir gerovė“ apima šiuos turinio aspektus: fizinis aktyvumas, sveika mityba, mano dienos ritmas, kūno švara ir aplinkos tvarka, saugaus elgesio įpročiai:

37.1. ugdymo(si) srities paskirtis yra plėtoti kasdienius gyvenimo įgūdžius, fizinį aktyvumą, savivoką ir savigarbą, savireguliaciją ir savikontrolę. Ugdymosi veiklos skatina ugdytis emocijų suvokimo ir raiškos, tyrinėjimo, problemų sprendimo, kūrybiškumo, žaidimo, mokėjimo mokytis gebėjimus;

37.2. įsitraukimą skatina mokytojo sukurtos galimybės pačiam vaikui pasirinkti priimtinausią būdą žaisti ir veikti, rinktis sveikatai palankų maistą, išbandyti įvairius skonius, skirtingus nesutarimų sprendimo būdus, patirti dienos ritmą; palanki aplinka ir veikla patirti judėjimo džiaugsmą, sukuriant sąlygas kiekvienam vaikui mėgautis judėjimo laisve, veiklą įvairove, kūno pojūčiais, didėjančiomis galiomis valdyti kūną; sekimas įkvėpiančiu mokytojo pavyzdžiu, tyrinėjant judesius, išbandant naujus judėjimo būdus, valgant sveikatai palankų maistą, mėgaujantis kūno švara ir aplinkos tvarka; žaismingas ugdymo(si) procesas, eksperimentuojant kūno judesiais, dalyvaujant žaismingose judriose veiklose;

37.3. supratimo gilėjimą skatina judėjimo, sveikos mitybos, dienos ritmo, rūpinimosi savimi ir aplinka, saugaus elgesio patyrimas įvairiais būdais – pajaučiant praktiškai, kalbant su kitais, naudojant paveikslėlius; sudėtingesnių rūpinimosi sveikata ir gerove įgūdžių ugdymo(si) procesą mokytojui suskaidant į mažus žingsnelius ir vėl jungiant į visumą; atkreipiant dėmesį ir aiškinantis situacijų, į kurias pateko, (ne)saugumą; aiškinantis, diskutuojant, argumentuojant ir suvokiant taisyklių, susitarimų, ugdomųjų situacijų asmeninę reikšmę, judėjimo, sveikos mitybos, miego naudą;

37.4. įgytos patirties raišką skatina mokykloje sukurti ugdymosi kontekstai, pasižymintys patirtinių veiklų įvairove, įvairiapusio judėjimo galimybėmis. Ugdymo procese iš(si)ugdytus įgūdžius ir įpročius vaikai įprasmina ir parodo rinkdamiesi sveiką gyvenimo būdą – noriai judėti, savo žinias ir sumanymus perteikti kūno judesiais, įsitraukti ir inicijuoti judriuosius žaidimus grupėje ir lauke; esant galimybei rinktis valgyti įvairių, sveikatai palankų maistą, laikytis mitybos režimo; naudotis asmeniniais higienos reikmenimis; atsargiai elgtis su daiktais, su kuriais nesaugiai elgiantis galima susižeisti (pavyzdžiui, žirklys, plaktukas ir kt.); vengti pavojingų situacijų (pavyzdžiui, nušokti nuo švytuojančių sūpynių ar kt.), aiškintis jų atsiradimo priežastis, ieškoti sprendimų, kaip jų išvengti, prareikus paprašyti suaugusiojo pagalbos;

37.5. siekiama harmoningo vaikų fizinio augimo, taisyklingos laikysenos, išlavėjusios stambiosios bei smulkiosios motorikos ir fizinių ypatybių, gebėjimo saugiai judėti pagal amžiaus galimybes, laikytis judėjimo ir poilsio ritmo, noro judėti ir įsitraukti į judriuosius žaidimus:

37.5.1. judėjimo džiaugsmo patyrimas:

37.5.1.1. mokytojo kalbinami, žaidinami, įvairiais patraukliais žaislais ir daiktais motyvuojami vaikai iki 1 metų vartosi, ropoja, sėdasi, prisitraukia, atsistoja, siekia daiktų. Išlaikyti pusiausvyrą vaikai pratina ir savarankišką vaikščiojimą tobulina judesių nevaržančioje saugioje aplinkoje eidami link juos kviečiančio mokytojo, nuo vieno patrauklaus objekto link kito, ką nors stumdydami, ridendami. 2–3 metų vaikai vaikščioti ir išlaikyti pusiausvyrą mokosi eidami sumažinto ploto paviršiumi (tarp dviejų nubrėžtų linijų ir pan.), įveikdami kliūtis (ką nors peržengdami), lipdami

į kalniuką. Judėdami laisvoje erdvėje, žaisdami judriuosius žaidimus, vaikai nuo greito ėjimo pereina prie bėgimo;

37.5.1.2. 3–6 metų vaikai juda spontaniškai, atlieka veiksmus su skirtingo dydžio, svorio ar formos priemonėmis, žaidžia įvairius imitacinius bei judriuosius žaidimus, kuriuose lavinami visi pagrindiniai judesiai: šliaužimas, ropojimas, ėjimas, bėgimas, šuoliukai, laipiojimas, pralindimas, metimai, pusiausvyros pratimai. Jie išbando įvairiausių mokytojo demonstruojamus ir pačių atrandamus ėjimo ir bėgimo būdus: eiti pasistiebus, ant pėdos šonų, kulnų; eiti ištiesta virve, padėtu lanku; eiti aukštai keliant kelius, pusiau pritūpus, plačiu žingsniu, pristatomuoju, pakaitiniu ar kryžminių žingsniu, šonu, atbulomis, eiti nedideliame aukštyje (suoleliu); bėgti aukštai keliant kelius, šonu, atbulomis, įveikiant kliūtis, bėgti įkalnėn, nuokalnėn, bėgimą kaitaliojant su ėjimu, sustoti pagal netikėtą signalą, keisti kryptis, bėgti greitai, lėtai;

37.5.1.3. vaikai judėjimo džiaugsmą patiria laisvai bėgiodami, landžiodami, šokinėdami, laipiodami karstynėmis, kopėtėlėmis, laipteliais, žaisdami su kamuoliais, važinėdami triratukais, dviratukais. Vaikų judesių koordinacija, orientacija erdvėje, vikrumas, greitumas, jėga tobulėja žaidžiant su įvairaus dydžio ir sunkumo kamuoliais: ridenant, mėtant įvairiu atstumu, visa jėga ar panaudojant reikiamą jėgą tikslui pasiekti, gaudant. Vaikai inicijuoja patys ir noriai ištraukia į mokytojo inicijuojamas veiklas, skatinančias tyrinėti, kaip juda kūnas ir atskiros jo dalys, improvizuoti, fantazuoti, ieškoti neįprastų pozų, judesiais perteikiant pasakų herojų charakterius, gyvūnų, kitų objektų ypatybes;

37.5.1.4. nevaržomai judėdami ir eksperimentuodami vaikai išbando savo kūno judėjimo galimybes; lavina pagrindines fizines ypatybes (vikrumą, lankstumą, pusiausvyrą, koordinaciją, jėgą); mokosi saugiai keisti pradines kūno padėtis ir atlikti įvairius veiksmus rankomis, kojomis; išlaikyti kūną statinėje būsenoje; judėti (ne)persikeldami erdvėje; įgyja drąsos ir pasitikėjimo savimi. Veikdami ribotame plote pratinasi judėti saugodami save ir kitą. Žaisdami komandinius žaidimus, vaikai mokosi laikytis taisyklių, laimėti ir pralaimėti, derinti judesius, judėjimo būdus, sutelkti ir perkelti dėmesį į regimus ir girdimus signalus;

37.5.2. judesių tikslumo siekimas:

37.5.2.1. pirmaisiais metais vaikai jiems siūlomų spalvingų, skambančių, judančių žaislų siekia vis geriau įvaldydami rankos judesius: ranka iš peties suduodami per žaislą; pratindamiesi nykščiu ir kitais pirštais suimti daiktą; laikyti daiktą per alkūnes sulenktomis rankomis ir purtyti, stuksenti, perimti iš rankos į ranką. Pirštų, plaštakos ir visos rankos judesius vaikai lavina mokytojo žaidinami, drauge su juo žaisdami pirštukų žaidimus, plodami, ką nors rinkdami, spaudydami. 2–3 metų vaikai pradeda lankstyti ranką per riešą, pratinasi pasukti riešą, apversti plaštaką delnu žemyn, į viršų, mostelėti plaštaka, vis tiksliau atlikdami judesius, kuriuos lavinti padeda savarankiškas valgymas, ko nors vienas ant kito dėliojimas, užsukimas, atsukimas, darinėjimas, įrankių naudojimas;

37.5.2.2. 3–6 metų vaikai lavina rankos judesių tikslumą, akies ir rankos koordinaciją ką nors dėliodami, konstruodami, verdami, piešdami ir kt. Judesių tikslumą vaikai lavina mokydamiesi patys valgyti, dengti stalą, rengtis, naudodami buitines įrankius;

37.6. siekiama paskatinti vaikus domėtis sveikatai palankiu maistu ir jo gaminimo būdais, ugdytis elementarius mitybos kultūros įgūdžius:

37.6.1. maisto įvairovės pažinimas:

37.6.1.1. vaikai iki 3 metų su sveikatai palankiu maistu susipažįsta valgydami drauge su mokytoju ir kitais vaikais, girdėdami suaugusiųjų aiškinimus, žiūrinėdami knygeles, korteles, piešinius. Matydami estetiškai patiektą, skleidžiantį šviežią kvapą maistą, jį skanaudami ir nuolat girdėdami vaisių, daržovių bei kitų maisto produktų pavadinimus, vaikai kaupia atitinkamą žodyną. Įvairių žaislų apščioje aplinkoje, grupėje įrengtoje „virtuvėje“ vaikai iki 3 metų žaidžia režisūrinius maisto gaminimo žaidimus;

37.6.1.2. 3–6 metų vaikai aiškinasi, klauso skaitomų tekstų, komentarų apie sveiko maisto naudą, sužino, ką valgyti yra naudingiau sveikatai; tyrinėja sveiko maisto piramidę; dėlioja savo dienos meniu iš kortelių su sveiko maisto produktais; dėlioja mąstymo žemėlapius (sveika – nesveika), patys vieni kitiems aiškina, kuris maistas palankus sveikatai, o kuris – ne, savo nuomonę argumentuoja. Vaikai drauge su mokytoju eina į parduotuvę, išrenka ir perka reikalingus maisto produktus užkandžiams pagaminti. Žaisdami „kavinę“, „restoraną“, kuria mėgstamų ir netikėtų

patiekalų receptus, sudaro meniu, imituoja maisto gaminimo procesus. Vaikai įsitraukia į sveikų ir skanių gėrimų bei užkandžių gamybą: mokosi suprasti ir patys kurti receptus; plauna, sveria, uosto, dalina, pjausto, maišo, skanauja, pavadina; gėrasi estetiniu išpūdžiu;

37.6.1.3. vaikai iš skaitomų tekstų, paveikslėlių ir mokytojo komentarų sužino, kodėl negalima valgyti neskaniai, įtartinais kvėpiančio, kito žmogaus nebaigto valgyti, gyvūno aplaižyto maisto. Vaikai samprotauja, tariasi ir, esant galimybei, renkasi sveikatai palankius maisto produktus (pavyzdžiui, atsinešdami užkandžius). Jie nusiteikia ir vienas kitą padrašina mokykloje valgyti įvairų maistą, ragauti naujus, jiems nežinomus maisto produktus, susipažinti su įvairiais skoniais, dalintis mintimis ir žymėti, kas kam skanu / neskanu. Vaikai tyrinėja, matuoja, žymisi, kiek vandens išgeria per dieną, ir aiškinasi, kiek jo vartoti sveika. Įpranta savarankiškai atsigerti grupėje esančio vandens;

37.6.2. elgesys prie stalo:

37.6.2.1. vaikai iki 3 metų kasdienio valgymo metu mokosi valgyti savarankiškai, naudotis stalo įrankiais ir pasirinkti, su koku stalo įrankiu valgyti skirtingą maistą;

37.6.2.2. 3–6 metų vaikai mokosi elgesio taisyklių prie stalo: prieš valgį nusiplauti rankas, valgyti neskubant, gerai sukramtant maistą, jį skanaujant, prie stalo ramiai pasikalbant, padėkojant. Jie mokosi padengti kasdienį ir šventinį stalą, siekdami estetinio išpūdžio. Režisūrinių ir vaidmenų žaidimų metu vaikai maitina lėles, serviuoja ir puošia stalą, kuria lankymosi kavinėje ar kitoje viešojoje vietoje siužetus. Vaikai klausosi skaitomų tekstų ir pasakojimų apie tai, kodėl svarbu branginti ir tausoti maistą, jo nešvaistyti, sužino, kad pasaulyje yra vietų, kuriose žmonės jaučia maisto stygių, tyrinėja, kiek daug darbo reikia, kad maisto produktai atsirastų ant mūsų stalo, dėlioja šį kelią iš paveikslėlių, jį piešia;

37.7. siekiama padėti vaikams suprasti jų poreikius atitinkantį dienos ritmą ir jo laikytis. Tai padeda vaikams jaustis saugiems, energingiems, nepervargti, ugdo laiko suvokimą, suteikia jėgų ir drąsos išgyventi pokyčius:

37.7.1. dienos ritmo pajauta:

37.7.1.1. vaikai ugdomi dienos ritmo (aktyvumo ir poilsio derinimo) pajautą, kai kasdienių veiklų metu yra mokytojo skatinami atpažinti kūno siunčiamus signalus: gerą nuotaiką, žvalumą, energingumą, dėmesingumą arba nuovargį, mieguistumą, irzlumą, negalėjimą susikaupti. Vaikai iki 3 metų mokosi suprasti paveikslėliais sudėliotą savo grupės dienvakšę, stebėti ir pasitikrinti, kas šią dieną jau įvyko, kas dar įvyks. Kasdieniai pasikartojantys ritualai, maitinimasis, miegas ir veiklos padeda vaikams orientuotis dienos laike;

37.7.1.2. 3–6 metų vaikai, skatinami mokytojo ir atsižvelgdami į visos mokyklos dienos režimą, patys sudėlioja savo dienos ritmą paveikslėliais, sudėlioja dienas su ypatingais įvykiais (švenčių, išvykų dienos), keičiančiais įprastą dienos eigą, dienos ritmą. Vaikai ryte paveikslėliais pažymi, ką šiandien ketina veikti, o vakare reflektuoja, ar pavyko tai įgyvendinti. Jie tyrinėja savo nuotaikos ir energijos kaitą per dieną, žymėdami paveikslėliais, aptardami kaitos priežastis. Padedami mokytojo, susikuria ritualus prieš einant miegoti, pavyzdžiui, pavartyti knygutę, pasiklausti lopšinės;

37.7.2. judėjimo ir poilsio ritmo pajauta:

37.7.2.1. vaikai iki 3 metų tyrinėja savo judėjimo ir poilsio ritmą, paveikslėliais dėliodami savo veiklų eilę ir žymėdami, ar tai buvo aktyvi, ar rami veikla;

37.7.2.2. 3–6 metų vaikai, mokytojo padedami, mokosi atpažinti ženklus, kurie rodo, kad jų aktyviai judančiam kūnui reikia poilsio (bėgiodami, šokinėdami pavargo, kvėpuoja atvira burna, smarkiai plaka širdis), kada jų nejudrioje būsenoje esančiam kūnui reikia judėjimo (sunku ramiai išsėdėti, sutelkti dėmesį į veiklą). Vaikai iš skaitomų pasakojimų, istorijų ir patys išbandydami sužino, kad aktyvi veikla padeda išlieti tiek patirtas malonias emocijas, tiek ir nerimą, įtampą. Atlikdami atsipalaidavimo, kvėpavimo pratimus, pajaučia, kaip jie nuramina tiek kūną, tiek ir emocijas ar sunkias mintis. Vaikai išbando įvairius kūno aktyvumo reguliavimo būdus, pavyzdžiui, judėti pagal greito ir lėto tempo, aktyvumą žadinančią ir raminančią muziką;

37.8. plėtojant vaikų supratimą apie sveikatos saugojimą siekiama didinti jų pasitikėjimą patiems pasirūpinti savo higiena ir aplinkos tvarka bei estetika:

37.8.1. rūpinimasis švara:

37.8.1.1. vaikai iki 3 metų susipažįsta su higienos reikmenimis, ugdomi kūno priežiūros įgūdžius, kai patys, mokytojo skatinami, drąsinami, pamokomi, padedami, prausia veidą, rankas ir nusišluosto, susišukuoja plaukus, nusirengia ir bando tvarkingai sudėti drabužius ir pan.;

37.8.1.2. 3–6 metų vaikus laikyti asmens higienos motyvuoja suaugusiojo pavyzdys, dainelės, eilėraščiai, pasakojimai, tyrinėjimai, sužinant apie bakterijas ir virusus, jų sukeliamas ligas. Vaikai supranta, kodėl svarbu plauti rankas prieš valgį, pažaidus, susitepus, pasinaudojus tualetu, ir pratinasi tai daryti. Linksmos istorijos, vaikų aprangos pavyzdžių žiūrėjimas skatina vaikus pamąstyti apie savo aprangą, diskutuoti, kas tvarkinga – netvarkinga, patinka – nepatinka, kurti patogios ir estetiškos vaikų aprangos modelius (piešiant, rengiant lėles, patiems persirenginėjant);

37.8.2. tvarkos laikymasis:

37.8.2.1. vaikai iki 3 metų mokosi laikyti tvarkos, kai rūšiuoja daiktus, tvarko žaislus, padedami suaugusiųjų, arba savarankiškai pažaidę padeda žaislus į vietą;

37.8.2.2. 3–6 metų vaikai žiūrinėja tvarkingos, patogios, estetiškos aplinkos nuotraukas, ieško patinkančios aplinkos vaizdų informaciniuose tinklalapiuose, diskutuoja apie savo grupės aplinką, kas tvarkinga – netvarkinga, patogu – nepatogu, saugu – nesaugu, gražu – negražu. Vaikai ištraukia į aplinkos pertvarkymo veiklas, ieškodami sprendimų, kaip aplinką paversti lengvai tvarkoma, patogia, saugia, malonia akiai: simboliniais piešiniais grupėje ženklina daiktų laikymo vietas, kuria saugaus daiktų naudojimo taisykles ir pan. Vaikai pastebi ne vietoje padėtus daiktus ir imasi iniciatyvos juos tvarkyti, pamato grupėje ar lauko aplinkoje numestą šiukšlę, mokosi šiukšles rūšiuoti;

37.9. siekiama padėti vaikams ugdytis saugaus elgesio su nepažįstamais žmonėmis įpročius, saugoti savo ir kitų sveikatą:

37.9.1. elgesys su nepažįstamais žmonėmis:

37.9.1.1. mokytojui modeliuojant įvairias situacijas, skaitant istorijas, pasakojant, kartu žiūrinėjant paveikslėlius, korteles, kalbant, vaikai mokosi suprasti, su kuriais žmonėmis ir kodėl bendrauti yra visada saugu (tėvai, globėjai, mokytojai ir kt.), į kurias žmones visada galima kreiptis pagalbos pasiklydus, ištikus nelaimę, patekus į bėdą (policininkai, gaisrininkai, medikai, pardavėjai ir pan.), kaip reikia elgtis, jei visai nepažįstamas žmogus kalbina, kviečia pasivaikščioti ar pasivažinėti, siūlo saldumynų, siekia liesti (mandagiai atsisakyti pasiūlymų, jei situacijoje nedalyvauja tėvai, mokytojai). Vaikai aiškinasi, kokie prisilietimai prie jų kūno yra tinkami (artimų suaugusiųjų ar draugo apkabinimas) ir kokie netinkami, mokosi grupėje saugoti asmeninę erdvę. Vaikai mokosi tvirtai pasakyti „ne“ netinkamam prisilietimui, pasitraukti iš situacijų, kuriose pasijunta nesaugiai, pranešti apie tai suaugusiajam, kuriuo pasitiki;

37.9.2. saugus elgesys gatvėje:

37.9.2.1. saugaus elgesio gatvėje įgūdžių vaikai mokosi nuo 3–4 metų, pažindami šviesoforo spalvas ir kelio ženklus, grupėje ir lauke žaisdami eismo gatvėje žaidimus, mokydamiesi laikyti eismo ženklų ir taisyklių. Vaikai varto knygeles, klausosi istorijų, pasakojimų apie (ne)saugų elgesį gatvėje. Naudoja specialias saugumo priemones – atšvaitus, saugos diržus, šalms, liemenes ir kt. ir pasako, kodėl juos nešiodami žmonės yra saugesni;

37.9.3. saugus elgesys buityje ir gamtoje:

37.9.3.1. vaikai iki 3 metų drauge su suaugusiuoju mokosi saugiai žaisti, atsargiai elgtis su buities daiktais ir lauke;

37.9.3.2. 3–6 metų vaikai, vartydami knygeles, klausydami jiems skaitomų pasakojimų, pasakų, žiūrėdami filmukus, sužino apie daiktus, kurie yra pavojingi jų sveikatai ir saugumui, kas atsitinka, kai vaikai su jais žaidžia. Jie aiškinasi, kokie pavojai slypi virtuvėje (elektros prietaisai, aštrūs daiktai), vonioje (skalavimo, valymo priemonės), svetainėje, tėvų miegamajame (praviras langas, vaistai, dūžtantys daiktai). Kasdienių veiklų metu mokosi saugiai elgtis žaisdami kieme, lauke, laikyti susitartų saugaus elgesio taisyklių. Vaikai su mokytoju ir draugais kalbasi apie saugų elgesį, aiškinasi, kaip elgtis, į ką kreiptis pagalbos nutikus nelaimę. Jie mokosi atsakingai elgtis aplinkoje, kurioje yra gyvūnų; aiškinasi, kad miške negalima valgyti rastų nežinomų uogų; miške visuomet būti šalia suaugusiojo (kad nepasiklystų); bristi į vandens telkinį ar lipti ant ledo jam užšalus galima tik stebint suaugusiajam.

38. Ugdymo(si) sritis „Aš ir bendruomenė“ apima šiuos turinio aspektus: kas aš?, savo emocijų ir elgesio valdymas, aš tarp kitų, žmonės ir bendruomenės, mūsų praeitis, dabartis, ateitis:

38.1. ugdymo(si) srities paskirtis yra plėtoti vaikų savivoką ir savigarbą, emocijų suvokimą ir raišką, savireguliaciją ir kontrolę, santykius su suaugusiais ir vaikais, socialinį ir kultūrinį supratingumą. Ugdymosi veiklos skatina plėtoti tyrinėjimo, problemų sprendimo, kūrybiškumo, žaidimo ir mokėjimo mokytis gebėjimus;

38.2. vaikų įsitraukimą į ugdomąsias veiklas skatina mokytojo jautrus ir pastovus emocinis ryšys su vaiku, bendravimas ir veikla kaip elgesio modelis vaikui, vaikams aktualus turinys ir veiklos, padedančios pažinti ir suprasti save, suvokti savo ryšius su kitais ir vietą tarp kitų žmonių; žaismė ir autentišką patyrimą lydinčios pozityvios emocijos – pasitikėjimas, didžiavimasis savimi išmokus valdyti savo elgesį, užmegzti draugystes, geriau suprasti žmones ir bendruomenę; bendravimo ir bendradarbiavimo galimybės, dialogiškas ugdymo(si) procesas, padedantis palaikyti pastovų emocinį ryšį ir kurti naujas sąveikas, motyvuojantis dalintis patirtimi, palaikyti vieniems kitų idėjas, vienam iš kito mokytis įvairių socialinės sąveikos, pažinimo ir kūrybos būdų. Kiekvieno vaiko įsitraukimą pagal jo galias padidina galimybė pačiam rinktis mokytojo pasiūlytus skirtingus būdus pažinti, veikti, išreikšti, kai domimasi tais pačiais asmeniniais, socialiniais ar kultūriniais reiškiniais;

38.3. gilėjantį supratimą užtikrina vaikams sukurtos sąlygos pajauti, patirti visais pojūčiais, tyrinėti, lyginti panašumus ir skirtumus, numatyti pasekmes, išvelgiant naujus dalykus apie save, kitus žmones, bendruomenes ir jų gyvenimo būdo kaitą laiko tėkmėje. Supratimas gilėja, jei tai, ką vaikas patyrė, sužinojo, yra verbalizuojama – apmąstoma, aiškinama, argumentuojama;

38.4. įgytos patirties raišką skatina mokykloje sukurti ugdymosi kontekstai, pasižymintys emociniu saugumu, mokytojo jautrumu vaikų poreikiams, bendrų veiklų, įvairių sąveikų, komunikavimo su skirtingais žmonėmis galimybėmis. Jie skatina vaikų norą veikti ir savarankiškai įgyvendinti sumanymus, inicijuoti bendrus žaidimus ir patirtines veiklas, turint idėją ir kartu su kitais siekiant ją įgyvendinti. Patys vaikai empatiškai atliepia kitų poreikius, emocijas, idėjas; atskleidžia įvaldytus santykių kūrimo, santykių problemų sprendimo, sugyvenimo gebėjimus;

38.5. siekiama padėti vaikams plėtoti supratimą apie save kaip unikalų asmenį, kuris auga, keičiasi, įgyja vis daugiau savarankiškumo, galių ir pasitikėjimo savimi, mokosi priimti savo gyvenimui ir ugdymuisi aktualius sprendimus bei pasirinkimus:

38.5.1. savo poreikių, pomėgių, interesų supratimas ir raiška:

38.5.1.1. savo poreikius valgyti, žaisti, miegoti ir kt. vaikai iki 3 metų mokosi parodyti veido mimika, garsais, gestais, galvos linktelėjimu išreikšdami sutikimą ar papurtydami galvą į šonus („ne“), pirmaisiais žodžiais, kai yra jautriai globojami, žaidinami, kalbinami grupės mokytojo, kai jis stengiasi suprasti vaiko poreikių ženklus ir į juos reaguoti, kai įvardija vaiko poreikius ir domėjimosi objektus;

38.5.1.2. 3–6 metų vaikai įsitraukia į žaidimus, įvairias veiklas, kurios padeda patirti ir suprasti: noriu – nenoriu, mėgstu – nemėgstu, įdomu – neįdomu, paskatina atpažinti, tyrinėti, įvardyti ir skirtingais būdais (emocine reakcija, pasirinkimu, piešiniu, žodžiais ar kt.) suaugusiesiems ir kitiems vaikams parodyti savo poreikius, pomėgius, interesus;

38.5.2. savo emocijų atpažinimas ir raiška:

38.5.2.1. kasdienėse grupės veiklose, sąveikose su mokytoju ir kitais vaikais kilusias savo emocijas (džiaugsmą, liūdesį, pyktį, nuostabą, baimę) vaikai iki 3 metų išreiškia veido mimika, gestais, balsu, žodžiais, kūno poza, kai suaugusieji susitapatina su jų patiriamomis emocijomis, jautriai į jas reaguoja, atliepia vaiko emocinius poreikius. Antrais trečiais metais vaikai mokosi emocijas atpažinti ir įvardyti, nuotakoms žymėti naudoja emocijų veidelius, spalvas, nuotraukas, „emocijų termometrą“, kai suaugusieji vaiko patiriamas ir išreiškiamas emocijas pavadina, pakomentuoja, taiko personalizuotus vaikų nusiramino būdus (išbūti, išjausti emocijas, patiriant mokytojo paramą, pabūti nusiramino erdvėje kartu su suaugusiuoju, įsitraukti į pozityvias emocijas žadinančias veiklas). Vaikai iki 1 metų susitapatindami atspindi suaugusiojo ir kitų vaikų emocijas, 2–3 metų vaikai atpažįsta kito emocijas iš veido išraiškos, balso, jeigu dažnai žaidžia, paišena, klausosi muzikos, juda greta ir kartu per kasdienes ugdomąsias veiklas;

38.5.2.2. 3–6 metų vaikai, žaisdami vaidmenų ir naratyvinius žaidimus, tyrinėdami ir žymėdami, kaip jaučiasi, klausydamiesi skaitomų istorijų, žiūrėdami filmukus, patiria, išreiškia,

aiškinasi, diskutuoja ir vis geriau atpažįsta bei įvardija įvairias savo ir kitų emocijas, jas sukėlusias situacijas bei priežastis;

38.5.3. kūno pažinimas:

38.5.3.1. savo kūno ribas vaikai iki 3 metų pajaučia suaugusiojo glaudžiami, žaidinami, kutenami, kykuojami, rengiami bei kalbinami. Išorinį kūno vaizdą ir kūno dalis tyrinėja per judrias veiklas, pajausdami, patirdami, ką kuri kūno dalis daro, kaip juda, stebėdami save veidrodyje, savo atvaizdą matydami vandens paviršiuje, ant blizgių daiktų paviršių, žaisdami šešėlių žaidimus;

38.5.3.2. 3–6 metų vaikai tyrinėja judėjimo ir atramos, virškinimo, kvėpavimo, kraujotakos sistemas, vartydami enciklopedijas vaikams, žiūrėdami informacinius filmukus, taikydami vaikams skirtas papildytosios realybės technologijas, atlikdami eksperimentus, kurdami modelius, kurie nematoma padaro matomą. Mokytojo padedami, vaikai tyrinėja ir mokosi pajauti savo asmeninės erdvės ribas, suprasti savo privatumą ir reaguoti į asmeninės erdvės ribų pažeidimą. Vaikai aiškina, ką suprato, kuo ypatingas kūnas, ką jis gali, ko negali;

38.5.4. savo augimo, didėjančių galių ir mokymosi tyrinėjimas:

38.5.4.1. žaisdami vardų žaidimus, kurdami ir naudodami vardų korteles, ką nors pasakodami, piešdami save, savo stiprybes, vaikai supranta save kaip unikalų asmenį;

38.5.4.2. vaikai iki 3 metų savo augimą pajaučia per didėjančią savarankiškumą kasdienėse veiklose, matuodamiesi išaugtus drabužėlius ar batus, naudodami ūgio matuoklius, žiūrinėdami anksčiau darytas savo nuotraukas;

38.5.4.3. 3–6 metų vaikų savo galių pajauta plėtojasi jiems mokantis naujų dalykų, drąsiai imantis naujų sumanymų ir lyderystės (vadovauti žaidimui, padėti mažiau gebančiam, dalintis patirtimi). Žaisdami, kurdami savo augimo laiko juostas, išitraukdami iš mokytojo tikslingai pasiūlytas savo augimo tyrinėjimo veiklas (matavimai, kūno kontūro apvedimas, pėdų, plaštakų atspaudai, talentų šou ir kt.), vaikai išvelgia pokyčius, apibūdina savo kūno augimą ir naujai įgytus gebėjimus, savo asmenines savybes, stiprybes, sau priimtinausius mokymosi būdus, stiprina pasitikėjimą savimi ir savo gebėjimais. Darydami klaidas ir jas taisydami vaikai plėtoja atkaklumą, gebėjimą įveikti iššūkius. Vaikai tyrinėja žmogaus gyvenimo ciklą, piešia ir samprotauja, kaip atrodo užaugę, ko norėtų išmokti netolimoje ateityje, kuo norėtų tapti tolimoje ateityje;

38.6. siekiama padėti vaikams išlavinti savireguliacijos procesus, įgalinančius kryptingai plėtoti asmenines savybes ir gebėjimus, valdyti impulsus, rizikingus poelgius, įveikti kliūtis bei iššūkius, valdyti santykių kūrimą ir mokymąsi:

38.6.1. emocijų ir jų raiškos reguliavimas:

38.6.1.1. vaikai iki 3 metų, padedami suaugusiojo, sekdami jo pavyzdžiu, bendraudami su kitais vaikais, įvaldo paprastus emocijų reguliavimo būdus: parodyti, atskleisti, išreikšti emocijas, kreiptis pagalbos, pasiguosti, leisti apkabinamam, nuraminamam, nukreipti dėmesį nuo stiprias emocijas sukėlusio įvykio ar objekto, pasitraukti iš įtampą keliančios situacijos;

38.6.1.2. 3–6 metų vaikai patys pradeda valdyti savo emocijų raišką, jų intensyvumą, išbando skirtingus per įvairias veiklas sužinotus būdus (suskaičiuoti iki trijų, penkių, pasitraukti iš ramybės kampelį, pasiklaudyti ramios muzikos, pasikalbėti ir išsiaiškinti ar kt.), padedančius nusiraminti, valdyti impulsus, taikiai išlieti emocijas, sutelkti pastangas tinkamam poelgiui. Pasikeitus dienos ritmui, įvykus netikėtam įvykiui, sulaukus netikėto kito vaiko reagavimo, mokytojo padedami vaikai mokosi valdyti pokyčių situacijoje kilusias neigiamas emocijas, kad pasijustų gerai (mokosi išvelgti gerąją pokyčių pusę, susitarti, prisiderinti);

38.6.2. dėmesio ir elgesio valdymas:

38.6.2.1. mokydami tinkamai elgtis, vaikai iki 3 metų bendraudami su kitais pritaiko tuos būdus, kuriuos patyrė, suprato ir perėmė iš suaugusiojo: nusišypsoti, pakalbinti, taikiai žaisti greta, mokosi dalintis, palaukti savo eilės (naudojant smėlio laikrodį, pasiimant kitą žaislą ir kt.), atsižvelgti į kito prašymus;

38.6.2.2. 3–6 metų vaikai natūraliai savo aplinkoje stebi ir tikslingai pasiūlytose veiklose tyrinėja bei išbando įvairius dėmesio, impulsų ir elgesio valdymo būdus. Žaisdami savireguliaciją plėtojančius žaidimus (sustingti, nekalbėti, nesusijuokti, perkėlinėti dėmesį), savarankiškai išbandydami naujas veiklas, kartu su kitais išitraukdami iš ištvėmės, tikslumo, kliūčių įveikos reikalingas veiklas, laikydamiesi kartu su kitais sukurtų grupės taisyklių ir tvarkos, vaikai ugdomi

valingą dėmesio ir elgesio kontrolę. Mokytojo padedami, vaikai išbando dėmesio sutelkimo, nukreipimo ir perkėlimo, impulsų ar netinkamo elgesio slopinimo, aktyvinamosios kontrolės (savęs motyvavimas atlikti tai, ko daryti nesinori) būdus, ugdomi veiklos planavimo ir laiko valdymo gebėjimus;

38.6.2.3. 3–6 metų vaikai sau kelia paprastus asmeninius ar veiklos tikslus ir jų siekia, susidūrę su kliūtimis, keičia veikimo ar elgesio būdus, atkakliai stengiasi jas įveikti, kreipiasi pagalbos ir ją priima. Vaikai mokosi stabtelėti ir apmąstyti savo veiklą ar elgesį, kad pasirinktų tinkamiausius būdus;

38.6.2.4. stebėdami suaugusiųjų ir bendraamžių elgesį, žiūrėdami filmukus, klausydamiesi skaitomų knygų, vaikai aiškinasi, koks elgesys yra tinkamas ar netinkamas, kas yra teisinga ar neteisinga ir kodėl, klausinėja apie reikalavimus savo elgesiui namuose ir ugdymo įstaigoje, stengiasi pagal įgytą supratimą elgtis tinkamai;

38.7. siekiama paskatinti vaikus užmegzti ir palaikyti asmeninius ryšius su kitais žmonėmis, tyrinėti savo ir kitų panašumus bei skirtumus, pratintis pagalvoti apie kitus ir jų poreikius, būti geranoriškus, draugiškus, mokytis bendrauti, bendradarbiauti, sugyventi:

38.7.1. ryšiai tarp vaikų ir jautrumas kito poreikiams:

38.7.1.1. vaikai iki 3 metų mokosi būti ir veikti šalia kitų ir kartu su kitais įsitraukdami į bendrus žaidimus ir veiklas grupelėje. Bendrose veiklose vaikai ugdomi jautrumą kito poreikiams: mokosi suprasti, ką jaučia, ko nori kitas, bando atliepti kito jausmus ar norus;

38.7.1.2. 3–6 metų vaikai patys inicijuoja bendrus žaidimus ar veiklas, siūlo ir derina veiklos idėjas, veiksmus, siužetą, susikuria veiklos ir elgesio taisyklės, padeda, paremia vienas kitą, tariasi. Vaikai išbando pačių bendraujant atrastus, iš skaitomų knygelių ar suaugusiųjų sužinotus įvairius emocinių ryšių, abipusės simpatijos, draugystės užmezgimo ir palaikymo būdus, aiškinasi, koks draugas yra geras ir koks yra blogas;

38.7.2. panašumų ir skirtumų tyrinėjimas:

38.7.2.1. vaikai iki 3 metų žaidinami, matydami save veidrodyje, nuotraukose tyrinėja aš – ne aš ribas; kasdienėje rutinoje ir veiklose atsirinkdami savo drabužėlius ar žaislus aiškinasi mano – tavo santykį, ko nors turėjimą (ką turiu aš – ką turi tu);

38.7.2.2. piešdami save ir kitus, matuodamiesi, lygindami akių, plaukų spalvą, kalbėdamiesi apie savo norus, pomėgius, gebėjimus, šeimas, namus, kartu žaisdami ar kurdami bendrus darbus, švėsdami šventes, socialiniuose tinkluose komunikuodami su kitų tautybių bendraamžiais, 3–6 metų vaikai tyrinėja, kuo jie panašūs į kitus ir kuo skiriasi nuo kitų vaikų ir suaugusiųjų;

38.7.3. skirtybių priėmimas ir lygiavertis dalyvavimas:

38.7.3.1. 3–6 metų vaikai, komunikuodami su grupės mokytoju, sekdami jo elgesio modeliu, mokosi suprasti, gerbti, toleruoti ir priimti kita kalba kalbantį, kitaip besielgiantį, mažiau gebantį vaiką. Tyrinėja būdus, kurie padeda suprasti vieniems kitus, įtraukti juos į bendrus žaidimus ir veiklas. Žaisdami, atlikdami grupines veiklas, vaikai mokosi išklausti ir suprasti skirtingas nuomones, požiūrius, juos priimti ir derinti. Dėl turimų skirtingų vertybių, norų, interesų, idėjų ir gebėjimų išryškėja vaikų nesutarimai ir konfliktai. Paremiami grupės mokytojo, vaikai mokosi išvelgti kilusio nesutarimo esmę, išgirsti kiekvieno nesutarimo dalyvio nuomonę ir ieškoti išeičių, kurios būtų priimtinos kiekvienam. Padedant mokytojui, vaikai mokosi atpažinti patyčias ir būdus, kaip jų išvengti;

38.7.3.2. 3–6 metų vaikai įsitraukia į mokytojo inicijuotą veiklą, grupei bendrų sprendimų priėmimą, bendras diskusijas, drauge siūlo idėjas, kaip pertvarkyti grupės ar lauko aplinką, jausdamiesi aktyviais grupės dalyviais, pajausdami demokratiškų santykių vertingumą. Grupelėje atlikdami bendrą tikslą turinčią veiklą, lyderiauja paeiliui, apsvarsto kiekvieno pasiūlytas idėjas, ieško kompromisų;

38.8. siekiama padėti vaikams atrasti kultūrinių reiškinių ir žmonių bei jų bendruomenių gyvenamosios tyrinėjimo kelius, asmeniškai prasmingus dalyvavimo įstaigos bendruomenėje būdus, ugdantis priklausymo bendruomenei, tautinio ir pilietinio tapatumo jausmus:

38.8.1. žmonių įvairovės supratimas:

38.8.1.1. vaikai iki 3 metų pajaučia juos supančių žmonių išvaizdos, aprangos, amžiaus panašumus ir skirtumus, jeigu jie yra labai akivaizdūs, vaikams atkreipus į juos dėmesį, mokytojo yra įvardijami, pakomentuojami;

38.8.1.2. 3–6 metų vaikai žmonių panašumus ir įvairovę pajaučia, tyrinėja, supranta žaisdami, bendraudami gyvai, drauge ką nors veikdami ir kurdami, dalindamiesi patyrimu ir idėjomis su artimiausioje (namų, mokyklos, miesto / kaimo) aplinkoje bei šalyje gyvenančiais skirtingo amžiaus, lyties, tautybės, profesijos, rasės, tikėjimo, gebėjimų žmonėmis. Šalies ir pasaulio žmonių išvaizdos, aprangos, kalbų, maisto, būstų, darbų, kelionių, tradicinių menų, švenčių panašumus ir įvairovę vaikai pažįsta per įvairias medijas ir socialinius tinklus, per muzikos kūrinius, dailės darbus, virtualius susitikimus, keliones. Paremiami mokytojo, vaikai atranda ir išbando įvairius emocinio kontakto, pagarbaus bendravimo ir ryšių su kitais žmonėmis užmezgimo bei palaikymo būdus gyvai ir nuotoliu;

38.8.2. žmonių bendruomenių tyrinėjimas:

38.8.2.1. vaikai iki 3 metų natūraliai per užmegztus emocinius ryšius jaučia savo šeimą kaip bendruomenę. Vaikų grupę kaip bendruomenę pajaučia, kai užsimezga emocinis ryšys su mokytoju ir grupės vaikais. Vaikų supratimas apie šeimą ir vaikų grupę plečiasi kartu su mokytoju ir tėvais kuriant šeimos ir grupės medį, dalyvaujant šeimos dienose grupėje, žaidžiant savo šeimos ir kitų šeimų pasiūlytus žaidimus, žiūrinėjant šeimos narių ir grupės vaikų nuotraukas;

38.8.2.2. 3–6 metų vaikai aiškina savo aplinkos žmonių bendruomenių gyvenimo būdo panašumus ir skirtumus: mano šeima – kitos šeimos; ugdymo įstaigos bendruomenė – kitų įstaigų bendruomenės; mano tauta – kitos tautos; mano šalis – kaimyninės ir kitos šalys; žemyno, kuriame gyvenu, žmonės – kitų žemynų žmonės;

38.8.2.3. mokytojo padedami, vaikai tyrinėja, atranda ir aiškina, kas sieja jų aplinkos žmonių bendruomenių narius: emociniai ryšiai, rūpinimasis vienu kitais (šeima), bendras buvimas, bendra veikla, draugystės ryšiai (ugdymo įstaigos bendruomenė), kalba, papročiai, tradicijos, tautosaka, tautodailė, etnomuzika, amatai (tautybė), demokratinės vertybės, demokratinis gyvenimo būdas (valstybė), tikėjimas (religinės bendruomenės). Atrasdami ir patirdami įstaigos bendruomenės narius siejantį ryšį, vaikai ugdomi priklausymo bendruomenei jausmą, įsitraukia į savo bendruomenės veiklas, atranda lygiaverčio bendravimo su kitais jos nariais būdus;

38.8.3. tautinio tapatumo ir pilietiškumo jausmas:

38.8.3.1. vaikai iki 3 metų savo aplinkoje girdi gimtąją kalbą, įsitraukia į mokytojo organizuojamas veiklas su tautosakos, tautodailės, etnomuzikos motyvais, dalyvauja tautinėse ir valstybinėse šventėse;

38.8.3.2. 3–6 metų vaikai domisi gimtąja kalba, etnine kultūra, dalyvauja etnokultūrinuose, pilietiniuose renginiuose ir edukacinėse programose. Padedami mokytojo, pažįsta ir išreiškia pagarbą pagrindiniams savo šalies simboliams (vėliava, herbas, himnas), tyrinėja šalies žemėlapi, domisi vėliavos spalvų reikšmėmis, gintaru, Gedimino pilimi ir kitais simboliais bei kultūros objektais, iš įvairių medžiagų konstruoja savo regiono ar šalies mėgstamiausių vietų modelius. Iš pasakojimų, pokalbių grupėje, šeimose ir iš socialinės medijos vaikai pažįsta iškilias savo šalies ir kitų šalių asmenybes (dainininkus, sportininkus ir kt.);

38.8.3.3. žaisdami ir bendraudami mokytojo tikslingai parengtoje edukacinėje aplinkoje, sužino keletą kitų šalių, supranta, kad tiek jie patys, tiek kiti žmonės sudaro skirtingas tautas, kurios gyvena skirtingose šalyse. Vaikai tyrinėja Lietuvos ir grupę lankančių, iš kitų kraštų atvykusių vaikų šalių simbolius, kalbą, žemėlapius, žmonių gyvenimo būdą (tradicijas, maistą, aprangą ir pan.). Vaikai aiškina ir išbando pagarbios, tolerantiškos sąveikos su kitų socialinių, tautinių ir kultūrinių bendruomenių žmonėmis būdus;

38.8.3.4. pilietinį tapatumą vaikai ugdomi šeimoje, grupėje, kieme laikydamiesi vertybių, pareigų ir teisių, kurias turi konkrečios valstybės pilietis. Vaikai įsitraukia į demokratijos reiškinio tyrinėjimo veiklas. Vaikai dalyvauja pažintinėse išvykose, virtualiuose savo gatvės, rajono, miesto ar šalies tyrinėjimuose ir, mokytojo paskatinti, reiškia idėjas, kaip galėtų prisidėti prie jų išsaugojimo ir atnaujinimo. Vaikai, padedami mokytojo, prasmingai dalyvauja veiklose, kurios siejamos su savo grupės, šeimos, miesto / kaimo aplinkos saugojimu ir tvarkymu; akcijomis, teikiant pagalbą kitiems asmenims, gyvūnams. Kalbėdamiesi, žiūrėdami tikslingai parinktą vaizdo medžiagą, vaikai aiškina

ir išreiškia supratimą apie tai, kad kai kurie žmonės patiria skurdą, nepriteklių, kad šiems žmonėms yra reikalinga pagalba, todėl įsitraukia į mokytojų ar šeimų organizuojamas labdaros akcijas, prisideda prie kitų labdaros iniciatyvų;

38.9. siekiama padėti vaikams tyrinėti praeitį, dabartį, ateitį bei suprasti žmonių gyvenimo bėgant laikui pokyčius:

38.9.1. laiko tėkmės pajauta:

38.9.1.1. vaikai iki 3 metų laiko tėkmę pajaučia sąsajoje su savo veikla (kiek laiko užtrunka kažką padaryti) ir gyvenimo ritmu (ką aš veikiu per dieną). Laiko tėkmę vaikai geriau supranta, eksperimentuodami su skirtingos trukmės muzikinėmis atkarpomis, 1, 5, 10 minučių smėlio laikrodžiais (ką galiu nuveikti, kol skambės muzika, ištekės smėlis); paros trukmę ir laiko tėkmės per parą nuoseklumą patiria dėliodami savo veiklos per dieną paveikslėlius;

38.9.1.2. 3–6 metų vaikai, kalbėdamiesi, ką veikė per dieną, savaitę, dėliodami paveikslėlius, pradeda pavadinti paros dalis (rytas, diena, vakaras, naktis), savaitės dienas, pasako, ką veikė vakar, ką veikia šiandien, ką veiks rytoj;

38.9.2. praeitis, dabartis, ateitis kaip asmeniniai, šeimos ir bendruomenės pokyčiai:

38.9.2.1. vaikai laiko tėkmės bei asmeninių ir bendruomenės pokyčių per tam tikrą laiką supratimą plėtoja patirdami, aiškindamiesi, tyrinėdami savo ir juos supančių žmonių gyvenimą *čia ir dabar*, netolimoje ir tolimoje praeityje, numatydami gyvenimo pokyčius ateityje. Vaikai įvairiais būdais kuria savo asmeninę gyvenimo ir augimo istoriją; mokytojo ir tėvų padedami konstruoja šeimos istorijos pasakojimą. Išbando (jei prieinama), lygina, komentuoja dabarties, praeities, ateities žaidimų, buities darbų, keliavimo būdų ir priemonių, gyvenamųjų namų ypatumus, samprotauja, kodėl žmonių gyvenama buvo būtent tokia;

38.9.2.2. dalyvaudami tradicinėse ir valstybinėse šventėse, įsitraukdami į mokytojų inicijuojamus istorinio pobūdžio naratyvinius žaidimus, klausydami skaitomų istorinių pasakojimų, lankydamiesi muziejuose, pilyse, sužino keletą Tėvynės istorijai svarbių įvykių ir žymių veikėjų. Vaikai atpažįsta liaudies dainas ar kitą tautosakos paveldą (mįslės, greitakalbes, liaudies žaidimus, patarles ir kt.), žmonių sukurtą praeityje;

38.9.3. šaltinių, pasakojančių apie praeitį ir būsimą ateitį, tyrinėjimas. Mokytojo padedami, 3–6 metų vaikai aiškinasi, tyrinėja, diskutuoja, kas mums gali ką nors papasakoti apie praeitį, dabartį, ateitį, ir atranda keletą informacijos šaltinių: ilgaamžiai ir modernūs statiniai, senoviniai ir „ateities“ daiktai, praeityje darytos nuotraukos, iliustruotos knygos, filmai, skaitmeniniai informacijos šaltiniai. Vaikai, remdamiesi šiais šaltiniais, su grupės mokytoju kalbasi, ką mums pasakoja skirtingi informacijos šaltiniai ir kartu kuria praeities, dabarties, ateities paveikslus, laiko juostas. Padedami mokytojų, atranda ir tyrinėja juos dominančias savo darželio, rajono ir (ar) miesto istorines vietas, įskaitant įvairius paminklus, gamtines erdves, viešąsias skulptūras ir žaidimų aikštes.

39. Ugdymo(si) sritis „Aš kalbų pasaulyje“ apima žodinės ir nežodinės kalbos supratimą, kalbinę raišką, kalbų įvairovės suvokimą ir kalbinės tapatybės formavimąsi:

39.1. ugdymo srities paskirtis yra plėtoti kalbų supratimą, kalbinę raišką, skaitmeninį sumanumą, meninę raišką, aplinkos pažinimą. Ugdymo(si) veiklos skatina ugdytis tyrinėjimo, problemų sprendimo, kūrybiškumo, mokėjimo mokytis, emocijų suvokimo ir raiškos, žaidimo gebėjimus;

39.2. įsitraukimą skatina mokytojo siūlomos įdomios ir aktualios veiklos, žaidybinės situacijos, žadinančios prigimtinių vaikų smalsumą, domėjimąsi ir emocinį įsitraukimą į bendravimo ir bendradarbiavimo procesus. Vaikus taip pat įtraukia kalbiniai žaidimai, skaitomos ir nežodiniu būdu pasakojamos istorijos, dialogiškas ugdymo procesas, iššūkio situacijos. Sėkmingam įsitraukimui būtinos vaikų kalbinius gebėjimus atitinkančios ir jų žodinių ir nežodinių bendravimą skatinančios sąlygos, kuriose būtų pripažįstama ir reaguojama į skirtingus vaikų saviraiškos būdus. Vaikų dalyvavimas įsitraukus moko klausyti ir įsiklausyti, skatina kūno kalba ir verbaline išraiška reaguoti į kalbančiųjų intencijas, plėtoja kalbinės raiškos gebėjimus;

39.3. supratimo gilėjimą užtikrina kryptingos ir vaikų raidos skirtumus atliepančios ugdymosi veiklos, skatinančios tyrinėjimą, aiškinimąsi ir problemų sprendimą, taip pat patirtinis ugdymo(si) procesas, kuris sudaro galimybes vaikams klausinėti, diskutuoti, ginčytis, spręsti problemas. Supratimo gilėjimą skatina žodinę raišką iliustruojančios ar ją papildančios vaizdinės ir

kitais pojūčiais suvokiamos ugdymo(si) priemonės, kalbos siejimas su aplinkos objektais. Aiškinimasis, argumentavimas, reflektavimas padeda gilinti supratimą, kad kalba ir žodžiai daro poveikį kitam, skatina kritinį mąstymą, moko pasirinkti tinkamas komunikacijos priemones, leidžia suvokti skirtingų kalbų ir kalbos formų (žodinės, nežodinės, simbolinės, grafinės) įvairovę. Kalbinė raida ir sąvokų supratimas gilina mąstymą, o besivystantys mąstymo gebėjimai skatina kalbos raidą ir plėtotę;

39.4. įgytos patirties raišką užtikrina skirtingi ugdymo(si), kultūriniai ir kalbiniai kontekstai, įvairios ugdymo(si) aplinkos, taip pat komunikacinių situacijų įvairovė, kuriose vaikas savarankiškai taiko įgytą patirtį, kurdamas pasakojimą, dalyvaudamas dialoge ar poliloge, tardamasis, diskutuodamas, vaizduodamas grafiškai, „rašydamas“ laišką. Patirtinės veiklos skatina žodinės ir nežodinės kalbos vartojimą įvairiems tikslams ir įvairiuose kontekstuose, kūrybiškai taikyti kalbos žinias ir įgūdžius;

39.5. siekiama skatinti vaikus klausytis ir suprasti kitų kalbėjimą, plėsti žodinės ir nežodinės kalbos supratimą, vaizdinės informacijos suvokimą, padėti įgyti rašytinės raiškos pradmenis:

39.5.1. klausymas:

39.5.1.1. vaikai iki 3 metų ugdomi kalbos suvokimo gebėjimus, bendraudami su suaugusiaisiais ir kitais vaikais. Jie atkreipia dėmesį į kalbėjimą, plečia pasyvų ir aktyvų žodyną, girdėdami suaugusiojo kalbą, pasižyminčią aukštesniu balso tonu, ryškia emocinga intonacija. Vaikai ugdomi foneminę klausą ir fonologinį suvokimą, mokosi sutelkti dėmesį ir klausytis, žaisdami suaugusiojo inicijuojamus garsų žaidimus, klausydami įvairių aplinkos garsų, ritmų, eilėraščių, dainelių gimtąja ir kitomis kalbomis, atlikdami įdomias, aktualias, bet neilgai trunkančias veiklas. Vaikai klausosi mokytojo ir kitų vaikų, būdami grupėje ir būdami vieni, tylioje aplinkoje ir triukšmingame fone, įvairiose komunikacinėse situacijose. Jie mokosi išklausyti, kalbėti paėliui, dalyvauti dialoge ar poliloge, mokytojui sukuriant klausydamiesi aplinkų įvairovę (ryto rate, dviese su mokytoju, bendraudami su kitais vaikais). Vaikai, girdėdami jų veiksmus, poreikius ir interesus įvardijančią ir komentuojančią mokytojo kalbą, tampa aktyviais klausytojais, plečia pasyvų ir aktyvų žodyną;

39.5.1.2. 3–6 metų vaikai, aktyviai įsitraukdami į bendravimą su mokytoju ir kitais vaikais veiklas, kalbos garsų žaidimus, eilėraščių, dainų, pasakojimų, pasakų gimtąja ir kitomis kalbomis klausydamiesi, plėtoja kalbos supratimą, „atranda“ žodžių prasmes, ugdomi trumpalaikę ir ilgalaikę atmintį, kalbinę vaizduotę, skatinančią mintis išreikšti žodžiais. Vaikai klausosi gyvai pasakojamų ir įrašytų (televizijos, radijo, kompaktinėse plokštelėse, internete) įvairaus stiliaus ir turinio tekstų (grožinių, publicistinių, enciklopedinių, informacinių) apie aplinką, įvykius, reiškinius, taip pat savo ir kitų vaikų kalbos įrašų. Žaisdami, dalyvaudami problemų sprendime, įtraukiančiose vidaus ir lauko veiklose, kelių vaikų grupelių ir didesnių grupių veiklose, mokosi nepertraukiamai klausytis draugų ir suaugusiųjų kalbos, reaguoti į kalbančiųjų intencijas, suprasti kita kalba kalbančių vaikų norus, pasiūlymus. Vaikai kalbos supratimą plėtoja gaudami informaciją ir kitais pojūčiais: vaizdu, lytėjimu, uosle, ragaudami;

39.5.2. žodinės kalbos suvokimas:

39.5.2.1. vaikai iki 1 metų žodinės kalbos supratimą išreiškia reaguodami į suaugusiojo kalbą gestais, mimika, veiksmais, o nuo 1 metų – ir pirmaisiais žodžiais. 1–3 metų vaikai žodine arba nežodine išraiška reaguoja išgirdę mokytojo kreipimąsi, jo kalbinami, klausinėjami, prašomi. Žodinės kalbos suvokimo gebėjimus vaikai ugdomi dalyvaudami mokytojo, savo, draugų inicijuojamuose vaidmenų žaidimuose, žaidimuose su žaislais ir įvairiomis priemonėmis bei kitose žaismės situacijose. Vaikai supranta savo ir artimųjų vardus, paprastus klausimus ir prašymus, artimiausios aplinkos daiktų, reiškinių ir veiksmų pavadinimus. Jie supranta skaitomus nesudėtingus trumpus tekstus, pasakojamas istorijas ir jose vykstančių įvykių seką, suvokia su dienos tvarka susijusius paaiškinimus. Vaikai plečia kalbos supratimą dalyvaudami mokytojo siūlomose aktyviose veiklose ir kasdienės rutinos situacijose, kurios su vaiku aptariamos jų vyksmo metu;

39.5.2.2. 3–6 metų vaikai žodinės kalbos supratimą ugdomi dalyvaudami grupinėse veiklose, kuriose aktyviai bendrauja. Vaikų žaidimai (jei reikia, palaikomi mokytojo), kuriuose plėtojami kasdienio gyvenimo arba netikėti fantazijos pasaulio siužetai, padeda vaikams ugdytis žodinės kalbos supratimą. Visose aplinkose, kuriose veikia vaikai, susikuria natūralios sąlygos susieti išgirstą žodį

su daiktu, reiškiniu ar veiksmu ir taip plėtoti kalbos prasmių supratimą. Vaikai kalbos supratimą gilina klausydamiesi amžių atitinkančių ir šiek tiek sudėtingesnių įvairaus stiliaus tekstų, netiesiogiai perduodamų žinučių (laiškų, raštelių), siedami skaitomą tekstą su vaizdine informacija ir numanomu kontekstu. Pajuokavimų, dviprasmybių, frazeologizmų, vaizdingos kalbos, perkeltinės žodžių prasmės supratimą skatina mokytojo siūlomos veiklos, susijusios su meninio stiliaus tekstų skaitymu, klausymu, aptarimu, atpasakojimu ar kitos formos perteikimu (vaidinimu, iliustravimu ir pan.). Girdėdami mokytojo parinktų kitų kalbų (ne gimtosios) garso įrašus, tarmes, svečių iš kitų šalių kalbą, matydami bendravimą ar patys bendraudami gestų kalba, vaikai susipažįsta su kalbų pasaulio įvairove, supranta kalbą kaip simbolių, žyminčių daiktus, reiškinius, veiksmus ir kt., prasnę;

39.5.3. nežodinės kalbos suvokimas:

39.5.3.1. kūdikiai stebi aplinkinių veido mimiką, gestus, kūno kalbą, pamažu įgydami vis gilėjančią nežodinės kalbos suvokimą. 1–3 metų vaikai aktyviai plečia žodinės kalbos suvokimo ir vartojimo gebėjimus, padedami kalbinančiojo veido išraiškos ir gestų. Vaikai plėtoja nežodinės kalbos suvokimą ir aktyviai įsitraukia į mokytojo siūlomas veiklas, jei mokytojo kalbą lydi kūno kalba (žvilgsnis, šypsena, gestai, palietimas, apkabinimas). Stebėdami mokytojo reakcijas – veido motoriką, kūno judesius, balso toną, intonaciją, vaikai pradeda naudoti šias nežodinės kalbos priemones komunikuodami su kitais suaugusiaisiais ir bendraamžiais. Pasitelkdami įvairius ženklus ir gestus, vaikai simboliškai išreiškia mintį, parodo mąstymo būdą mokytojo inicijuojamose mąstyti skatinančiose veiklose;

39.5.3.2. 3–6 metų vaikai atpažįsta gestus, mimikas ir į jas reaguoja žodine arba nežodine raiška, demonstruodami augantį kritinį mąstymą apie tai, ką mato ir girdi. Mokytojo inicijuojami, įsitraukia į alternatyviąją komunikaciją (pavyzdžiui, veiklas, kuriose naudojami bendravimo paveikslėliai), kūrybiškai naudojami gestais reikšdami emocijas ir poreikius, bendradarbiaudami. Nežodinės kalbos suvokimas yra palaikomas ir skatinamas mokytojui pasitelkiant papildomas priemones, pavyzdžiui, emocijų korteles, sutartinius ženklus;

39.5.4. rašytinės raiškos ir vaizdinės informacijos suvokimas:

39.5.4.1. vaizdinės informacijos suvokimas formuojasi nuo gimimo, vaikui stebint atskirus objektus, spalvotus daiktus. Vaikai iki 3 metų ugdomi vaizdinės informacijos suvokimą, dalyvaudami suaugusiojo siūlomose veiklose, kuriose naudojamos skirtingų formų, spalvų, dydžio priemonės, simboliniai ženklai, vartojamos bežodės paveikslėlių knygelės ir knygos su atskirais žodžiais bei tekstais. Paskatinti mokytojo, vaikai kreipia dėmesį į aplinkoje esančias raides, žodžius, simbolius, stebi rašančiuosius, domisi įvairiomis rašymo, vaizdinės informacijos pateikimo priemonėmis, galimybe palikti ženklus popieriuje, kitose priemonėse, varto knygeles, rodo į paveikslėlius, tyrinėja kitą vaizdinę informaciją. Vaizdinės informacijos suvokimą papildo kiti jutiminiai pojūčiai, ypač – lytėjimas;

39.5.4.2. 3–6 metų vaikai, dalyvaudami bendrose ir individualiose veiklose, rodo augantį domėjimąsi ženklais, simboliais, vėliau ir rašytiniais ženklais, suaugusiojo skaitomu tekstu. Vaikai įsitraukia į veiklas, susijusias su simboliškai ir rašytine raiška, kopijuoja ženklus ar nesudėtingus paveikslėlius pagal pavyzdį ar iš atminties. Kartu su mokytoju vartydami knygeles, žaisdami kortelių žaidimus, plečia vaizdinės informacijos ir rašytinių simbolių suvokimą. Vaikai formuojasi kritinio mąstymo pradmenis, pradeda suprasti perkeltines prasmes, stebėdami ir tyrinėdami artimiausioje aplinkoje pateikiamą jiems aktualią rašytinę ir vizualinę informaciją, pavyzdžiui, kalbėdami apie skaitomo teksto prasmes, spaudinių iliustracijas, nuotraukas, lauko erdvėse pastebimus ženklus, užrašus, skelbimus. Paskatinti mokytojo, vaikai domisi ir supranta knygos ar kito informacijos šaltinio dalių pavadinimus, jų funkcijas (viršelis, titulinis lapas, autorius, pavadinimas ir kt.), suvokia skirtingų žanrų leidinių skirtumus (laikraštis, kalendorius, knyga, žurnalas). Vaikai imituoja skaitymą, domisi abėcėlės raidėmis, pastebi žodžius, prasidedančius ta pačia raide, supranta, kad garsas siejamas su raide, ir kad raidės turi savo pavadinimą bei specifinę grafinę raišką. Dalyvaudami mokytojo siūlomose veiklose vaikai susipažįsta su kitais rašytinės raiškos būdais, pavyzdžiui, Brailio raštu;

39.6. siekiama ugdyti vaikų kalbinės raiškos, bendravimo ir komunikacijos gebėjimus, apimančius žodinę ir nežodinę raišką, padėti įgyti rašytinės raiškos pradmenis:

39.6.1. kalbėjimas:

39.6.1.1. vaikai iki 1 metų daug mėgdžioja, čiauška, bando reaguoti ir kartoti suaugusiųjų tariamus garsus. 1–3 metų vaikai mėgdžiojimu, skiemenų ar žodžių pakartojimais, veiksmais, mimika ir pantomimika dalyvauja paprastuose žodiniuose žaidimuose. Šio amžiaus vaikų žodyno gausėjimą ir kalbinę raišką skatina aktyvus suaugusiojo bendravimas su vaiku, inicijuojant pokalbius, plėtojant vaiko pasakymus, juos pakartojant. Vaikus kalbėti skatina jų įsitraukimas į pokalbius įvairiose situacijose (kasdienė rutina, įvykiai, veiklos) ir aplinkose (grupėje ir lauke). Domintis aplinka ir bandant įvardyti šalia esančių objektų pavadinimus, veiksmus ir būsenas, plečiamas vaikų aktyvusis žodynas. Vaikų jausmų, emocijų, norų, minčių raišką skatina dėmesys jų kalbai, kantrus išklausymas, lėtas kalbėjimo tempas, reagavimas į vaikų intencijas, reiškiamas žodine ir nežodine išraiška. Vaikų mąstymo ir kalbos raidą skatina amžių atitinkančių tekstų, eilėraščių, pasakų skaitymas, istorijų pasakojimas, siejamas su vaizdine informacija, taip pat tokiais jutiminių pojūčių kaip lytėjimas, ragavimas, uostymas. 3 metų vaikai, suaugusiojo padedami, kartoja girdėtus trumpus kūrinėlius, dalyvauja pokalbiuose, kelių žodžių vientisiniais sakiniiais kalba apie save, savo norus, poreikius, išgyvenimus, pasakoja apie tai, ką mato ir girdi, vartoja paprastas mandagumo frazes, formuluodami sakinius, taiko pagrindines gramatikos taisykles;

39.6.1.2. 3–6 metų vaikai kalbinės raiškos būdus tyrinėja keisdami balso stiprumą, kalbėjimo tempą, intonaciją, eksperimentuodami garsais ir žodžiais, kurdami naujadarus, žaisdami kalba ir kurdami savo kalbas. Vaikai vartoja paprastos konstrukcijos gramatiškai taisyklingus sakinius, taisyklingai taria daugumą gimtosios kalbos garsų, atpažįsta garsus žodyje, skiria gimtosios kalbos žodžius nuo išgirstų kitos kalbos žodžių. Vaikai kalba apie tai, ką jaučia, mato, girdi, nuolat plečia žodyną, susijusį su kasdieniu gyvenimu, artimiausia aplinka, gamta, technika, objektų savybėmis, būsenomis. Vaikai pradeda vartoti vis sudėtingesnės sandaros žodžius ir retesnes gramatines struktūras dalyvaudami ilgesniuose, įvairesnės tematikos mokytojo ir bendraamžių inicijuojamuose pokalbiuose. Režisūriniai, siužetiniai vaidmenų, žodiniai, kolektyviniai ir kiti žaidimai kuria vaikui naujas patirtis ir kalbines situacijas, kuriose iki šiol jis nėra dalyvavęs, suteikia galimybę plėsti žodyną, peržengiantį artimiausios aplinkos temas. Vaikų kalbėjimą skatina įtraukiančios, įdomios vaizduotę stimuliuojančios mokytojo arba bendraamžių inicijuojamos veiklos. Vaikų kalba turtėja, jų kalbinė raiška sudėtingėja, jiems klausantis skaitomų, pasakojamų, vaidinamų tekstų ir siužetų, įgarsintų filmukų ar pasakų, patiems juos atpasakojant, perkuriant, pratęsiant, suvaidinant, iliustruojant, deklamuojant, kalbantis su mokytoju apie teksto turinį ir prasmes, siejant tekstą su vizualia medžiaga. Vaikai aktyviau kalba, ieško būdų, kaip aiškiau išreikšti mintį, kai mokytojas dėmesingai bendrauja, parodo, kad vaikus suprato, papildo ir pratęsia vaikų mintis. Vaikai vartoja įvairias kalbos dalis, kalba taisyklingais vientisiniais ir sudėtiniais sakiniiais, formuluoja klausiamuosius sakinius („Kada...“, „Kur...“, „Kaip...“), kuria naujus žodžius pagal įsisavintas žodžių darybos taisykles;

39.6.2. bendravimas ir komunikacija:

39.6.2.1. vaikai nuo kūdikystės aktyviai bendrauja verksmu, gestais, mimika, išreikšdami savo emocijas ir socialinio kontakto poreikį, seka akimis asmenį, kuriam adresuota jų kalba. 1–3 metų vaikai pasitelkia žodinę ir nežodinę raišką aktyviai bendraudami ir komunuodami su suaugusiais ir bendraamžiais įvairiose veiklose. 2–3 metų vaikai, bendraudami su kitais, koncentruojasi į save, kalba sau ir su savimi, neadresuodami kalbos kitam. Vaikai į pokalbius su kitais mokosi įsitraukti, kalbinami suaugusiojo, atsakydami į klausimus. Vaikų poreikį bendrauti, išreikšti norus ir mintis skatina dienos įvykių ir rutininių veiklų aptarimas. Kasdienėse veiklose mokytojo skatinami vaikai mokosi išreikšti ir įvardyti savo emocijas, poreikius;

39.6.2.2. 3–6 metų vaikai yra aktyvūs komunikacijos proceso dalyviai: jie kalba sau, kitiems, klausinėja, užkalbina, prašo, pašaukia, nurodo kartais laikydami elementarių kalbinio etiketo normų. Dalyvaudami mokytojo inicijuojamose veiklose, padedančiose pažinti pasaulį, vaikai mokosi kelti klausimus, bando vartoti naujai sužinotas sąvokas, vaizdingus žodžius, argumentuoti, plėtoti diskusijas, reflektuoti savo patirtį, žodinę raišką papildydami išradiniais gestais, judesiais, mimika, iliustruodami aplinkos objektais, schemomis, piešiniais. Žaisdami išplėtotus siužetinius vaidmenų žaidimus, vaikai įsitraukia į dialogą, polilogą, išbando skirtingas kalbėjimo manieras, mokosi žodinėmis derybomis ir kompromiso paieškomis spręsti kylančius nesutarimus ir problemas laikydami savo kultūrinei aplinkai priimtinių bendravimo taisyklių. Vaikai bendravimo gebėjimus

ugdosi kartu su suaugusiuoju ir bendraamžiais skaitinėdami knygas, kalbėdamiesi apie skaitomas ar pasakojamas istorijas, diskutuodami apie atliktą veiklą, patirtą nuotyki, žiūrėtą filmą, girdėtą pasaką, pasakodami istorijas, kurdami pasakojimus, kalbėdamiesi apie tai, ką norėtų patirti ir veikti. Vaikai bendrauja natūraliai, prisitaiko prie bendravimo situacijos, aktyviai komunikuoja siekdami savo tikslų, o nesuprasti, palaikomi mokytojo, pakartoja, reformuluoja, paaiškina tai, ko nori, tikisi. Įsitraukę į žaismės situacijas vaikai bando juokauti, kalba „ateivių“ kalbomis, „užsienio“ kalbomis. Mokytojo inicijuojamose arba natūraliai susiklosčiusiose situacijose, atveriančiose kalbų įvairovę, bando susikalbėti su kitakalbiais vaikais ar suaugusiais. Santūresni, mažai kalbantys, nuošaliau linkę laikytis vaikai, taip pat vaikai, turintys sulėtėjusios kalbos raidos požymių, yra palaikomi mokytojo, teigiamai reaguojant į jų žodinę ir nežodinę raišką, skatinant juos bendrauti įvairiais žaismingais būdais, bendravimo procesą papildant alternatyviosios komunikacijos priemonėmis: daiktais-simboliais, nuotraukomis, paveikslais, grafiniais simboliais;

39.6.3. rašytinė raiška:

39.6.3.1. 1–3 metų vaikai plėtoja rašytinės raiškos gebėjimus mėgdžiodami suaugusiuosius ir eksperimentuodami: stebėdami rašančiuosius ar piešančiuosius, bandydami imituoti, braukti, keverzoti, piešinėti, palikdami ženklus smėlyje, popieriuje, vandenyje;

39.6.3.2. 3–6 metų vaikai įsitraukia į įvairias mokytojo siūlomas veiklas, susijusias su galimybe piešti ir rašyti, pavyzdžiui: „rašo“ žinutę ar laišką piešiniu, kopijuoja matomus simbolius, raides, žodžius, kuria savo ženklus ir simbolius, puošia ir apipavidalina užrašytas raides ar ženklus siedami juos su realiais objektais. Mokydamiesi rašinėti, vaikai veikia kūrybiškai, pavyzdžiui: iš akmenėlių, gilių, kaštonų dėlioja simbolius ir raides, pagaliuku rašo ant smėlio, kreidelėmis – ant asfalto, rengia simbolių, piešinių, ženklų „laiskus“ gamtos gyvūnams, kuria knygeles, kūno kalba vaizduoja raides, žodžius, kuria istorijas apie raides ar garsus, stato ir konstruoja simbolius, raides. Vaikai įsitraukia į mokytojo inicijuojamas veiklas, žaidimus, kurių metu piešiniais, rašinėjimais, raidėmis pavaizduoja savo patirtį, išgyvenimus, norus, rašo žinutes, laiškėlius tėvams, vaikams, mokytojams. Suaugusiojo pamokyti, piešiniuose, po darbėliais rašo atskiras raides, savo vardą, paprastus žodelius. Iliustruoja pasakas, pasakojimus, filmukus, iliustracijose parašydami nukopijuotas raides, žodžius. Vaikai rašytinės raiškos gebėjimus ugdo si atrodami raides skaitmeniniuose įrenginiuose, siedami jas su ranka užrašytomis bei spausdintomis raidėmis, rašydami spausdintines raides ar skaitmenis ranka ir kompiuteriu. Mokytojo įtraukti į kūrybiškas piešimo ir rašymo veiklas, vaikai supranta rašymo tikslus, tyrinėja ir supranta, kad skirtingos kalbos turi skirtingas raides;

39.7. siekiama padėti vaikams tapatintis su savo šalies kalba ir kultūra, susipažinti su kalbų įvairove, ugdyti(s) kalbų įvairovės suvokimą, vertybines nuostatas, susijusias su įvairialypiais kultūriniais ir kalbiniais kontekstais, plėtoti kalbinę, tautinę ir pilietinę tapatybę:

39.7.1. ugdymo įstaigose, atsižvelgiant į esamas sąlygas, skatinamas kalbų ir kultūrų pažinimas bei kalbinės tapatybės (nebūtinai susijusios su viena kalba) formavimasis. Kultūrų ir kalbų įvairovės pažinimą skatinančioje mokyklos aplinkoje vaikai turi galimybę matyti įvairių kultūrų ženklus, simbolius, girdėti įvairias kalbas, vartoti įvairiomis kalbomis parašytas knygeles. Vaikų iki 3 metų domėjimasi skirtinga kalbine raiška (bendrine kalba, tarmėmis), skirtingomis kalbomis ir kultūromis skatina suaugusiojo pasakojimai apie kitas šalis, kultūras, kalbas, jų atmainas; knygečių, parašytų įvairiomis kalbomis, vartymas; garso įrašų (dainelių, eilėraščių, pasakojimų) įvairiomis kalbomis klausymas; įvairiakalbiai stalo žaidimai. Vaikų suvokimą apie kalbų įvairovę ugdo, pozityvų požiūrį formuoja ir bendrauti įvairiakalbėje aplinkoje moko, pavyzdžiui, svečių, atstovaujančių kitoms kalboms ar kultūroms, vizitai;

39.7.2. 3–6 metų vaikai ugdo kalbų įvairovės suvokimą ir formuojasi kalbinę tapatybę, mokosi atpažinti skirtingas kalbas, suprasti kita kalba kalbančiųjų intencijas, žaisdami vaidmenų, naratyvinius, stalo ir žodžių žaidimus, įsitraukdami į kūrybines ir kitokias aktyvias veiklas su kitomis kalbomis kalbančiais bendraamžiais, bendraudami su svečiais, jungdamiesi į tinklus su kitų šalies regionų ir kitų šalių vaikais, klausydamiesi skaitomų istorijų, skaitydami knygetes dviem ar keliomis kalbomis, žiūrėdami filmukus. Vaikų smalsumą sužadina ir juos įtraukia mokytojo inicijuojamos veiklos, kurių metu gyvai arba nuotolinėmis priemonėmis bendraujama su vaikais ar suaugusiais, kalbančiais kitomis kalbomis ar lietuvių kalbos tarmėmis. Padedami mokytojo, vaikai mokosi taikyti

kompensacines kalbos supratimo ir kalbos raiškos strategijas: siekdami suprasti ir perduoti informaciją pasitelkia neverbalinę kalbą, mimikas, gestus, aplinkos objektus. Vaikai noriai įsitraukia į mokytojo siūlomus kiekvienai kultūrai autentiškus kalbinius žaidimus (mįsles, juokavimus, skaičiuotes, greitakalbes ir kt.);

39.7.3. kitakalbėse ugdymo įstaigose vaikai ugdomi kalbų įvairovės suvokimą ir formuojasi kalbinę tapatybę, dalyvaudami keliakalbėse veiklose. Atlikdami įvairias veiklas, užduotis, žaidimus, vaikai bendrauja gimtąja arba lietuvių kalba, yra skatinami ir palaikomi mokytojo, kuris kalbų įvairovę priima kaip ugdymosi aplinką praturtinantį kontekstą. Vaikai susipažįsta su įvairiais kalbiniais kontekstais atlikdami užduotis, veiklas, žaidimus, pažindinančius su gimtąja kalba, lietuvių kalba, kitomis kalbomis, jų rašytine raiška. Mokyklose, kuriose įteisintas ugdymas tautinės mažumos kalba, Programoje ne mažiau kaip po 5 valandas per savaitę skiriama ugdymui lietuvių kalba.

40. Ugdymo(si) sritis „Tyrinėju ir pažįstu aplinką“ apima šiuos turinio aspektus: mane supantys daiktai, gyvybė, skaičiavimas ir modeliavimas, matematiniai erdvės tyrinėjimai, skaitmeninių technologijų pasaulis:

40.1. ugdymo(si) srities paskirtis yra plėtoti daiktinės ir gamtinės aplinkos pažinimą, matematinį mąstymą, skaitmeninį sumanumą, kalbų supratimą, tyrinėjimą, problemų sprendimą, mokėjimą mokytis. Ugdymo(si) veiklos skatina žaidimo, kūrybiškumo, emocijų suvokimo ir raiškos gebėjimus;

40.2. vaikų įsitraukimas skatinamas mokytojui kryptingai kuriant ugdymo(si) kontekstus, pažadinančius prigimtinių vaikų smalsumą gyvosios gamtos objektams, įdomiems, nematytiems daiktams, robotukams, sekant paskui vaikų domėjimąsi aplinkiniais objektais ir nepasiekiamais (dangaus kūnai, kitų žemynų, praeityje išnykę gyvūnai), plika akimi nematoma objektais ir reiškiniiais, kuriuos galima pamatyti per skaitmeninį mikroskopą arba tyrinėti papildytosios (virtualiosios) realybės programėlėmis, atsižvelgiant į vaikų interesus ir poreikius. Vaikus įtraukia mokykloje kuriamos edukacinės aplinkos su pasirenkamomis, kaip veikti, tyrinėti galimybėmis: skruzdėlę apžiūrėti gyvai ir per skaitmeninį mikroskopą, stebėti skruzdėlyną gyvai, realiuoju laiku per vaizdo kamerą ir vaizdo įrašę;

40.3. gilėjantį supratimą skatina įvairiais būdais (vaizdu, žodžiu, praktiškai darant, liečiant, uodžiant) gaunama informacija apie aplinkos daiktus, gamtos objektus, reiškinius ir procesus, naujų sąvokų, matematinė ir skaitmeninė kalbos simbolių aiškinimasis. Tyrinėjant ir sprendžiant problemas skatinamas gilesnis supratimas, kritinio mąstymo pradmenys. Veiklos, kuriose vaikai tyrinėja ir modeliuoja situaciją, numato tyrinėjimo eigą, ieško tinkamų būdų ir priemonių, susipažįsta su veiklos taisyklėmis ir jų laikosi, aiškina priimamus sprendimus, pristato veiklos rezultatus. Veiklos, kuriose sprendimų priėmimo procesas grindžiamas samprotavimu, t. y. vaikų spėliojimu (hipotezių kėlimu), numatymu, analizavimu, padeda vaikams įgyti vis sudėtingesnius mąstymo gebėjimus;

40.4. įgytos patirties raišką skatina sudarytos sąlygos vaikui pačiam sugalvoti idėją ir, taikant įgytą žinojimą, sutelkiant pastangas, įgyvendinti savo ketinimus. Ugdymo(si) veiklose skatinama suprasti pažintinio pobūdžio informaciją, ją interpretuoti ir išreikšti įvairiomis formomis (piešiniu, gestais, daiktais, žodžiais, schema, diagrama, simboliais) ir priemonėmis (fizinėmis ir skaitmeninėmis). Mokytojas palaiko vaikų bandymus savo veiksmus ir sprendimus paaiškinti, rasti būdų ir argumentų pagrindžiant, kad kažkas yra tiesa arba netiesa, lanksčiai taikyti įgytą patirtį naujuose kontekstuose. Mokytojas skatina vaikus reflektuoti savo atliktą veiklą ir jos rezultatus, pastangas, gebėjimus ir elgesį, dėl kurių jiems vis geriau sekasi atlikti užduotis;

40.5. siekiama padėti vaikams pažinti aplinkos daiktus, jų savybes ir paskirtį ir, remiantis jų vieta aplinkoje, orientuotis erdvėje:

40.5.1. atrandu daiktus:

40.5.1.1. vaikai iki 3 metų daiktų pasaulį pažįsta ir atpažįsta visais jutimais, padedančiais suvokti daiktų spalvą, formą, garsą, kvapą, skonį, tekstūrą. Pirmaisiais gyvenimo metais vaikai grupėje esančius įvairius daiktus tyrinėja juos griebdami, liūdami, mesdami, kišdami į burną, kramtydami, domisi judančiais, garsus skleidžiančiais, ryškių spalvų daiktais. 2–3 metų vaikai daiktus rūšiuoja pagal formą, spalvą, dydį, naudodami rūšiavimo žaislus ir sensorines priemones;

40.5.1.2. 3–6 metų vaikai pasirinktus daiktus laisvai rūšiuoja, skirsto į kategorijas: pagal dydį, formą, spalvą, tekstūrą, pradeda rūšiuoti pagal du požymius. Daiktus ir jų savybes vaikai mokosi suprasti ir pavadinti, kai jų tyrinėjimus lydi mokytojo komentarai, klausimai, grįžtamasis ryšys. Vaikai bando suprasti, kaip daiktai veikia, kaip tarpusavyje susiję. Vaikai daiktus pažįsta juos stebėdami, sugretindami, palygindami, grupuodami, rikiuodami nuo mažiausio iki didžiausio, komponuodami, konstruodami. Mokytojo padedami, ieško panašumų ir skirtumų, sprendžia iškilusias problemas. Veikdami su daiktais, vaikai mokosi sutelkti dėmesį, mąstyti, prisiminti, tausoti daiktus, ugdomi kantrybę, savikontrolę. Nuolatinė veikla su daiktais lavina vaikų gebėjimą koncentruoti žvilgsnį, rankų ir akių koordinaciją;

40.5.2. daiktai ir kasdienybė:

40.5.2.1. vaikai iki 3 metų žaisdami ir tyrinėdami pažįsta artimiausioje aplinkoje esančius daiktus, patiria, kad daiktai (žaislai, baldai, knygos, kamuoliai ir kt.) turi požymius (forma, dydis, spalva ir tekstūra), kad medžiagos, iš kurių pagaminti daiktai, yra skirtingos (minkštos – kietos, skaidrios – neskaidrios, lengvos – sunkios);

40.5.2.2. 3–6 metų vaikai tyrinėja, kuo tos pačios rūšies daiktai skiriasi vieni nuo kitų (pavyzdžiui, kamuoliai skiriasi dydžiu, svoriu, spalva) ir nuo kitos rūšies daiktų (pavyzdžiui, kamuoliai forma skiriasi nuo knygų). Apžiūrinėdami iš visų pusių, viršaus, apačios, liesdami, uosdami, vaikai atpažįsta daiktus pagal požymius: spalvą, tekstūrą (lygus, šiurkštus, švelnus), formą (apvalus, kamputas, pailgas), kvapą, ieško daikto pagal žodinį apibūdinimą. Mokytojui padedant, gretina realius daiktus ir jų atvaizdus iš skirtingos perspektyvos (iš šono, viršaus, apačios, šešėlio), pradeda suprasti jų vaizdavimą plokštumoje (pavyzdžiui, planas). Daiktų dydį vaikai tyrinėja, bandydami apimti delnais, apglėbti, gretindami su savo ūgiu;

40.5.2.3. stebėdami aplinkos daiktus, vaikai suteikia jiems prasmę, prisitaiko prie aplinkos, ugdomi savarankiškumą: vaikai supranta, kad kažką reikia apeiti, kažką galima pakelti ir pernešti, kažko geriau neliesi, pagal daiktus ir jų išsidėstymą orientuojasi aplinkoje. Vaikai pastebi daiktų seką eidami į mokyklą, kur nors važiuodami: kelio ženklas, šviesoforas, perėja ir pan. Matydami, kaip suaugusieji ir kiti vaikai naudoja įvairius įrankius, ir stebėdami, kaip tie įrankiai veikia, vaikai patys juos išbando. Daiktus kūrybiškai panaudoja žaidimuose, ugdomi nuostatą tausoti daiktus;

40.5.3. daiktai ir technologijos:

40.5.3.1. 3–6 metų vaikai tyrinėja gamtos ir žmogaus sukurtus daiktus, varto enciklopedijas, klausosi informacinių tekstų, stebi tikslingai parinktus vaizdo įrašus, aiškindamiesi gamtos objektų (jie auga, daugelis juda, jiems reikia maisto ir pan.) ir žmogaus sukurtų daiktų skirtumus, domisi, kaip yra kuriami daiktai, kiek reikia pastangų ir išmanymo juos kuriant, ir pradeda suvokti, kad žmogaus sukurtų daiktų kaitą lemia mokslo ir technologijų pažanga. Drauge su mokytoju vaikai aiškinasi, kaip daiktai keitėsi, kokie jie buvo seniau, kokie dabar, kaip tobulėjo, kaip žmogus juos pritaikė savo poreikiams. Jie lygina praeities ir dabarties daiktus, komentuoja jų išvaizdą, paskirtį, kaip veikia, iš ko pagaminti. Supranta, kad tos pačios paskirties daiktas (pavyzdžiui, stalas) gali būti pagamintas iš medžio, metalo, plastiko;

40.5.3.2. remdamiesi patirtimi, vartydami paveikslėlių ir interaktyvias knygas, žiūrėdami vaizdo medžiagą, žaisdami žaislais, apžiūrėdami išvykų metu, vaikai susipažįsta su ryšio palaikymo tarp žmonių priemonėmis, transporto priemonėmis, jas grupuoja (pavyzdžiui, oro, vandens, sausumos);

40.5.3.3. vaikai susipažįsta ir mokosi naudotis daiktais, prietaisais (lupos, magnetai, mikroskopas, svarstyklės), padedančiais tyrinėti ir pažinti aplinką (gamtos radinius, žmogaus sukurtus daiktus). Žaisdami, tyrinėdami aplinką, vaikai naudojami išmaniaisiais daiktais (žaislais, robotukais, išmaniaisiais rašikliais, telefonais, išmaniosiomis grindimis ir kt.), aiškinasi jų veikimo būdą, juos išbando. Vaikai ieško atsakymų į patiemis kylančius ir mokytojo nuolat keliamus klausimus;

40.6. siekiama suteikti galimybę vaikams tyrinėti artimosios aplinkos gamtos objektus ir reiškinius, susipažinti su svetur egzistuojančios gyvybės įvairove ir padėti suprasti, kad gyvybė turi poreikių:

40.6.1. pažįstu gyvybę:

40.6.1.1. vaikai stebi, renka, tyrinėja, grupuoja, atpažįsta ir pavadina augalų dalis (lapai, žiedai, vaisiai, sėklos ir pan.), pajunta tekstūrų skirtumus, vaisiuose suranda sėklas. Vaikai dalinasi mintimis, kam reikalingi medžiai (teikia pavėsį, jame prieglobstį randa gyvūnai), mokytojo padedami, išsiaiškina, kad medžiai gamina deguonį, kuris būtinas žmonių ir gyvūnų kvėpavimui, ir supranta, kad medžius reikia saugoti ir sodinti. Darže, šiltnamyje, ant palangės vaikai sodina, prižiūri augalus, stebi, matuoja, fiksuoja, kaip jie auga. Prižiūrėdami augalus vaikai mokosi rūpintis gamta ir aplinka, prisiimti atsakomybę, pasitikėti savo jėgomis;

40.6.1.2. vaikai dalinasi savo patyrimu ir išgyvenimais apie naminių gyvūnų, taip pat turimų namuose augintinių auginimą. Stebi gyvūnus savo aplinkoje, kai kuriuos mūsų ir svetimų kraštų gyvūnus atpažįsta paveikslėlių knygoje, animaciniuose filmuose. Gyvūnus vaikai atpažįsta iš jų kūno formos, išskirtinių požymių, gyvenamųjų vietų, mėgdžioja gyvūnų balsus, būdingus judesius. Vaikai diskutuoja apie gyvūnų naudą, aiškinasi, ko reikia, kad gyvūnai gyventų, gerai jaustųsi. Jie stebi kieme sutiktus gyvūnus (sraigės, vabzdžius, vorus, varles, paukščius). Vaikai svarsto ir aiškina, kaip gyvūnai prisitaikę prie aplinkos (išvaizda, elgesys), kokie žmogaus ir gyvūnų santykiai (teikia džiaugsmą, ramina, skatina norą rūpintis, teikia naudą), per rūpinimąsi gyvūnais ugdomi pagarbą gyvajai gamtai;

40.6.2. gyvybė turi poreikių:

40.6.2.1. vaikai tyrinėja, aiškinasi, kas ir kaip vyksta gamtoje, pastebi gyvosios ir negyvosios gamtos vienovę: augalui reikia dirvožemio, vandens, saulės šviesos; gyvūnui – maisto, vandens, būsto. Mokytojo padedami, vaikai aiškinasi, stebi, tyrinėja organizmų poreikius, aiškinasi, kam naudojamas vanduo, kodėl jis toks svarbus ir reikalingas organizmams;

40.6.2.2. mokytojo padedami, vaikai seka paros, metų ciklą. Aiškinasi, kaip gyvena augalai ir gyvūnai – dieną ir naktį, skirtingais metų laikais, kokie pasikeitimai vyksta jų gyvenime. Pasirinkę keletą mokyklos kiemo augalų, jie stebi ir fiksuoja (piešia, fotografuoja, matuoja) vienmečių augalų gyvenimo ciklą (pavasariį išdygsta, užauga, vasarą žydi, subrandina vaisius, išbarsto sėklas ir vėlyvą rudenį nunyksta); medžių metų ciklą (pavasariį sužaliuoja, žydi ir sėklas išbarsto kasmet, žiemą išgyvena numetę lapus, nesimaitindami). Vaikai klausosi mokytojo skaitomų tekstų, varto knygas apie gamtą, žiūri vaizdo įrašus ir išsiaiškina, kad žiemą vieni gyvūnai įminga, kiti išlieka aktyvūs, nes dar gali susirasti maisto, dauguma paukščių žiemoti išskrenda į šiltesnius kraštus. Skirtingais metų laikais vaikai stebi būdingus gamtos požymius. Mokytojo padedami, pildo metų gamtos kalendorių: sutartiniais ženklais žymi oro temperatūrą, saulėtą ir apniukusias dienas, kritulių kiekį, pastebi jų pokyčius skirtingais metų laikais, susieja juos su augalų ir gyvūnų gyvenimu. Vaikai supranta, kad mūsų krašto augalai ir gyvūnai išgyvena tik todėl, kad geba prisitaikyti prie aplinkos sąlygų;

40.6.2.3. vaikai aptaria ir supranta, kad žmogaus išmestos atliekos gali būti pavojingos gyvajai gamtai, mokosi taupiai naudoti vandenį, popierių, priemones, nešvaisto jų be reikalo, suprasdami, kad taip prisideda prie Žemės išteklių tausojimo, tvarumo;

40.6.3. netikėti atradimai:

40.6.3.1. žaisdami 3–6 metų vaikai atranda fizikinius reiškinius: jėgas (tamprumo – guma, spyruoklė, trinties – vieni batai slysta, kiti – ne), energiją (elektros energija, šilumos energija), paprastuosius mechanizmus (dvivietės sūpuoklės, nuožulnioji plokštuma), magnetizmą. Žaisdami su tikslingai parinktais žaislais, daiktais ar priemonėmis (spaudomas sensorinis kamuoliukas, guma ir pan.), vaikai tyrinėja tamprumo reiškinį – daiktus spaudžia, tempia, stebėdami, kaip keičiasi, deformuojasi jų forma, tačiau atleidus jie vėl grįžta į pradinę padėtį. Trintį vaikai patiria, kai paleidžia mašinytę nuožulniaja plokštuma, ir stebi, kiek toli ji nuvažiuoja skirtinga „kelio danga“ (lygiomis grindimis, kilimu). Energiją tyrinėja, eksperimentuodami su žaislų judėjimu: naudoja žaislus, varomus elektros (baterijos) energija, patys pastumia ar traukia žaislą, suprasdami, kad jį išjudino žmogus energija. Vaikai eksperimentuoja, kokius daiktus magnetas traukia (turinčius geležies), atkreipia dėmesį, kad magnetas turi du polius, pastebi, kad kartais poliai ne traukia vienas kitą, o stumia;

40.6.3.2. vaikų tyrinėjimo objektu tampa vanduo ir jo būviai: vaikai vandenį užšaldo į ledą, tirpina ledo kubelius, stebi, kaip šiltą dieną vanduo išgaruoja nuo šaligatvio plytelių, samprotauja apie vandens būvius ir ko reikia, kad jie keistųsi. Vaikai spėlioja ir eksperimentuoja, kurie daiktai, sumesti

į vandenį, nuskęs, tyrinėdami pastebi, kad vieni daiktai skęsta, kiti plūduriuoja, vieni grimzta greičiau, kiti – iš lėto, aiškinasi, nuo ko tai priklauso. Mokytojo padedami, aiškinasi, kodėl laivai neskęsta;

40.6.3.3. žaisdami su prizmėmis, vaikai susipažįsta su spalvų spektru, lauke pastebi vaivorykštę ir išsiaiškina, kad jai susidaryti reikia lietaus ir saulės, nes šviesos spinduliai pereina skaidrią terpę (vandens lašelius) ir suskaidomi į septynias spalvas;

40.6.3.4. saulėtą dieną vaikai tyrinėja gamtos objektų šešėlius, kuria juos pasitelkdami įvairius daiktus ir žaislus, išgauna trumpus ir ilgus šešėlius. Išbando įvairias veiklas su atspindžiais, kuria ir gauda „saulės zuikučius“;

40.6.3.5. tyrinėdami ir mokytojo padedami, vaikai susipažįsta su medžiagomis, išsiaiškina, kad jos būna kietos (mediena, popierius, stiklas, plastikas), skystos (vanduo) ir dujinės (oras), tyrinėja jų savybes. Eksperimentuodami su vandeniu, vaikai išsiaiškina, ar kietos medžiagos tirpsta vandenyje (cukrus ištirpsta, o smėlis – ne), ar galima gauti mišinius (pienas su vandeniu susimaišo, o aliejus – ne). Naudodami „oro gaudykles“, pūsdami per šiaudelį į vandenį, jie aptinka oro buvimo ženklus. Vaikai girdi mokytojo vartojamas tiksliai sąvokas ir pamažu plečia sąvokų žodyną;

40.7. siekiama padėti vaikams atrasti skaičių pasaulį, plėtoti jų supratimą apie skaičiavimo būdus ir jų taikymą savęs ir aplinkos pažinimui, problemų sprendimui:

40.7.1. atrandu skaičius ir skaičiavimo būdus:

40.7.1.1. nuo pirmųjų metų vaikai stebi ir yra įtraukiami į situacijas, kuriose minimi skaičiai, yra skaičiuojama (pavyzdžiui, eilėraščiai, dainelės, judrieji žaidimai, išvykos, stalo žaidimai). Padedami mokytojo, vaikai atranda, kad „vienetą“ galima susieti su vienu daiktu, kad skaičiuojant naudojama ta pati žodžių seka, o paskutinis skaičių sekos skaičius reiškia suskaičiuotą objektų kiekį. Vaikai natūraliai įgunda įvertinti daiktų rinkinio kiekį iki 5-ių, neskaičiuodami daiktų („matomi“ skaičiai);

40.7.1.2. 3–6 metų vaikai įsitraukia į skaičiavimo veiklas, kuriose skaičiuojama pridėdant po vieną pasitelkus daiktus, piešinius, rankų pirštus. Naudodami fizines ir skaitmenines priemones, laiku gaudami mokytojo grįžtamąjį ryšį, jo palaikomi, vaikai mokosi atpažinti ir paaiškinti kiekybinę informaciją perteikiančius vaizdus (pavyzdžiui, skaitmenis, piešinius, schemas). Skaičiavimo užduotis (pavyzdžiui: „Žydėjo dvi gėlytės, pražydo dar viena. Kiek žydi dabar?“) vaikai atlieka jas suvaidindami, nupiešdami, parodydami gestais, manipuliuodami daiktais. Vaikai įsitraukia į mokytojo inicijuotus žaidimus, kuriuose skaičiuojama į priekį ir atgal (12-os ribose), pradėdama skaičiuoti nuo bet kurio skaičiaus (10-ies ribose). Naudodamiesi objektais, piešiniais, kurdami istorijas, vaikai pradeda suprasti, ką reiškia skaičius sudėti ir atimti. Iš pradžių mokosi sujungti ir išskaidyti kiekį 5-ių objektų grupėje, vėliau 10-ies ir 12-os ribose. Dalyvaudami žaislingose neformaliose, kūrybinėse veiklose, vaikai mokosi objektų kiekį grupėje (-ėse) apibūdinti kaip pakankamą / per didelį / per mažą tikslui pasiekti ar užduočiai atlikti (pavyzdžiui, dalintis sausainiais, sudaryti komandas). Savo aplinkoje vaikai neformaliai įsitraukia į skaičiavimo uždavinių sprendimą (pavyzdžiui, kiek yra iš viso, kiek trūksta). Veikdami mokytojo tikslingai sukurtoose kontekstuose, vaikai mokosi samprotauti, kūrybiškai taiko įgytą skaičiavimo patirtį sprenddami problemas, pradeda vartoti žodžius, kuriais nusakomi matematiniai procesai (pavyzdžiui: „Manau, kad...“; Tai tiesa (netiesa), nes...“; „Tai man primena...“; Galėčiau padaryti dar ir taip...“ ir pan.);

40.7.2. ką apie mus ir įvykius sako duomenys:

40.7.2.1. sampratą apie įvykių prigimtį, objektų požymius ir jų reikimąsi aplinkoje vaikai įgyja palaipsniui. Vaikai iki 3 metų pradeda nuspėjamai reaguoti į įprastus įvykius, kurių baigtį galima iš anksto numatyti (pavyzdžiui, įjungus jungiklį, žaislas pradeda judėti). Suvokimą, kad įvykis pastovus, vaikai ugdomi žaisdami su medžiagomis ar objektais, kurie susiję su priežastimi ir pasekmėmis (veiksmai, kurie įvyks). Vaikai dienotvarkėje klijuoja numatomų įvykių paveikslėlius, atrenka reikalingus ingredientus maistui ruošti;

40.7.2.2. 3–6 metų vaikai supranta, kad tam tikros rūšies informacija gaunama surinkus duomenis, vykdant stebėjimą ar apklausą. Drauge su suaugusiuoju vaikai mokosi apie artimiausią aplinką kelti klausimus, į kuriuos atsakoma „taip“ arba „ne“, dalyvauja apklausoje, kai atsakymų skaičius neviršija 12-os. Vaikai įsitraukia į diskusijas su mokytoju ir kitais vaikais, kaip gali būti fiksuojami, koduojami duomenys, dalinasi idėjomis, kaip būtų galima juos grafiškai pavaizduoti. Stebėdami mokytoją, jo kalbinami, mokosi piešinyje, diagramoje ar schemeje pavaizduotus

duomenis suprasti, apibūdinti ir interpretuoti. Drauge su mokytoju vaikai svarsto, diskutuoja, kas būtų, jeigu apklausoje dalyvautų kiti vaikai, jei duomenys apie stebimą įvykį būtų fiksuojami kitu laiku. Kartojant eksperimentus ir apklausas, vaikai pradeda suprasti, kad šalia įprastų, iš anksto nuspėjamų įvykių esama ir atsitiktinių. Jie įsitraukia į žaidimus, kurių baigties iš anksto nuspėti neįmanoma. Tinka žaidimai su suktuku, metamu kauliuku, loterijos bilietais, kuriuos žaidžiant nebūtinai laimima. Žaisdami ir stebėdami vaikai pradeda suprasti, jog ir atsitiktinio įvykio rezultatas gali būti numatomas, ir atranda du būdus tai padaryti: eksperimentuoti praktiškai arba bandyti mąstyti logiškai. Diskutuojant apie kasdienių įvykių tikėtinumą vaikų kalboje atsiranda vis daugiau tokių žodžių, kaip antai: „gali įvykti – gali neįvykti“, „kažin ar įvyks“, „didelė tikimybė – maža tikimybė, kad įvyks“;

40.8. siekiama plėtoti vaikų suvokimą apie matematinius būdus erdviniam objektams pažinti ir įvairias išraiškos galimybes savo pastebėjimams apie jų formą, dydį (ilgį, tūrį), masę, padėti ir judėjimą tam tikra kryptimi apibūdinti:

40.8.1. matavimai kasdienėje aplinkoje:

40.8.1.1. antraisiais gyvenimo metais vaikas natūraliai įsitraukia į žaismingą veiklą su daiktais, į kuriuos galima ką nors įpilti, įdėti. Kalbinami suaugusiųjų, supranta, ką reiškia „pilnas“ ir „tuščias“. Vaikai iki 3 metų noriai įsitraukia į įvairias eksperimentines ir kasdienėje veikloje pasitaikančias ilgio (pločio, aukščio), masės, tūrio palyginimo veiklas. Jie džiaugiasi drauge su mokytoju ir kitais vaikais atradami vis daugiau būdų daiktų atitinkamiems dydžiams palyginti. Vaikai daiktų ilgį (plotį, aukštį) palygina netiesiogiai, daiktus sugretindami. Daiktų masę palygina daiktus kilnodami. Vaikai spėja, kuriame inde telpa daugiau vandens, o spėjimą patikrina vandenį perpildami iš vieno indo į kitą. Savo pastebėjimus jie išreiškia parodydami daiktus, kurie suaugusiojo apibūdinami šiomis su matavimu susijusiomis sąvokomis: „ilgas“ arba „trumpas“, „aukštas“ arba „žemas“;

40.8.1.2. 3–6 metų vaikai noriai įsitraukia į suaugusiųjų inicijuotas veiklas, skatinančias tyrinėti, kaip galima palyginti daiktų ilgį (plotį, aukštį) arba tūrį, kai daiktų sugretinti neįmanoma. Džiaugiasi atradę naujus dydžių palyginimo būdus: naudoti smulkesnius daiktus kaip matavimo priemonę didesniems daiktų dydžiams įvertinti; naudoti trečią daiktą kaip tarpininką dydžiams palyginti. Vaikai įtraukiami į probleminių situacijų, kuriose reikia įvertinti atstumą tarp savęs ir kitų, tarp dviejų artimos aplinkos objektų, nagrinėjimą, sugalvoti ir paaiškinti, kaip įvairiose situacijose galima palyginti dviejų trijų pažįstamų objektų atitinkamą dydį. Vaikai diskutuoja, dalinasi savo pastebėjimais ir kartu sparčiai plečia su ilgio, masės, tūrio (talpos) matavimu susijusį žodyną (ilgesnis – trumpesnis, aukštesnis – žemesnis, storesnis – plonesnis, toliausiai – arčiausiai, lengvesnis – sunkesnis, talpesnis – mažiau talpus);

40.8.2. eksperimentai su geometrinėmis figūromis:

40.8.2.1. vaikai iki 3 metų natūraliai įsitraukia į aplinkoje esančių daiktų ir objektų tyrinėjimą. Kalbinami suaugusiojo, ima reaguoti į tokią daiktų savybę kaip forma, spalva vis geriau suprasdami, kai apie daiktą sakoma: „toks pat“, „panašus“, „skiriasi“, „kitoks“. Vaikai atranda, kad figūromis ir objektais erdvėje galima manipuluoti: apversti, pasukti, pastumti. Vaikai jaučia raminantį suaugusiojo palaikymą, kai jų veiksmus palydi suaugusiojo žodis, veiksmo kartojimas. Kalbinami vaikai išmoksta pavadinti vis daugiau linijų, dvimačių (plokštumos) ir trimačių (erdvės) figūrų, džiaugiasi jas atpažindami paveikslėlyje, aplinkoje surasdami jų analogų;

40.8.2.2. 3–6 metų vaikai, tyrinėdami aplinką, drauge su mokytoju ir kitais vaikais atranda, kiek daug erdvinės informacijos yra aplink: panašumo, elementų išdėstymo, atsikartojimo, formos bendrumo. Stebėdami, pažindami, spontaniškai ar tikslingai tyrinėdami realioje ar virtualioje aplinkoje pateiktus, atrastus ar pastebėtus matematinius objektus, atpažįsta dvimates figūras (skritulį, kvadratą, stačiakampį, trikampį), trimates figūras (kubą, rutulį), mokosi apibūdinti ir palyginti jų pagrindinius elementus, grupuoti (pagal vieną požymį), komponuoti, konstruoti skirtingų dydžių figūrų (objektų) sekas. Vaikai eksperimentuoja su veidrodiniais paviršiais, taškiniiais šviesos šaltiniais, stebi ir tyrinėja dvimačių ir trimačių geometrinių objektų atvaizdus. Eksperimentuodami su figūromis (jas jungdami, skaidydami, dėliodami, vartydami, apšviesdami), vaikai atranda, kad sudėtingesni objektai gali būti gaunami ir vaizduojami kaip paprastesnių, gerai pažįstamų objektų

junginys. Vaikai savo pastebėjimus išreiškia piešiniuose, lipdiniuose. Jų piešiniuose atsiranda vis daugiau detalių, vis daugiau dėmesio kreipiama į jų išsidėstymą ir dydį;

40.8.3. kaip apibūdinti vietą ir padėtį:

40.8.3.1. į objekto judėjimą ir į paprasčiausius suaugusiojo žodžius, vartojamus objekto judėjimui ir vietai apibūdinti, vaikai ima reaguoti dar pirmaisiais gyvenimo metais. Nuolat dalyvaudami įvairiuose judriuose žaidimuose ir veiklose, kuriose laikomasi nurodymų dėl judėjimo krypties ar buvimo vietos, vaikai palaipsniui išmoka vis tiksliau apibūdinti savo ir objektų padėtį bei vietą kitų objektų ir žmonių atžvilgiu. Žaisdami ir eksperimentuodami vidaus ir lauko aplinkose, įvairiose situacijose kalbinami mokytojo, vaikai įgyja vis daugiau patirties pasirinktu būdu (gestais, kalba, piešiniais ar vadovaudamiesi instrukcijomis) duoti nurodymus dėl objekto judėjimo krypties (į kairę, į dešinę, į priekį, atgal) ir buvimo vietos (viduje, išorėje ir kt.) arba sekti kitų atitinkamus nurodymus. Kalbinami vaikai noriai ištraukia į vaizdinių, garsinių, žodinių, judesio, pojūčių, skirtingų kategorijų objektų sekų AB (BA) kopijavimo, pratęsimo, atkartojimo, atpažinimo veiklas;

40.8.3.2. 3–6 metų vaikai, žaisdami ir eksperimentuodami vidaus ir lauko aplinkose, įgyja vis daugiau patirties pasirinktu būdu (gestais, kalba ar piešiniais, vadovaudamiesi instrukcijomis) duoti nurodymus apie objekto judėjimo kryptį (į kairę, į dešinę, į priekį, atgal) ir buvimo vietą (viduje, išorėje ir kt.) arba sekti kitų atitinkamus nurodymus. Modeliavimo idėją vaikai atranda drauge su mokytoju palaipsniui susipažindami su sekų AB, BA, ABC, AAB, ABB, ABA modeliais (raidėmis pažymima grupė elementų, kurie nuosekliai pasikartoja sekoje). Mokytojo padedami, su kiekvienu sekos modeliu vaikai susipažįsta nuosekliai, mokosi jį atpažinti, nukopijuoti, pratęsti seką, rasti jos trūkstamą narį, sukurti kitą to paties modelio sekos pavyzdį. Sekų modeliavimo gebėjimus vaikai ugdo formaliose ir neformaliose veiklose piešdami, dėliodami įvairius objektus, ritmiškai dainuodami ar judėdami, nagrinėdami raštus ar kurdami ornamentus. Vaikams nuolat dalinantis savo idėjomis su suaugusiuoju, kitais vaikais, jų kalboje atsiranda vis daugiau pagrindinio matematinio žodyno elementų, todėl jie kaskart sėkmingiau gali susikalbėti siūlydami idėjas ir ieškodami tinkamų sprendimų;

40.9. siekiama padėti vaikams įgyti skaitmeninio raštingumo ir informatinio mąstymo pradmenis:

40.9.1. skaitmeninis raštingumas:

40.9.1.1. vaikai iki 3 metų žaisdami, tyrinėdami aplinką, domisi grupėje ir mokykloje esančiais įvairiais jų amžių atitinkančiais išmaniaisiais daiktais be ekranų (žaislais, robotukais, rašikliais ir kt.);

40.9.1.2. vyresni nei 3 metų vaikai, mokytojų padedami, iki 0,5 valandos per dieną ribojant laiką, praleidžiamą prie ekranų, naudojami jų amžių atitinkančiomis prasmingomis, ugdymą(ši) papildančiomis skaitmeninėmis technologijomis ir skaitmeniniu turiniu (vaizdo įrašais, žaidimais, garsinėmis knygelėmis, ugdomosiomis programėlėmis ir kt.) žaisdami ir pažindami aplinką;

40.9.1.3. nesudėtingo skaitmeninio turinio kūrimo galimybes (piešimas, fotografavimas, garso ir vaizdo įrašas) vaikai atranda ištraukdami į įvairias mokytojo paskatintas kūrybines, tyrinėjimo ir judrias veiklas, vykstančias realios ir virtualios aplinkos kontekstuose;

40.9.1.4. apie objektus ir reiškinius, kurių neįmanoma tiesiogiai matyti, paliesti, išgirsti, vaikai, mokytojų padedami, gauna informaciją naudodamiesi išmaniaisiais įrenginiais, realiu laiku jungdamiesi prie nuotolinių įrenginių (pavyzdžiui, prie paukščio lizdo esančios stebėjimo kameros ar kt.) ir informacinių svetainių (pavyzdžiui, susirasti gyvūnų, augalų vaizdus, išbandyti virtualius turus ir kt.);

40.9.1.5. virtualaus bendravimo įgūdžius elektroninėse mokymuisi tinkamose aplinkose vaikai įgyja, kai, mokytojo padedami ir prižiūrimi, tikslingai bendrauja tarpusavyje, su kitų mokyklų vaikais, kūrėjais, žaidimo pasaulio personažais;

40.9.1.6. skaitmeninių priemonių saugaus ir atsakingo naudojimo, virtualaus bendravimo taisyklės vaikai sužino ir mokosi taikyti jas aptardami su suaugusiuoju (mokytoju, tėvais (globėjais)), nagrinėdami įvairias situacijas ir pavyzdžius;

40.9.2. veiksmų sekos ir problemų sprendimas:

40.9.2.1. vaikai iki 3 metų žaisdami atlieka dviejų nesudėtingų, jiems suprantamų veiksmų sekas (pavyzdžiui, paimti kamuolį ir paduoti draugui, linguoti ir ploti, dėlioti kaladėles);

40.9.2.2. 3–6 metų vaikai veiksmų sekas (algoritmus) problemoms spręsti suvokia ir elementariai taiko stebėdami, žaisdami, nagrinėdami ir įvardydami įvairių procesų, kasdienių darbų ir veiklų atlikimą žingsniais, veiksmų eiliškumą, susitarimus-taisykles. Veiklos, siekiant savo ketinimų, skaidymo į dalis įgūdžius vaikai ugdomi žaisdami, konstruodami, dalyvaudami projektinėse ir kt. veiklose, padalindami didelį darbą į dalis, paskirstydami komandos narių vaidmenis ir veiksmus.

40.9.2.3. per įvairias praktines veiklas vaikai susipažįsta su nurodymo, komandos sąvoka. Žaisdami vaikai atlieka vieni kitų sakomus nurodymus, komandas. Žaisdami mokosi žodines komandas pateikti vaizdiniais, garsiniais ir kitais simboliais bei atlikti jais žymimus veiksmus. Vaikai užrašo komandų sekas simbolių sekomis ir mokosi jas „perskaityti“ bei atlikti. Siekdami rezultato ir naudodamiesi realiais objektais kaip simboliais (kaladėlėmis, akmenukais, piešiniais, kortelėmis ir kt.), vaikai dėlioja ir atlieka veiksmų seką. Žaisdami, konstruodami, vaikai bando sudėlioti veiksmų sekas, kurias atlieka skaitmeniniai objektai (robotukai, valdikliai ir pan.). Vaikai nurodo, kuo skiriasi rezultatai, kai komandas atlieka žmogus ir robotas. Stebėdami ir nagrinėdami įvairių veiklų atlikimo veiksmus, pastebi jų pasikartojimą;

40.9.2.4. su žaidybinėmis programavimo aplinkomis vaikai susipažįsta programuodami paprasčiausias animacijas, žaidimus, dėliodami komandų blokų sekas ir jas vykdydami. Programuodami nesudėtingas animacijas programavimo aplinkose, vaikai nuosekliai atlieka veiksmus, atpažįsta kartojamus veiksmus. Vaikai išbando užrašytas veiksmų sekas ir, jei nepavyko pasiekti norimą rezultatą, pakoreguoja veiksmų seką ir bando iš naujo.

41. Ugdymo(si) sritis „Kuriu ir išreiškiu“ apima šiuos turinio aspektus: žaidimo raiška, muzikos raiška, šokio raiška, dailės raiška, teatro raiška:

41.1. ugdymo(si) srities paskirtis yra plėtoti estetinį suvokimą, meninę raišką, gebėjimą žaisti, kūrybiškumą, tyrinėjimą, emocijų suvokimą ir raišką. Ugdymo(si) veiklos taip pat skatina aplinkos pažinimą, kalbų supratimą, kalbinę raišką, problemų sprendimą, santykius su suaugusiaisiais ir bendraamžiais, mokėjimą mokytis;

41.2. įsitraukimas – vaikai spontaniškai tyrinėja, eksperimentuoja, išbando kūrybines medžiagas, priemones ir įvairias veiklos formas, veikdami spontaniškai ar įsitraukdami į organizuotas veiklas. Kiekvieną vaiką įsitraukti skatina mokytojo pasiūlytų priemonių ir veikimo būdų sukurtos asmeninio pasirinkimo galimybės;

41.3. raiška – vaikai generuoja idėjas, kuria – žaidžia, imituoja, improvizuoja, komponuoja, aranžuoja, modeliuoja, pritaiko, interpretuoja, reflektuoja; atlieka tai, ką pats sukuria, ir tai, ką išmoksta iš kitų. Mokytojo pastebėjimas ir pozityvus reagavimas į vaiko pastangas ir autentišką raišką skatina vaiką tęsti kūrybinį procesą ir siekti įgyvendinti savo idėjas;

41.4. gilėjantis supratimas – jautrus, palaikantis, susidomėjimą išreiškiantis mokytojo grįžtamasis ryšys padeda vaikui pajauti, patirti, atliepti, vertinti ir reflektuoti meninę raišką, džiaugtis savo ir kitų kūryba. Vaikai įsitraukia į gilesnius tyrinėjimus ir apmąstymus, geriau suprasdami muzikos, šokio, teatro ir vizualaus meno estetikos ypatumus ir vertingumą. Išryškėja vaikų teikiama pirmenybė tam tikroms meninės raiškos sritimis ir formoms;

41.5. siekiama paskatinti vaikus žaismingai reikšti savo emocijas patirtis ir įspūdžius kuriant ir įvaldant įvairias žaidimo formas ir būdus. Žaisdamas vaikas ugdomi savitus žaidybinius gebėjimus ir plėtoja vaizduotę, kūrybiškumą, stiprina improvizacinius įgūdžius, ugdomi simbolinį mąstymą ir socialinio bendravimo vertybinius pagrindus. Per žaidimus vaikai drauge konstruoja vaikų kultūrą:

41.5.1. žaidimas – kaip savo kūno galimybių tyrinėjimas:

41.5.1.1. nuo gimimo vaikai, spontaniškai judėdami ir sąveikaudami su aplinka, ima pažinti savo kūno galimybes. Suaugusiesiems žaidinant, instinktyvūs ir spontaniški vaikų judesiai darosi vis tikslingesni ir pasikartojantys. Vaikai „atranda“ savo ir kitų kūno dalis jas liudiodami ir pajausdami prisilietimą;

41.5.1.2. dėl džiaugsmingos aplinkinių reakcijos vaikai labiausiai pasisekusius judesius ir garsus vis tikslingiau kartoja, ima jais žaisti, manipuliuoti, siekdami socialinio atsako;

41.5.1.3. vaikas su suaugusiaisiais žaismingai kuria bendravimo „kalbą“ ir išgyvena bendrumo jausmą. Dalyvaudamas tokiuose abipusiuose žaidinimuose, vaikas pažįsta savo kūno ribas ir galimybes, veido, balso išraiškumą ir išmoksta inicijuoti bei palaikyti žaismingas socialines sąveikas, susikurdamas artimumo ir saugumo jausmą;

41.5.2. žaidimas – kaip aplinkos ir veikimo su aplinkos objektais tyrinėjimas:

41.5.2.1. įvaldę savo kūno judesius, vaikai vis plačiau juda erdvėje ir, žaisdami su įvairiais objektais bei daiktais, drąsiai tyrinėja juos supančią aplinką. Pirmaisiais gyvenimo metais vaikų veikimas su daiktais yra suaugusiųjų veiksmų pamėgdžiojimas, nukreiptas į socialinių sąveikų su kitais užmezgimą ir palaikymą;

41.5.2.2. žaisdami su tikslingai atrinktais žaislais (lėlėmis, mašinytėmis, gyvūneliais, indeliais ir kt.), vaikai išmoksta pasirinkti arba ir patys susikurti erdves savo žaidimams. Žaidimo patirties neturintis vaikas pradeda žaisti mokytojui su juo inicijuojant paprastą žaidimą, palaipsniui į jį įtraukiant daugiau žaidėjų ir pamažu perleidžiant žaidimo iniciatyvą patiems vaikams;

41.5.3. žaidimas – kaip savo patirčių ir socialinių santykių tyrinėjimas:

41.5.3.1. įgudę žaisti režisūrinius žaidimus individualiai ir dviese, vaikai pamažu pereina prie siužetinių vaidmenų žaidimų. Prisiimdami apibendrintus vaidmenis, vaikai kuria jiems pažįstamas kasdienes socialines situacijas, siekdami tiksliai atlikti pasirinkto vaidmens funkcijas;

41.5.3.2. pradėdami žaisti siužetinius vaidmenų žaidimus, vaikai tarpusavyje sąveikauja nedaug, žaidimo siužetą sudaro vienas ar du pasikartojantys įvykiai. Vaikams žaidžiant nuolat, jų gebėjimai tobulėja, jie ima žaisti didesnėse grupelėse, išmoksta tikslingai kurti žaidimo erdves ir konstruoti sudėtingesnius žaidimo siužetus, pasitelkdami vaizduotę ir įtraukdami fantastinių elementų;

41.5.3.3. įgudusių vaikų žaidimai tampa tęstiniais, vaikai prieš žaisdami aptaria žaidimo temą, planuoja siužetą, lanksčiai kaitalioja vaidmenis, patys kontroliuoja vienas kito veiksmus ir geba spręsti kylančius nesutarimus. Mokytojo paskatinti, gerai žaidžiantys vaikai nesunkiai jungiasi į kolektyvinius režisūrinius žaidimus kurdami ilgalaikius žaidimo pasaulius mėgstamų knygų, pasakų ir kino filmų pagrindu, lengvai įtraukia kitus grupės vaikus, mielai kviečia ir suaugusiuosius;

41.5.4. žaidimas – kaip simbolių taisyklių tyrinėjimas, kūrimas ir laikymasis:

41.5.4.1. žaidimus su taisyklėmis vaikai ima žaisti padėdami labiau įgudusių vaikų arba suaugusiųjų. Pradėdami nuo paprastų dėlionių, mozaikų, judrių gaudynių, slėpynių ir įvairių stalo žaidimų, palaipsniui pereina prie sudėtingesnių žaidimų formų;

41.5.4.2. įgudę žaisti žaidimus su taisyklėmis vaikai noriai žaidžia mokytojo pasiūlytus didaktinius ugdomojo pobūdžio žaidimus ir patys pradeda juos kurti;

41.5.4.3. vaikams patinka kurti savo žaidimus ir juos žaisti su grupės draugais ir mokytojais. Savarankiškai žaisdami ir kurdami vis naujus žaidimus, vaikai sutelkia visus savo gebėjimus, atskleidžia savo pomėgius ir stiprybes;

41.6. siekiama padėti vaikams tyrinėti garsų ir muzikos pasaulį, pažinti muzikos vertingumą, išbandyti įvairias muzikinės raiškos priemones ir būdus. Muzikinė veikla pratina girdėti, atkartoti dainuojant ir muzikuojant, kurti, siekti meistriškumo, ugdytis drausmingumą, suteikia saviraiškos galimybę, padeda patirti bendrumo jausmą muzikuojant drauge, gilina estetinį suvokimą. Per dainas, muzikinius žaidimus, ratelius ir kitokią muzikinę raišką vaikai susipažįsta su savo ir kitų tautų kultūros pavyzdžiais:

41.6.1. ankstyvasis muzikinis ugdymas(is):

41.6.1.1. kiekvienas vaikas individualiai išgyvena parengiamojo muzikinio mąstymo etapus. Jis intuityviai domisi aplinka, garsais, bando suprasti aplinkos ir savo muzikinio čiaušėjimo sąsajas;

41.6.1.2. mėgdžiodamas aplinkos garsus, sutelkia dėmesį į aplinką, pradeda suvokti struktūrą, atkartoja toninius ir ritminius darinius, pradeda suprasti dainavimo ir kvėpavimo svarbą, skandavimą derina su judėjimu;

41.6.1.3. perpratęs muzikos kalbą, susitelkia į savo dainavimą, skandavimą, jį derina su kvėpavimu ir judesiais. Vaikas išmoksta vertinti, įsiklausyti, atlikti muziką ir renkasi, kas jam patinka;

41.6.1.4. tinkamai mokytojų sukurtoje muzikinėje aplinkoje vaikai mėgdžioja suaugusiuosius, taip pat suaugusieji mėgdžioja vaikus: jų judesius, vokalinę ir artikuliacinę raišką. Žaisdami muzikinius žaidimus, vaikai geriau susitelkia, įsitraukia į muziką, išlaiko ir plėtoja įgimtą domėjimąsi muzika;

41.6.2. visi vaikai nuo gimimo intuityviai geba mąstyti melodiniais ir ritminiais dariniais. Turtinančioje muzikinėje aplinkoje vaikai mokosi vis tiksliau suvokti, imituoti ir atskirti ritminius bei melodinius darinius, įgydami muzikos kalbos pradmenis. Patirdami ir įvardydami muzikos sąvokas

(aukštai – žemai; garsiai – tyliai; ilgas – trumpas; tas pats – skirtingas; linksmas – liūdnas), vaikai ruošiasi suprasti, atlikti muziką ir mėgautis ja:

41.6.2.1. vaikų supratimą apie juos supančią aplinką plečia dainos, skanduotės ir ritmiškai atliekami eilėraščiai. Nuo kūdikystės tai vyksta per lopšines, žaidimus su judesiais, katutes, mylavimus, kykavimus, gyvūnijos apdainavimus, formulines dainas, erzinimus ir skaičiuotes, kurias inicijuoja suaugusieji. Vaikai palengva pratinasi ploti, trepsėti, siūbuoti ar skanduoti savarankiškai;

41.6.2.2. ilgainiui dainuojamasis balsas atsiranda iš vaikų čiauškėjimo, cypavimo, krykštavimo, gugavimo ir kitų garsų. Girdėdami įvairias dermes ir intonacinius bei ritminius darinius aplinkoje, vaikai plečia savo muzikinį žodyną. Klausydami dainavimo be teksto, vaikai labiau susitelkia į muziką, ne į žodžius. Vaikai ne vien atkartoja suaugusiųjų sukurtas dainas, mokytojo skatinami plėtoja ir savos kūrybos spontanišką (vadinamą „arioso“) dainavimą;

41.6.2.3. vėlesniame etape vaikai plečia dainų ir skanduočių repertuarą, mokosi atskirti, ar garsai, dariniai ir melodijos yra panašios, ar skirtingos, atpažįsta anksčiau girdėtas melodijas, gali parodyti melodijos slinktį bei kontūrą, suvokia tonacijos centrą. Judesiu vaikai rodo muzikinę frazę, vis geriau imituoja pažįstamą medžiagą, gerina kvėpavimo įgūdžius, plečia vokalinį diapazoną, spontaniškai dainuoja dainas, kuriose juntamas metras, pasikartojantys ritmo dariniai ir tonacija;

41.6.3. tyrinėdami ir išbandydami garsų pasaulį balsu, instrumentais ir aplinkoje esančiais daiktais, vaikai lygina, apibūdina, kategorizuoja tuos garsus. Vaikai atpažįsta tylą kaip svarbų muzikos elementą. Tai vyksta individualiai ir grupėse, žaidžiant ar dalyvaujant pedagogo inicijuotoje veikloje:

41.6.3.1. muzikuodami kūno perkusija ir instrumentais, vaikai lavina motoriką ir raumenų kontrolę, kai reikia sugriebti, kratyti, mušti, trinti ir t. t. Vaikai groja nustatytu pulsu, instrumentais pakartoja trumpus ritmo darinius. Muzikuodami su kitais vaikais tinkamai elgiasi ir klausosi, kaip jų indėlis dera su kitais. Ilgainiui vaikų improvizacijos įgauna struktūrinių ir stilistinių savybių. Improvizacija virsta komponavimu, kada sujungiami ir atsimenami įvairūs muzikos elementai (melodija, ritmas, harmonija, tembras, tempas ir dinamika) ir atspindimos įvairios emocijos;

41.6.4. vaikai klausosi muzikos mokytojui taikant įvairius aktyvaus dalyvavimo metodus: piešdami, judėdami su priemonėmis ir be jų, pritardami instrumentais ar kūno perkusija. Vaikai klausosi mokytojų parinktos įvairių stilių, epochų ir kultūrų muzikos, kad būtų kuriama turtinga muzikinė aplinka ir dedamas pagrindas platesniems muzikiniams pasirinkimams, formuojamas estetikos pojūtis. Muzika taip pat pasitelkiama atsipalaidavimui, aktyvinimui, nusiramimui ir kitokioms nuotaikoms reguliuoti. Vaikai klausosi muzikos įrašų ir gyvos muzikos tiek mokykloje, tiek už jos ribų, susipažįsta su muzikos klausymo ir dalyvavimo socialinėmis elgesio normomis;

41.7. siekiama padėti vaikams tyrinėti savo kūno judesių galimybes, plėtoti motorinių judesių ir kinestetinį intelektą, gerinti kūrybinį ir kritinį mąstymą, pasitikėjimą, ištvermę ir toleranciją. Šokant atrasti galimybes derinti laisvą judesį ir ritminius pratimus, susipažinti su liaudies rateliais, įvairiais šokio žanrais, mėginti kurti choreografines kompozicijas, puoselėti judesių kultūrą, estetinį skonį ir pagarbą vienas kitam:

41.7.1. judesio tyrinėjimas:

41.7.1.1. vaiko judėjimas prasideda anksčiau, nei susiformuoja pirmieji žodžiai ir jo kalba. Vaikai iki trejų metų turi individualų vidinį motorikos vystymosi tempą, ritmą ir stilių. Vaikai juda natūraliai, džiaugsmingai, jų judesys yra spontaniškas, neturintis struktūros. Judesio kalba jie išreiškia savo mintis ir emocijas, pažįsta pasaulį per fizinę ir jutiminę patirtį;

41.7.1.2. 3–6 metų vaikai judėdami mėgaujasi įvairiais judesiais, padedami mokytojų, tyrinėja tempą, ritmą, dinamiką ir erdvę, susipažįsta su judėjimo įvairove, patiria judesio elementus ir jų derinius, susieja spontaniškus judesius su šokio elementais;

41.7.2. judesio elementai:

41.7.2.1. pirmaisiais metais vaikams pradėjus šliaužti, ropoti, vaikščioti, vystosi erdvės suvokimas: kryptis, judėjimo kelias, asmeninės erdvės supratimas, santykiai su kitais judančiais erdvėje. Palankioje erdvėje judėdamas vaikas pradeda jausti laiką – suvokia laiko trukmę, supranta judėjimo tempą, juda greitai arba lėtai, jaučia ritmą, instinktyviai šokinėja pagal tolygų ritmą;

41.7.2.2. atskiri judesiai, o vėliau ir jų deriniai padeda 3–6 metų vaikui išlaisvinti kūno koordinaciją ir plastiškumą, todėl jis pradeda judėti erdvėje įsivaizduojama vingiuota linija, mokosi

koordinuoti savo kūną. Vaikai naudoja laisvus tekamuosius judesius, kurie padeda kontroliuoti kūno energiją ir įtampą. Augdami ir judėdami vaikai mokosi valdyti savo kūną: judėti ta pačia puse, išlaikyti pusiausvyrą, demonstruoti lankstumą, reguliarų ir gilų kvėpavimą. Vaikai atpažįsta ir įvardija pagrindinius judėjimo būdus vietoje ir persikeliant erdvėje (pavyzdžiui, šuoliukai, pritūpimai, sukiniai, paprasti žingsneliai). Ilgainiui vaikai spontaniškus judesius keičia į sąmoningai struktūruotą judesių seką ir judesys tampa šokiu;

41.7.3. šokio kultūra:

41.7.3.1. dalyvaudami kūrybiniuose šokio žaidimuose, projektuose, 3–6 metų vaikai perpranta etiketo ir scenos kultūros taisykles. Šokdami šokius susipažįsta su įvairiomis kultūromis, jas patiria, taip pat atranda skirtingus mokymosi būdus (šokti vienam, šokti poroje, šokti ratelyje ir kt.);

41.7.3.2. šokdami vaikai tyrinėja, fantazuoja, eksperimentuoja su garsais, balsais, judesiais, fizinėmis medžiagomis ir siužetais, generuoja idėjas tolesniam kūrybos etapui. Mokydamiesi šokių, vaikai supranta jų kompoziciją (šokio žingsnius, sekas, stilių, judėjimo kryptį, erdvę), stebi kitus, derina šokio meną su kitais menais ir kalba, nusako šokio tempą, nuotaiką;

41.8. siekiama padėti vizualinės raiškos priemonėmis vaikams išreikšti save, savo jausmus, emocijas, potyrius, savo pasaulio matymą ir supratimą apie tam tikrus reiškinius, plėtoti vaizdinį ir erdvinį mąstymą, kūrybingumą. Dailės raiška padeda atrasti ir plėtoti vaikų autentišką vaizdavimo stilių:

41.8.1. vizualaus pasaulio tyrinėjimas:

41.8.1.1. pirmieji vaiko vizualaus pasaulio tyrinėjimai prasideda nuo artimiausios, kasdienės namų ir mokyklos aplinkos stebėjimo. Vaikai stebi ir tyrinėja aplinkos objektus ir reiškinius, patraukiančius jų dėmesį savo vizualinėmis savybėmis; stebi ir reaguoja į mokytojo santykį su aplinkos objektais (susižavėjimą, grožėjimąsi). Per ugdymo(si) aplinkos stebėjimą ir tyrinėjimą (analizuojant, lyginant, kategorizuojant) ima suprasti aplinkos daiktų ir objektų formas, spalvas, dydžius, kontūrus, ant jų krintančią šviesą, šešėlius ir kt.;

41.8.1.2. jautrumas vizualiojo pasaulio ypatumams plėtojasi mokykloje estetiškai ir saikingai naudojant spalvą, apšvietimą, medžiagiškumą, vaikams turint galimybę aplinkos daiktus ir objektus ne tik stebėti, bet ir liesti, matyti iš skirtingų perspektyvų ir pan. Vaikai turtingus vizualinius vaizdinius kaupia vidaus ir lauko aplinkoje, kurioje yra įvairių meno kūrinių, objektų, gamtinės medžiagos. Jais galima žaisti, keisti vizualias savybes (apšvietimą, spalvą, formą, tonus) ir kitaip tyrinėti;

41.8.1.3. 3–6 metų vaikų vizualusis ir pirmųjų meninių sąvokų žodynas gausėja, kai mokytojai tyrinėjimo metu komentuoja vaizdus, įvardija spalvas, formas, faktūras, estetinius potyrius;

41.8.1.4. 3–6 metų vaikų vizualaus pasaulio savybių tyrinėjimą skatina kontrastingos aplinkos (urbanistinės, industrinės, gamtinės ir pan.), lankymasis meno galerijose, parodose, muziejuose, kokybiškos animacijos, kino žiūrėjimas, patiriant įvairius vaizduojamojo meno stilius, žanrus, formas;

41.8.2. vizualinės raiškos priemonių ir kuriamų vaizdų tyrinėjimas:

41.8.2.1. vaikai iki 3 metų spontaniškai tyrinėja mokytojo pasiūlytas vizualinės raiškos priemones: jas liečia, judina, brauko, spaudo, teplioja dažais, pirštukais, pastebi pėdsaką, spalvą, liniją, dėmę, pajaučia tekstūrą, skirtingų faktūrų medžiagiškumo paviršius. Remdamiesi patyrimu vaikai pradeda suprasti rankos judesių ir piešimo priemonės paliekamo pėdsako ryšį. Jie tyrinėja savo keverzones ir terliones, bando apie jas pasakoti, kai suaugusieji palankiai reaguoja, drąsina ir komentuoja vaikų piešinius. Vaikų kūrybines iniciatyvas pažadina galimybė nevaržomai veikti savo tempu, pagal savo norus ir galias. Tobulėjant motorikai bei akies ir rankos koordinacijai, vaikai ima vis labiau kontroliuoti savo judesius, jų kryptis ir vaizduoti įvairesnes linijas, formas;

41.8.2.2. 3–6 metų vaikų spontaniškai kuriamų vaizdų atradimas, stebėjimas, tyrinėjimas perauga į tikslingą grafinių ir spalvinių vaizdų kūrimą – piešimą. Išitraukdami iš mokytojo inicijuojamas kūrybines veiklas, vaikai išbando ir tyrinėja įvairias grafinės ir spalvinės raiškos priemones ir medžiagas. Vizualinių raiškos priemonių ir įrankių įvairovė, jų tyrinėjimas ir kūrybinis veikimas skatina vaikų grafinę ir spalvinę raišką;

41.8.3. grafinė ir spalvinė raiška:

41.8.3.1. 3–6 metų vaikai, piešdami ir kurdami su įvairiomis priemonėmis ir piešimo įrankiais, plėtoja savo grafinę ir spalvinę raišką. Vaikų grafinė ir spalvinei raiškai nėra būdingas realistiško atvaizdavimo siekis, nors meninė raiška yra neatsiejama nuo pasaulio objektų ir reiškinių pažinimo. Vaikų grafinė ir spalvinė raiška lavėja kuriant skirtingomis priemonėmis ir įrankiais, vaikams išbandant įvairias grafikos technikas (monotipija, lino raižinys, grotžas, koliažas), eksperimentuojant su mišriomis technikomis;

41.8.3.2. vaikų grafinė ir spalvinė raiška tampa įvairesnė, meninių sąvokų žodynas platesnis, kai mokytojo paskatinti jie stebi, analizuoja, aptaria, grožisi savo, kitų vaikų ir profesionalių menininkų sukurtais kūriniais (grafikos ir tapybos darbai, fotografijos ir kt.);

41.8.3.3. vaikai individualiai ir drauge su kitais džiaugsmingai tyrinėja spalvinės ir grafinės raiškos galimybes eksperimentuodami su dažais, juos maišydami, žaisdami linijomis, dėmėmis. Drąsinami, palaikomi vaikai įgyvendina savo kūrybines mintis ir idėjas, renkasi priemones, įrankius bei technikas grafinėi ir spalvinei raiškai, siekia savitai ir detalai išbaigti savo kūrybinius darbus;

41.8.4. erdvinė raiška:

41.8.4.1. vaikai iki 3 metų, žaisdami su skirtingų dvimačių ir trimačių formų objektais, įvairiomis figūromis, čiupinėdami, minkydami, stebėdami juos realioje ir virtualioje erdvėje, atranda erdvinį pasaulį ir erdvinės raiškos galimybes. Vaikų erdvinė raiška lavėja jiems spontaniškai žaidžiant su erdvine vizualinei raiškai skirtomis priemonėmis ir medžiagomis;

41.8.4.2. 3–6 metų vaikai modeliuoja ir komponuoja dvimates ir trimates figūras veikdami su įvairiomis medžiagomis: lipdydami skirtingų formų objektus, konstruodami erdvinius objektus iš skirtingų medžiagų. Įgudę vaikai bando atkartoti ar sukurti sudėtingesnius erdvinius objektus. Vaikai patiria džiaugsmą kurdami įvairias dvimates ir trimates figūras, objektus ir kompozicijas iš įvairaus dydžio įprastų ir netikėtų priemonių bei medžiagų: kaladėlių, gamtinės medžiagos, buities rakandų, karštų klijų, antrinių žaliavų, naudodami 3D pieštukus. Vaikų spalvinė, grafinė ir erdvinė vizualinė raiška ikimokykliniame ugdyme yra integrali;

41.9. siekiama padėti vaikams tyrinėti ir pažinti teatrinių raiškos formų įvairovę, patiems išbandyti skirtingas teatrinės raiškos priemones. Vaidybinės improvizacijos pasitelkiant savo kūno judesius, muzikavimą, spontanišką dainavimą bei kuriant improvizacinius teatro vaidinimus sau ir draugams, plėtoja vaikų kūrybiškumą ir pagilina estetinį pasaulio pažinimą teatro meno formomis:

41.9.1. vaidybos tyrinėjimas. 3–6 metų vaikų menami žaidimai labai artimi kūrybinei dramai, juose daug vaidybos elementų. Atlikdami simbolinius vaidmenis, vaikai naudoja išraiškingus kūno judesius, veido mimiką, balso intonacijas, giliai išgyvena kuriamas situacijas ir kartu mokosi tiksliau, aiškiau, autentiškai, kūrybiškai perteikti savo išgyvenimus kitiems vaikams ir artimiems suaugusiesiems;

41.9.2. per improvizacinio pobūdžio vaidybą vaikai kartu su bendraamžiais ir suaugusiais tyrinėja temas, kylančias iš jų patirčių, vaizduotės, įkvėptas skaitomų literatūros, muzikos, teatro ar dailės kūrinių. Vaikų literatūra, įvairios teatro meno (lėlių, šokio, cirko ir kt.) formos yra įvairiapusiškai panaudojamos veikloje. Mokytojas palaiko ir paskatina kūrybišką vaiko raišką pastebėdamas, įsitraukdamas ir pats ją modeliuodamas;

41.9.3. vaikai pažįsta ir patiria teatro meno reiškinius mokykloje ir už jos ribų stebėdami ir dalyvaudami teatro pastatymuose ikimokyklinio amžiaus vaikams: šokio, lėlių, dramos, operos ir kt. Mokykloje skatinami dalintis ir reflektuoti savo patirtis. Drauge su suaugusiais vaikai dalyvauja improvizacinio pobūdžio teatralizuotuose renginiuose (tradicinėse šventėse, pasakų vaidinimuose su lėlėmis ir pan.).

VII SKYRIUS VAIKŲ UGDYMO SI PAŽANGA IR TĘSTINUMAS

42. Formuodama vaikų ugdymosi pasiekimų ir pažangos stebėsenos sistemą, mokykla vadovaujasi Gairėse pateikta samprata:

42.1. vaikų pasiekimų įrodymų kaupimas ir pasiekimų dokumentavimas bei stebėseną padeda siekti ugdymo ir ugdymosi kokybės:

42.1.1. geriau pažinti kiekvieną vaiką ir numatyti jo ugdymo(si) perspektyvą, stebint, ką vaikas jau geba, ko ir kaip mokosi, kokia jo pažanga atskirose pasiekimų srityse, atskleidžiant potencialias jo galias ir švietimo pagalbos poreikį;

42.1.2. kryptingai planuoti ir veiksmingai įgyvendinti lankstų bendrą vaikų grupės ugdymo(si) procesą, skatinantį kiekvieno vaiko ugdymosi pažangą;

42.1.3. nuosekliai vertinti mokytojo ir kitų ugdytojų sąveiką su vaikais, taikomų pedagoginių strategijų ir metodų, sukurtos aplinkos, paramos ir pagalbos vaikams poveikį kiekvieno vaiko pažangai;

42.1.4. kryptingai tobulinti įstaigos Programą, remiantis mokyklos vaikų pažangos stebėseną;

42.1.5. derinti vaiko, tėvų (globėjų), mokytojų, švietimo pagalbos specialistų lūkesčius dėl vaiko tolesnio ugdymo(si), siekiant visų ugdymo(si) proceso dalyvių kryptingo įsitraukimo į ugdymo(si) procesą;

42.2. kurdama ar atnaujindama Programą mokykla susitaria, kaip vykdys vaikų ugdymosi pasiekimų dokumentavimą ir jų pažangos stebėseną, kokiais būdais ir koku dažnumu bus renkami pasiekimų įrodymai, kokiais būdais ir kaip dažnai apie vaikų pasiekimus bus informuojami tėvai;

42.3. informacija apie vaikų pasiekimus kaupiama vaiko pasiekimų aplanke, apraše, skaitmeninėje laikmenoje ar kt. įstaigos pasirinkta forma. Vaiko pasiekimai fiksuojami trumpais komentarais, nurodant ugdymosi pasiekimų sritį ir pasiekimų žingsnį, kurį yra pasiekęs vaikas, vaiko pažangą, vaiko stiprybes ir tolesnio tobulėjimo žingsnius;

42.4. apie vaikų ugdymosi pasiekimus sprendžiama iš vaikų kasdienės veiklos ir jos rezultatų. Mokytojai nuolat dokumentuoja ugdymo procesą, renka reikšmingus vaikų ugdymosi proceso ir pasiekimų įrodymus (stebėjimo medžiagą, nuotraukas, vaizdo, garso įrašus ir kt.), analizuoja vaikų ugdymosi pažangą. Mokytojas yra savo organizuojamo ugdymo proceso kokybės tyrėjas, vertinantis savo pedagoginių sprendimų poveikį vaikų ugdymosi pažangai. Ugdymo(si) procesas planuojamas atsižvelgiant į vaikų ugdymosi pasiekimus ir vaikų pažangos analizės rezultatus;

42.5. mokytojai nuolatos teikia vaiką motyvuojantį, įtraukiantį, auginantį grįžtamąjį ryšį. Su vaikais pasidžiaugiama veikla, aptariamas veiklos procesas ir rezultatai, vaikai mokosi patys įsivertinti savo veiklos patirtis ir rezultatus. Vaikų pasiekimai ir pažanga numatytais laiko tarpais ir pagal poreikį aptariami su vaiko tėvais (globėjais);

42.6. vaikų ugdymosi pasiekimų dokumentavimo, stebėsenos ir surinktos informacijos naudojimo procesai vykdomi laikantis visų etikos reikalavimų.

43. Kurdama ar atnaujindama Programą, mokykla siekia jos dermės su Priešmokyklinio ugdymo bendrąja programa:

43.1. vaikų ugdymo(si) dermę bei tęstinumą užtikrina mokyklos Programos ir Priešmokyklinio ugdymo programos svarbiausių ugdymo(si) principų atitiktis ir ugdymo(si) proceso kryptingumas – ugdymo(si) modeliavimas iš vaiko raidos ir ugdymosi perspektyvos, išskirtinis dėmesys žaidimo pedagogikai ir patirtiniam vaikų ugdymui(si);

43.2. ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo(si) tęstinumą užtikrina ikimokyklinio ugdymo(si) laikotarpiu plėtojamų pasiekimų sričių ir priešmokyklinio ugdymo(si) laikotarpiu plėtojamų kompetencijų dermė: suderintos jas sudarančių pasiekimų grupės, pasiekimų turinys, jų augimo nuoseklumas.

VIII SKYRIUS PROGRAMOS RENGIMAS IR ATNAUJINIMAS

44. Mokyklos ar kiti švietimo teikėjai, vykdančios ikimokyklinio ugdymo programas, vadovaujasi Gairėmis kurdami ir sistemingai atnaujindami Programą.

45. Mokyklų ar kitų švietimo teikėjų Programa turi atitikti atskiruose Gairių skirsniuose pateiktas nuorodas dėl Programos kūrimo ar atnaujinimo, išlaikydama mokyklos ugdymo(si) modelio savitumą.

46. Mokyklos, kuri vykdo Programą, savininko teises ir pareigas įgyvendinanti institucija, savivaldybės vykdomoji institucija ar (ir) dalyvių susirinkimas, įvertinęs šeimų, auginančių ikimokyklinio amžiaus vaikus, švietimo poreikius, teikia pritarimą Programai. Programą mokykla tvirtina ne vėliau nei prieš mėnesį iki jos įgyvendinimo pradžios.

47. Savivaldybės koordinuoja Programos atnaujinimo procesus, mokymų Programos rengėjams organizavimą ir konsultavimą. Savivaldybės telkia mokyklų vadovus ir mokytojus bendram tarpinstituciniam bendradarbiavimui siekiant Programos ir jos įgyvendinimo kokybės.

48. Mokyklų vadovai yra atsakingi už Programos atnaujinimo proceso organizavimą, visos bendruomenės įsitraukimą, darbo grupių kūrimą.

49. Programą sudaro tokios viena su kita tarpusavyje derančios dalys: bendrosios nuostatos; ikimokyklinio ugdymo principai; tikslas, uždaviniai, ugdymo(si) rezultatai; ugdymo(si) turinys, procesas ir aplinkos; vaikų ugdymo(si) pažanga, ugdymosi tęstinumas:

49.1. bendrosiose nuostatose pristatomas požiūris į vaiką ir jo ugdymą(si); pateikiamos ugdymą(si) grindžiančios vertybės; apibūdinami vaikų poreikiai; apžvelgiami tėvų (globėjų) ir vietos bendruomenės poreikiai; regiono ypatumai; atskleidžiamas mokyklos savitumas;

49.2. dalyje „Ikimokyklinio ugdymo principai“ pristatomi principai, kurių laikomasi rengiant ir įgyvendinant ugdymo(si) sričių turinį, organizuojant ugdymo(si) procesą, kuriant ugdymo(si) aplinkas, užtikrinant bendravimą ir bendradarbiavimą su tėvais (globėjais), vietos bendruomene, socialiniais partneriais;

49.3. dalyje „Tikslas, uždaviniai, ugdymo(si) rezultatai“ pateikiamas ikimokyklinio ugdymo(si) tikslas, uždaviniai, pristatomos pagal mokyklos ugdymo(si) organizavimo modelį sugrupuotos vaikų pasiekimų sritys;

49.4. dalyje „Ugdymo(si) turinys, procesas ir aplinkos“ pateikiamas į ugdymo(si) tikslo ir uždavinių įgyvendinimą bei vaikų pasiekimų auginimą orientuotas ugdymo(si) sričių turinys, ugdymo(si) proceso organizavimo pagrindas, pedagoginės strategijos ir ugdymo(si) organizavimo formos, vaikų ugdymo(si) kontekstai, bendravimas ir bendradarbiavimas su šeima, parama vaikų ugdymui(si), mokytojams ir šeimoms;

49.5. dalyje „Vaikų ugdymosi pažanga, ugdymosi tęstinumas“ trumpai pristatoma vaikų pasiekimų dokumentavimo ir pažangos stebėsenos sistema, ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo(si) dermė bei tęstinumas.

IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ UGDYMO SI PASIEKIMŲ APRAŠAS

I SKYRIUS BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymosi pasiekimų aprašas (toliau – Pasiekimų aprašas) yra įrankis, padedantis stebėti vaiko pasiekimus ir jo daromą pažangą Ikimokyklinio ugdymo programos gairių 18 punkte pateiktose pasiekimų srityse.

2. Ikimokykliniame amžiuje vaiko raida yra labai sparti, netolygi, kiekvieno vaiko ūgtis – tai mažesni ar didesni pasiekimų žingsniai, kuriuos labai svarbu pastebėti ir atpažinti mokytojams, švietimo pagalbos specialistams, tėvams.

3. Vaiko ugdymosi pasiekimai (toliau – pasiekimai) – tai žinios ir supratimas, gebėjimai, vertybinės nuostatos, kurie įgyjami vaikui dalyvaujant įvairiose ugdymosi aplinkose.

4. Pasiekimų aprašo paskirtis yra:

4.1. padėti mokytojams ir švietimo pagalbos specialistams paremti kiekvieno vaiko ugdymąsi, atpažįstant vaiko stiprybes, mažiau išplėtotus gebėjimus ir tikslingai skatinant jų ūgtį;

4.2. padėti mokytojams kurti kokybišką įtraukų ugdymosi procesą, užtikrinantį optimalią kiekvieno vaiko visų galių plėtotę;

4.3. padėti tėvams stebėti ir suprasti savo vaiko pažangą bei tikslingiau dalyvauti jo ugdymosi procese;

4.4. užtikrinti vaiko ugdymosi tęstinumą ir sklandų perėjimą į priešmokyklinį ugdymą.

5. Pasiekimų apraše pateikta aštuoniolika pasiekimų sričių, pasiekimai skirstomi į šešis žingsnius, rodančius nuoseklų jų augimą. Vaiko pasiekimų žingsnių siejimas su amžiumi yra sąlyginis. Kiekvienas vaikas yra unikalus, pasižymi jam būdingu raidos tempu, turi skirtingą ugdymosi patirtį, todėl to paties amžiaus vaikų pasiekimai natūraliai gali skirtis. Santykinai išskiriami du amžiaus laikotarpiai: 1–3 žingsniuose aprašomi vaiko nuo gimimo iki trejų metų pasiekimai, 4–6 žingsniuose pateikti vaiko nuo trejų iki šešerių metų pasiekimai.

6. Pasiekimų stebėseną padeda mokytojams ir švietimo pagalbos specialistams atkreipti dėmesį į kiekvieno vaiko ugdymosi skirtybes, poreikius, spartų peršokimą į aukštesnį ar užsibuvimą tame pačiame pasiekimų žingsnyje ir sudaryti sąlygas bendrame ugdymosi procese kiekvienam siekti geriausių asmeninių rezultatų.

7. Pasiekimų žingsniai padeda mokytojams stebėti, dokumentuoti ir fiksuoti kiekvieno vaiko ir vaikų grupės ugdymosi pasiekimus, daromą pažangą ir numatyti tolesnio ugdymosi žingsnius, kurie tampa gairėmis lanksčiam, kiekvienam vaikui prieinamam ugdymuisi planuoti. Vaiko pasiekimus mokytojai fiksuoja kasdienėse buities, žaidimų ir patirtinių veiklų situacijose.

8. Pasiekimų aprašas padeda mokytojams derinti vaiko ugdymo(si) lūkesčius su tėvais. Tėvai, susipažinę su vaiko ugdymosi pasiekimų žingsniais, geriau supranta, ko galima tikėtis iš ikimokyklinio ugdymo, aktyviau išsako lūkesčius ir įsitraukia į vaiko ugdymo(si) procesą.

9. Ikimokykliniame ugdyme įgytų pasiekimų visuma sukuria prielaidas vaikui sėkmingai ugdytis kompetencijas, numatytas priešmokyklinio ugdymo programoje. Vaiko priešmokyklinis ugdymas nuosekliai tęsiamas, atsižvelgiant į tai, kurio žingsnio pasiekimus įvairiose pasiekimų srityse jis jau yra įgijęs. Jeigu penkerių metų vaikas nėra pasiekęs penkto pasiekimų žingsnio, jam rekomenduojama dar vienus metus ugdytis pagal ikimokyklinio ugdymo programą.

II SKYRIUS PASIEKIMŲ SRITYS

10. Pasiekimų sritis – kasdienio gyvenimo įgūdžiai:

10.1. Vertybinė nuostata. Domisi, kas padeda augti sveikam ir saugiam.

10.2. Esminiai gebėjimai. Esant galimybei renkasi sveikatai palankų maistą, savarankiškai pavalgo, pasirūpina savo kūno švara, prisideda prie aplinkos tvarkos palaikymo, rodo pradinius saugaus elgesio mokykloje įgūdžius, pasako, kaip saugiai elgtis gatvėje, butyje, gamtoje ir su nepažįstamais žmonėmis.

10.3. Pasiekimų srities dėmenys:

10.3.1. vaiko asmeniniai valgymo ir mitybos įgūdžiai;

10.3.2. kūno švaros ir aplinkos tvarkos palaikymo įgūdžiai;

10.3.3. saugaus elgesio įgūdžiai.

10.4. Vaiko pasiekimų ūgtis kasdienio gyvenimo įgūdžių pasiekimų srityje:

Vaiko metai	Pasiekimų žingsniai	Pasiekimai
0–3 metai	1-asis žingsnis	Ragauja įvairaus skonio ir konsistencijos maistą. Siekia savarankiškai valgyti, gerti iš puodelio.
		Balsu, kūno kalba parodo, kad jam šlapia, nepatogu.
	2-asis žingsnis	Valgo įvairų maistą, skirtingais būdais paruoštas daržoves (virtas, žalias), vaisius; maistą ima pirštais ir šaukštu, geria savarankiškai.
		Kūno ženklais parodo ar pasako, kad nori į tualetą. Suaugusiojo padedamas plaunasi, šluostosi rankas, išpučia nosį; bando pats nusirengti striukę, nusimauti kelnes.
	3-iasis žingsnis	Suaugusiojo padedamas ruošia maistą: tepa, laužo, mirko. Pradedą tinkamai naudotis stalo įrankiais.
		Suaugusiojo padedamas naudojami tualetu, prausiasi ir šluostosi veidą, apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Padeda į vietą vieną kitą daiktą. Pradedą laikytis susitarimų ir saugiai elgtis lauko aikštelėse.
4–6 metai	4-asis žingsnis	Įvardija kelis maisto produktus, kuriuos valgyti sveika, ir kelis, kuriuos vartoti reikėtų saikingai. Plauna vaisius, daržoves ir pasako, kodėl; pjausto, gamina užkandžius, salotas. Suaugusiojo padedamas serviuoja stalą, stengiasi laikytis elgesio prie stalo taisyklių.
		Dažniausiai savarankiškai naudojami tualetu. Savarankiškai ar priminus plauna rankas, prausiasi veidą, čiaudėdamas ar kosėdamas prisidengia burną ir nosį. Šiek tiek padedamas savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Sutvarko žaislus, su kuriais žaidė.
		Pažįsta šviesoforo spalvas, žino, ką jos reiškia; pasako, kad kelią (gatvę) pereiti reikia kartu su suaugusiuoju. Stebint suaugusiajam, saugiai naudojami veiklai skirtais aštriais daiktais (žirkėmis, pieštukais, mentelėmis). Žino, į ką kreiptis pagalbos ištikus nelaimei.
	5-asis žingsnis	Aiškinasi, kodėl svarbu valgyti įvairų, sveikatai naudingą maistą, iš kur ir kaip jis atsiranda ant mūsų stalo. Savarankiškai serviuoja stalą, valgo tvarkingai, dažniausiai tinkamai naudojami stalo įrankiais, susitvarko pavalgęs.
		Dažniausiai savarankiškai plaunasi rankas, prausiasi veidą; čiaudėdamas ar kosėdamas prisidengia burną ir nosį. Savarankiškai ar suaugusiojo padedamas apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus, susišukuoja. Susitvarko žaislus ir veiklos vietą.

		Saugaus eismo žaidimų metu ar išvykose siekia laikytis eismo ženklų ir taisyklių. Pakomentuoja kelias saugaus elgesio gatvėje ir gamtoje taisykles. Supranta, kodėl nesaugu eiti, važiuoti su nepažįstamu žmogumi ar ką nors iš jo paimti. Atpažįsta tinkamus ir netinkamus prisilietimus, suabejojęs apie tai pasako suaugusiajam, kuriuo pasitiki. Žaisdamas, ką nors veikdamas stengiasi saugoti save ir kitus. Paaiškina, į ką kreiptis iškilus pavojui namuose, pasimetus parduotuvėje, pasiklydus.
	6-asis žingsnis	Išvardija, ko reikia valgyti daugiau, o ko mažiau, kad augtų sveikas, esant galimybei pirmenybę teikia sveikatai palankiems maisto produktams. Valgo savarankiškai, tvarkingai. Taisyklingai plaunasi rankas. Atsižvelgdamas į tai, ar jam šilta, ar šalta, nusirengia ar apsirengia drabužius. Rūpinasi savo asmeniniais ir bendrais daiktais grupėje: padeda į vietą, saugo, sutvarko. Savarankiškai ar priminus laikosi sutartų saugaus elgesio taisyklių grupėje, kieme, išvykose. Paaiškina saugaus elgesio su nepažįstamais žmonėmis, buitinais prietaisais, aštriais daiktais ir sveikatai pavojingomis medžiagomis taisykles, įvardija aplinkoje esančias nesaugias vietas. Paaiškina, kad jo kūnas priklauso tik jam, sako „stop“, „ne“ reaguodamas į jo privatumą pažeidžiantį elgesį. Paaiškina, kokių profesijų žmonės gali padėti ištikus nelaimei. Žino pagalbos telefono numerį.“

Papunkčio pakeitimai:

Nr. [V-175](#), 2024-02-14, paskelbta TAR 2024-02-14, i. k. 2024-02721

11. Pasiekimų sritis – fizinis aktyvumas:

11.1. Vertybinė nuostata. Noriai juda, mėgsta judrią veiklą ir žaidimus.

11.2. Esminiai gebėjimai. Tiksliai ir koordinuotai šliaužia, ropoja, eina, bėga, lipa, išlaiko pusiausvyrą judėdamas, meta, gauda ir spiria kamuolį, spontaniškai ir tikslingai atlieka kasdienius veiksmus, kuriems būtina akių ir rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika, derina judesius poroje, grupėje šokdamas ar žaisdamas.

11.3. Pasiekimų srities dėmenys:

11.3.1. stambiosios motorikos įgūdžiai ir fizinės vaiko savybės;

11.3.2. smulkiosios motorikos įgūdžiai, rankų ir akių koordinacija.

11.4. Vaiko pasiekimų ūgtis fizinio aktyvumo pasiekimų srityje:

Vaiko metai	Pasiekimų žingsniai	Pasiekimai
0–3 metai	1-asis žingsnis	Sėdi, šliaužia, ropoja pirmyn ir atgal, ko nors įsitvėręs pats atsistoja, stovi, eina laikydamasis ar savarankiškai.
		Tikslingai siekia daikto, jį pačiumpa ir laiko saujoje, dviem pirštais – nykščiu ir smiliumi – suima smulkų daiktą, perima daiktą iš vienos rankos į kitą, deda vieną ant kito. Rankos judesius seka akimis.
	2-asis žingsnis	Pralenda pro kliūtis keturpėscias. Savarankiškai atsistoja, stovi, atsitupia, pasilenkia, eina į priekį, į šoną ir atgal, bėga tiesiomis kojomis, lipa laiptais aukštyn pristatomuoju žingsniu. Ridena, sviedžia kamuolį, gauda jį apglėbdamas rankomis.
		Pasuka riešą, apverčia plaštaką delnu žemyn, pasuka delnu aukštyn, paima daiktą iš viršaus apimdamas jį pirštais, uždeda, įdeda ir išima daiktą, atsuka detales, ploja rankomis.

	3-iasis žingsnis	<p>Pastovi ant vienos kojos (3–4 sekundes). Tiksliai skirtingu ritmu eina, apeina arba peržengia kliūtis, eina plačia (25–30 cm) linija. Bėga keisdamas kryptį, greitį, neprarasdamas pusiausvyros. Laikydamas lipa ir nulipa laiptais pakaitiniu žingsniu. Nušoka nuo laiptelio, atsispirdamas abiem kojomis 1–2 kartus pašoka nuo žemės, peršoka liniją. Meta ir gauda kamuolį abiem rankomis, spiria kamuolį stovėdamas.</p> <p>Derina akies ir rankos, abiejų rankų, rankų ir kojų judesius: veria ant virvutės dideles sagas, užsega lipdukais batus, ridena kamuolį abiem rankomis arba pakaitomis dešine ir kaire ranka.</p>
4–6 metai	4-asis žingsnis	<p>Stovėdamas pasistiebia, atsistoja ant kulnų, pastovi ant vienos kojos (4–5 sekundes). Eina ant pirštų galų, eina siaura (5 cm) linija, nesilaikydamas lipa laiptais aukštyn ir žemyn. Bėga, didindamas ir mažindamas tempą, šokinėja abiem ir ant vienos kojos. Mina ir vairuoja triratuką, balansinį dviratį. Žaisdamas judriuosius žaidimus bando derinti judesius poroje ir grupėje.</p> <p>Dažniausiai taisyklingai laiko rašiklį, gana tiksliai atlieka judesius plaštaka ir pirštais bei ranka. Ištiestomis rankomis pagauna didelį kamuolį. Atkerpa žirkles popieriaus juostelę, atsega ir užsega sagas, atitraukia ir užtraukia užtrauktuką, įpila vandens į piltuvėlį.</p>
	5-asis žingsnis	<p>Eina pakaitiniu ir pristatomuoju žingsniu, aukštai keldamas kelius. Bėgioja vingiais, išsisukinėdamas, bėga ant pirštų galų. Šokinėja nuo vienos kojos ant kitos, šokinėja judėdamas pirmyn. Lipa kopėtelėmis. Meta kamuolį iš įvairių padėčių, pagauna jį sulenkdamas rankas per alkūnes. Spiria kamuolį iš įvairių padėčių, į taikinį. Stengiasi sėdėti, stovėti, vaikščioti taisyklingai. Bando atpažinti ženklus, kurie rodo, kad jo kūnui reikia poilsio ar judėjimo.</p> <p>Pieštuką ir žirkles laiko taisyklingai. Tiksliai atlieka sudėtingesnius judesius su smulkiais daiktais. Pastato aukštą statinį, išlaikantį pusiausvyrą.</p>
	6-asis žingsnis	<p>Ištvermingas, bėga ilgesnius atstumus. Bėga pristatomuoju ar pakaitiniu žingsniu. Šoka į tolį, į aukštį. Žaisdamas laisvai koordinuotai juda, orientuojasi erdvėje. Dažniausiai vaikščioja, stovi, sėdi taisyklingai. Atpažįsta akivaizdžius ženklus, kurie rodo, kad jo kūnui reikia poilsio ar judėjimo.</p> <p>Veiksmus su smulkiais daiktais atlieka vikriai, tiksliai ir kruopščiai. Tiksliai valdo pieštuką ir žirkles ką nors piešdamas, kirpdamas. Kuria įvairias konstrukcijas, sudėtingus statinius.“</p>

Papunkčio pakeitimai:

Nr. [V-175](#), 2024-02-14, paskelbta TAR 2024-02-14, i. k. 2024-02721

12. Pasiekimų sritis – emocijų suvokimas ir raiška:

12.1. Vertybinė nuostata. Domisi savo ir kitų emocijomis bei jausmais.

12.2. Esminiai gebėjimai. Atpažįsta, atliepia, įvardija, aptaria savo ir kitų emocijas ar jausmus, jų priežastis, įprastose ramiose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamais, kitiems priimtinais būdais, žodžiais ir elgesiu atliepia kito jausmus.

12.3. Pasiekimų srities dėmenys:

12.3.1. savo jausmų raiška, suvokimas ir pavadinimas;

12.3.2. kitų žmonių jausmų atpažinimas ir tinkamas reagavimas į juos;

12.3.3. savo ir kitų žmonių jausmų apmąstymas.

12.4. Vaiko pasiekimų ūgtis emocijų suvokimo ir raiškos pasiekimų srityje:

Vaiko metai	Pasiekimų žingsniai	Pasiekimai
0–3 metai	1-asis žingsnis	Mimika, kūno judesiais ir garsais išreiškia džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį. Patiria išsiskyrimo su tėvais nerimą ir džiaugsmą jiems sugrįžus. Išreiškia nerimą, pamatęs nepažįstamą žmogų.
		Atspindi suaugusiojo ar kito vaiko emocijų raišką (šypsosi, jei juokiasi kitas; nusimena, jei kitas verkia).
	2-asis žingsnis	Džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį reiškia skirtingu intensyvumu; būdinga greita nuotaikų kaita.
		Reaguoja į kito vaiko ar suaugusiojo džiaugsmo, liūdesio, pykčio emocijų išraiškas.
	3-iasis žingsnis	Pradeda atpažinti, ką jaučia, turi savus emocijų ir jausmų raiškos būdus, pradeda vartoti emocijų pavadinimus.
		Domisi kito vaiko ar suaugusiojo įvairių emocijų ir jausmų raiška, pastebi aiškiai reiškiamas emocijas, į jas skirtingai reaguoja (pasitraukia šalin, jei kitas piktas; glosto, jei kitas nuliūdęs).
4–6 metai	4-asis žingsnis	Pradeda suprasti, kad skirtingose situacijose (per gimimo dieną, susipykus su draugu) jaučia skirtingas emocijas, jas pavadina, išreiškia mimika, balsu, judesiu, vaizdu.
		Atpažįsta kitų emocijas ir jausmus pagal veido išraišką, elgesį, veiksmus, jas atliepia, imituoja vaidmenų žaidimuose.
		Pradeda suprasti, kad jo ir kitų emocijos toje pačioje situacijoje gali skirtis (jam linksma, o kitam tuo pat metu liūdna).
	5-asis žingsnis	Atpažįsta ir pavadina savo emocijas bei jausmus, įvardija situacijas, kuriose jie kilo. Emocijas ir jausmus dažniausiai išreiškia sau ir kitiems priimtinais būdais.
		Atpažįsta ir komentuoja kitų emocijas, jausmus ir situacijas, kuriose jie kyla, pradeda suprasti, kad kai kurie veiksmai ir žodžiai gali žėisti kitų jausmus.
		Pradeda įvairiais būdais (žodžiu, piešiniu ar kt.) komunikuoti apie jausmus su kitais.
	6-asis žingsnis	Apibūdina savo emocijas ir jausmus, skirtingus jų raiškos būdus, pakomentuoja emocijas ir jausmus sukėlusias situacijas bei priežastis.
		Gana tiksliai iš veido mimikos, balso, kūno pozos nustato ir pasako, kaip jaučiasi kitas; pastebi nuskriaustą, nusiminusį ir dažniausiai geranoriškai stengiasi jam padėti.
		Pradeda kalbėtis apie tai, kaip jaučiasi ir išreiškia jausmus, kokie emocijų ir jausmų raiškos būdai yra tinkami, kas gali padėti pasijusti geriau, jei esi nusiminęs, piktas.

13. Pasiekimų sritis – savireguliacija ir savikontrolė:

13.1. Vertybinė nuostata. Nusiteikęs valdyti dėmesį, emocijų raišką ir elgesį.

13.2. Esminiai gebėjimai. Sutelkia dėmesį ir pastangas veiklai, dažniausiai laikosi tvarkos ir susitarimų, bendraudamas su kitais elgiasi mandagiai, stengiasi kontroliuoti savo žodžius ir veiksmus, įsiaudrinęs geba nusiraminti.

13.3. Pasiekimų srities dėmenys:

13.3.1. gebėjimas nusiraminti, atsipalaiduoti;

13.3.2. savo dėmesio, jausmų raiškos ir elgesio valdymas;

13.3.3. gebėjimas laikytis susitarimų, taisyklių.

13.4. Vaiko pasiekimų ūgtis savireguliacijos ir savikontrolės pasiekimų srityje:

Vaiko metai	Pasiekimų žingsniai	Pasiekimai
0–3 metai	1-asis žingsnis	Gerai jaučiasi įprastoje saugioje aplinkoje. Nusiramina prigludžiamas, kalbinamas, nešiojamas, klausydamas raminančio dainavimo.
		Trumpam sutelkia dėmesį į suaugusįjį, prie kurio yra prisirišęs, tapatinasi su jo veido išraiška, balso intonacijomis.
	2-asis žingsnis	Išsigandęs, užsigavęs, išalkęs, pavargęs nusiramina suaugusiojo kalbinamas, glaudžiamas, maitinamas, migdomas. Pats ieško nusiramavimo: apsikabina minkštą žaislą, kviečia jam artimą suaugusįjį, ropščiasi ant kelių.
		Pradedą valdyti savo dėmesį, emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius.
	3-iasis žingsnis	Yra ramus ir rodo pasitenkinimą kasdiene tvarka bei ritualais. Jeigu kas nepatinka, nueina šalin, atsisako bendros veiklos, ieško suaugusiojo pagalbos. Žaisdamas kalba su savimi, kad sutelktų dėmesį, kontroliuotų veiksmus. Padedamas suaugusiojo įprastose kasdienėse situacijose valdo savo emocijų raišką ir elgesį.
		Pradedą laikytis jam suprantamų suaugusiojo prašymų ir bendrų susitarimų.
4–6 metai	4-asis žingsnis	Nusiramina kalbėdamas apie tai, kas jį įskaudino, supykde, nuvylė, kai jaučia suaugusiojo palaikymą ir girdi komentarus.
		Trumpam tikslingai sutelkia dėmesį ir pastangas siekdamas įgyvendinti ketinimą. Įprastose kasdienėse situacijose pradeda susilaikyti nuo impulsyvių veiksmų, galinčių išprovokuoti nesutarimus, pakenkti kitiems. Paklaustas pasako galimas istorijų, pasakų ir kitų veikėjų netinkamo elgesio pasekmes.
		Primenant ir sekdamas suaugusiojo bei kitų vaikų pavyzdžiu laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių.
	5-asis žingsnis	Nusiramina, atsipalaiduoja, išėjęs iš įtampą keliančios situacijos, pabuvęs vienas, klausydamasis ramios muzikos, žaisdamas ar kalbėdamasis su kitais.
		Žaisdamas ir atlikdamas sudominusią veiklą, geba sutelkti dėmesį ir pastangas, ištvėrę, slopinti impulsyvius veiksmus. Ramioje situacijoje konfliktą sprendžia žodžiais, o ne veiksmais, siūlo kelis sprendimo būdus, numatydamas jų pasekmes.
		Nesunkiai laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių, supranta lūkesčius savo elgesiui grupėje ir kitoje aplinkoje (per išvykas), pats primena kitiems tinkamo elgesio taisykles.
	6-asis žingsnis	Pats taiko įvairius nusiramavimo, atsipalaidavimo būdus, siūlo juos kitiems.
		Siekdamas tikslo, geba atidėti kai kurių norų patenkinimą. Bando susilaikyti nuo netinkamo elgesio provokuojančiose situacijose jas ignoruodamas; vienas ir kartu su kitais ieško taikių išeičių, kad neskaudintų kitų. Stengiasi suvaldyti savo pyktį, įniršį.
		Supranta susitarimų, taisyklių prasmę bei naudingumą ir dažniausiai savarankiškai jų laikosi. Lengvai priima dienos ritmo pasikeitimą.

14. Pasiekimų sritis – savivoka ir savigarba:

14.1. Vertybinė nuostata. Pasitiki savimi ir savo gebėjimais, gerbia save ir kitus.

14.2. Esminiai gebėjimai. Pažįsta savo kūną, pasako, kad yra berniukas (mergaitė), supranta savo augimą ir gebėjimų tobulėjimą, prisistato kitam, komentuoja, kuo domisi, kas patinka (nepatinka),

supranta ir gina savo bei kitų teises būti ir žaisti kartu, priskiria save savo šeimai, grupei, įstaigos bendruomenei, žino savo tautybę, tėvynę.

14.3. Pasiekimų srities dėmenys:

14.3.1. savo kūno pažinimas;

14.3.2. asmeninio tapatumo jausmas ir teigiamas savęs vertinimas;

14.3.3. bendrystės su šeima ir grupe jausmas;

14.3.4. kalbinio, tautinio ir pilietinio tapatumo jausmas.

14.4. Vaiko pasiekimų ūgtis savivokos ir savigarbos pasiekimų srityje:

Vaiko metai	Pasiekimų žingsniai	Pasiekimai
0–3 metai	1-asis žingsnis	Pradedą jausti savo kūną – apžiūrinėja, tyrinėja savo rankas, kojas, stebi jų judesius.
		Šypsodamasis, guguodamas, gestikuluodamas reaguoją į savo vardą.
		Reaguoją į artimų žmonių rodomą dėmesį ir akių kontaktą, veido išraiška, balsu, gestais palaiko su jais ryšį. Teigiamai reaguoją į artimoje aplinkoje įprastus žaidimus, daineles gimtąją ir kitomis kalbomis.
	2-asis žingsnis	Atpažįsta save neseniai darytose nuotraukose, savo atvaizdą veidrodyje, paprašytas parodo ar pavadina kelias kūno dalis.
		Supranta, ką ir kaip gali padaryti pats, džiaugiasi didėjančiomis savo galimybėmis judėti, atlikti veiksmus, kalbėti. Išreiškia savo norus, turi mėgstamus žaislus, drabužius, veiklas.
		Rodo prierašumą prie tėvų, pasitikėjimą juo besirūpinančiais suaugusiaisiais grupėje. Domisi kitais vaikais.
		Trumpam sutelkia dėmesį ir įsitraukia į etnokultūrinius žaidimus, kalendorines šventes, renginius, klausosi tautosakos kūrynių.
	3-iasis žingsnis	Eksperimentuoja kūno judesiais ir pojūčiais, pavadina 5–6 kūno ir veido dalis, parodo ar pasako, kiek jam metų.
		Pasako savo vardą ir kas jis yra – berniukas ar mergaitė. Apie save kalba pirmuoju asmeniu, pasako, ką daro, ką turi. Siekia savarankiškumo: „aš pats“.
		Patogiai jaučiasi įprastoje grupės aplinkoje su pažįstamais suaugusiaisiais ir vaikais. Domisi kitų vaikų žaidimais ir grupės veiklomis.
		Suaugusiojo skatinamas domisi supančios kultūrinės aplinkos simboliais. Teigiamai reaguoją į kita kalba kalbančius vaikus, suaugusiuosius ir grupėje apsilankančius svečius.
	4–6 metai	4-asis žingsnis
Supranta ir pasako, kaip jaučiasi, ko nori jis pats ir kaip jaučiasi, ko nori kitas asmuo. Jaučiasi patenkintas savimi.		
Piešia ar kitaip vaizduoją savo šeimą, kalba apie jos narius, save supranta kaip šeimos narį. Įsitraukia į bendrus žaidimus ir grupės veiklas, prisidedą prie jų plėtojimo.		
Supranta, kai kiti vaikai ar suaugusieji šneka kita kalba nei jis. Dalinasi savo artimosios kultūrinės aplinkos buities, veiklų ir renginių patirtimi su kitais vaikais ir mokytojais, domisi kitų kultūrų simboliais. Mėgaujasi atsakomybe už nedidelių užduočių atlikimą, reiškia nuomonę jam aktualiais klausimais.		

	5-asis žingsnis	Tyrinėja, ką gali ir ko negali kūnas, pradeda jausti asmeninę ir bendrą erdvę. Aiškinasi, kam reikalingos, ką daro vidinės kūno sistemos (atramos ir judėjimo, virškinimo, kvėpavimo ar kt.).
		Supranta, kad jis buvo, yra ir visada bus tas pats asmuo: atpažįsta save kūdikystės nuotraukose, pasako, kuo bus ar norėtų būti suaugęs.
		Jaučiasi esąs šeimos narys: kalba apie šeimą, išvardija jos narius, pasako savo pavardę. Jaučiasi esąs vaikų grupės narys: kalba apie grupės draugus, pasakoja apie grupės gyvenimą.
		Pasako, kokia yra jo gimtoji kalba, aiškina, ką žino ir supranta apie savo šalies kalbą, kultūrą, samprotauja, kuo ji skiriasi nuo kitų jam žinomų šalių kalbos ir kultūros. Vaizduoja ir naudoja savo šalies simbolius.
	6-asis žingsnis	Išbando naujus būdus tyrinėti savo kūno augimą. Dalinasi stebiniais apie vidinių kūno sistemų veiklos išorinius ženklus (iškvepiamas oras, širdies plakimas ir kt.).
		Teigiamai vertina savo savybes ir gebėjimus, žaisdamas tyrinėja galimus socialinius savo vaidmenis.
		Dalyvauja šeimos, grupės ir mokyklos bendruomenės veiklose. Prisideda prie šeimoje, grupėje ar mokykloje priimamų sprendimų.
		Pasako savo tautybę, šalį, kurioje gyvena, žino savo namų adresą. Tyrinėja savo šalies ir kitų jam įdomių šalių simbolius, kalbą, žemėlapius, žmonių gyvenimo būdą, supranta, kad visi žmonės yra lygūs, pasako keletą šalių panašumų ir skirtumų. Domisi ir dažniausiai laikosi šeimos, grupės, mokyklos, vietinės bendruomenės vertybių ir jam suprantamų pareigų bei teisių.

15. Pasiekimų sritis – santykiai su suaugusiaisiais ir bendraamžiais:

15.1. Vertybinė nuostata. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiaisiais ir bendraamžiais.

15.2. Esminiai gebėjimai. Pasitiki mokytojais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais kasdienėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai dalinasi savo mintimis, žino, kaip elgtis su nepažįstamais suaugusiaisiais. Geranoriškai elgiasi su bendraamžiais, natūraliai priima kitų skirtumus, draugauja bent su vienu vaiku, supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems.

15.3. Pasiekimų srities dėmenys:

15.3.1. gebėjimas užmegzti ir palaikyti geranoriškus, pagarbius santykius su suaugusiaisiais ir kitais vaikais;

15.3.2. gebėjimas bendrauti, mokymasis bendradarbiauti;

15.3.3. gebėjimas atpažinti ir pripažinti savo ir kitų panašumus bei skirtumus;

15.3.4. gebėjimas prisidėti prie grupės gerovės kūrimo.

15.4. Vaiko pasiekimų ūgtis santykių su suaugusiaisiais ir bendraamžiais pasiekimų srityje:

Vaiko metai	Pasiekimų žingsniai	Pasiekimai
0–3 metai	1-asis žingsnis	Atpažįsta ir džiaugiasi pamatęs juo besirūpinantį suaugusįjį, mėgsta apkabinimus, įsitraukia į bendravimą, kasdienę rutiną ir žaidimus. Domisi kitais vaikais, mėgdžioja jų veido išraišką, veiksmus.
		Žvilgsniu, mimika, balsu, gestais inicijuoja bendravimą su suaugusiuoju ar vaiku, parodo, kuo domisi. Seka suaugusiojo žvilgsnį, veido mimiką, gestus, žodžius, aptikdamas jo rodomus aplinkos objektus bei reiškinius, dalindamasis emocijomis ir nuostaba.
	2-asis žingsnis	Akivaizdžiai parodo prierašumą juo besirūpinančiam suaugusiajam. Skiria nepažįstamus žmones nuo juo besirūpinančio suaugusiojo. Stengiasi

		<p>patraukti kitų vaikų dėmesį šypsena, balsu, judesiais, geranoriškais veiksmais.</p> <p>Stebi ir mėgdžioja suaugusiojo veido išraišką, žodžius, veiksmus; kartoja savo veiksmus, kurie sulaukia suaugusiojo palaikymo; vykdo jam suprantamus suaugusiojo prašymus, prireikus kreipiasi į jį pagalbos; pats inicijuoja bendravimą su suaugusiuoju. Mėgsta žaisti greta kito vaiko, stebi, kaip šis mėgdžioja jo kalbėjimą, judesius, veiksmus, ir pats jį mėgdžioja.</p>
	3-iasis žingsnis	<p>Drąsiai išbando ką nors nauja, ramiai stebi nepažįstamus žmones, kai šalia yra juo besirūpinantis suaugusysis. Ieško bendraamžių draugijos.</p> <p>Siekia veikti savarankiškai, tikisi savo iniciatyvų palaikymo, pagyrimo. Mėgdžioja, tačiau žaidime savaip pertvarko suaugusiųjų veiksmus, žodžius, intonacijas. Trumpam išitraukia į bendrą žaidimą, pakaitomis su kitu vaiku žaidžia tuo pačiu žaislu. Pradeda suprasti, kuris daiktas yra jo, kuris – kito, o kuriuo naudojama bendrai.</p>
4–6 metai	4-asis žingsnis	<p>Lengvai atsiskiria nuo tėvų ar globėjų, rodo pasitikėjimą mokytojais ir jų padėjėjais: klausia, tariasi, guodžiasi. Kalbasi, išitraukia į veiklą su nepažįstamais žmonėmis, kai šalia yra mokytojas. Turi vieną ar kelis kurį laiką nesikeičiančius žaidimų ir bendrų veiklų partnerius.</p> <p>Įsitraukia į suaugusiojo pasiūlytas bendras veiklas ir jas plėtoja, pats inicijuoja pokalbius ir bendras veiklas su suaugusiuoju. Geba žaisti, atlikti bendrą veiklą poroje, kelių vaikų grupelėje, siūlo ir priima idėjas, derina norus ir veiksmus, sprendžia nesutarimus. Padedant mokytojui palaukia savo eilės, dalinasi žaislais, priima kompromisinį pasiūlymą.</p> <p>Veikdamas kartu su kitais pastebi vieną kitą akivaizdų savo ir kito (vaiko, suaugusiojo) išvaizdos, pomėgių, kalbos panašumą ar skirtumą ir skirtingais būdais tai parodo.</p> <p>Prisideda prie grupės taisyklių kūrimo.</p>
	5-asis žingsnis	<p>Drąsiai bendrauja su mažiau pažįstamais ar nepažįstamais žmonėmis grupėje, salėje ar kieme. Turi draugą arba kelis nuolatinius žaidimų partnerius, sėkmingai išitraukia į didesnės vaikų grupės veiklą.</p> <p>Tikrina suaugusiojo išsakytas leistino elgesio ribas – atsiklausia, derasi, tariasi. Geranoriškai veikia kartu su kitais vaikais, drauge siekia to paties tikslo, priima bendrus sprendimus; skolina, keičiasi, dalinasi priemonėmis ir žaislais, ruošia ir kitiems dovanoja gimtadienio dovanas. Noriai ką nors veikia su vaikais iš kitos socialinės, kalbinės, kultūrinės aplinkos. Pats ar kartu su kitais randa nesutarimo, konflikto sprendimo būdus arba prašo suaugusiojo pagalbos.</p> <p>Veikdamas kartu su kitais pastebi ir pasako keletą savo ir kitų vaikų ar suaugusiųjų asmeninių savybių, interesų, gebėjimų panašumų bei skirtumų.</p> <p>Stengiasi atlikti mažus įsipareigojimus grupei, dėl kurių susitariama. Stengiasi elgtis vadovaudamasis įgytu supratimu apie savo ir kitų teises bei pareigas grupėje.</p>
	6-asis žingsnis	<p>Stengiasi geranoriškai, pagarbiai, mandagiai bendrauti su pažįstamais ir nepažįstamais suaugusiaisiais bei vaikais. Palaiko ilgalaikę draugystę mažiausiai su vienu vaiku.</p>

		Supranta, koks elgesys yra priimtinas ar nepriimtinas kitiems ir kodėl. Rodo iniciatyvą susikalbėti ir bendradarbiauti su kitais. Kasdienėse situacijose bando tinkamu būdu išsakyti priešingą nei suaugusiojo ar kito vaiko nuomonę, aiškinasi, tariasi. Pradedą tarpininkauti kitiems vaikams, jiems sprendžiant tarpusavio nesutarimus.
		Domisi socialiniais ir kultūriniais skirtumais tarp vaikų, jų šeimų ir natūraliai juos priima. Parodo supratimą ir pagarbą kitokiai išvaizdai, kitokiam požiūriui, kitai kultūrai.
		Supranta, kad gyvendamas grupėje turi susitarti dėl visiems priimtino elgesio. Suvokia savo veiksmų akivaizdžias pasekmes sau, kitiems ir visai grupei.

16. Pasiekimų sritis – aplinkos pažinimas:

16.1. Vertybinė nuostata. Nori pažinti ir suprasti aplinkinį pasaulį, džiaugiasi sužinojęs ką nors nauja.

16.2. Esminiai gebėjimai. Pažįsta jam suprantamus socialinius, kultūrinius ir gamtos objektus bei reiškinius, juos įvardija ir apibūdina, žinojimą pritaikydamas žaidimuose ir kitose veiklose.

16.3. Pasiekimų srities dėmenys:

16.3.1. gebėjimas pažinti socialinę ir kultūrinę aplinką;

16.3.2. gebėjimas pažinti gamtinę aplinką;

16.3.3. pagarbūs santykis su gyvybe ir aplinka.

16.4. Vaiko pasiekimų ūgtis aplinkos pažinimo pasiekimų srityje:

Vaiko metai	Pasiekimų žingsniai	Pasiekimai
0–3 metai	1-asis žingsnis	Veido išraiška, mimika, gestais, garsais reaguoja į artimiausioje aplinkoje esančius žmones ir daiktus.
		Atkreipia dėmesį į artimiausioje aplinkoje esančius gyvosios gamtos objektus.
		Emocijomis reaguoja į gamtos objektus ir žmogaus sukurtus daiktus bei reiškinius (garsus, vaizdus, skonius).
	2-asis žingsnis	Stebi ir atpažįsta artimiausią savo aplinką, orientuojasi namų ir grupės aplinkoje. Pažįsta ir pavadina kai kuriuos žmones, jų veiksmus, aplinkoje esančius daiktus, jų atvaizdus. Žino kai kurių buitinių (šukos, šaukštas) ir kultūrinių (būgnai, knyga) daiktų paskirtį ir jais naudojasi.
		Pažįsta ir pavadina („savo kalba“, garsažodžiu ar tiksliu pavadinimu) kai kuriuos gyvūnus, augalus, jų atvaizdus ir gamtos reiškinius (lietus, vėjas).
		Parodo patinkančią augalą, gyvūną, kultūrinės aplinkos daiktą.
3-iasis žingsnis	Atpažįsta ir reaguoja į netolimoje praeityje vykusius šeimos ar grupės įvykius, užfiksuotus nuotraukose, įrašuose ir kt. Natūraliai įsitraukdamas į kasdienes, rutininius įvykius ir veiklas, parodo, kad žino paros dalių seką ir jaučia veiklų trukmę (vyko ilgai ar trumpai).	
	Pažįsta daugiau artimiausioje aplinkoje esančių augalų, gyvūnų, pradeda vartoti tikslius jų pavadinimus. Dalyvauja prižiūrint augalus. Atpažįsta rečiau pasitaikančius gamtos reiškinius (vaivorykštė, perkūnija).	
	Turėdamas galimybę, renkasi būti patinkančioje gamtinėje, socialinėje, kultūrinėje aplinkoje, džiaugiasi ten esančiais objektais.	
4–6 metai	4-asis žingsnis	Parodo, kad supranta, kurie kultūriniai vaizdai, garsai, judesiai, skoniai, kvapai ar pasakojimai yra iš kitos nei jo paties kultūra. Pažįsta gyvenamosios vietovės objektus ir vietas, pastebi jų pasikeitimus. Pasako miesto (kaimo), kuriame gyvena, pavadinimą. Įsitraukia į veiklas, puoselėjančias šeimos ir liaudies tradicijas. Įvardija paros dalis, sieja jas su savo gyvenimo ritmu.

		<p>Atpažįsta ir pavadina kelis dažniausiai stebėtus gyvūnus, augalus, grybus, negyvosios gamtos objektus (upė, akmuo), reiškinius (pūga, saulėlydis), nusako akivaizdžius jų požymius. Pasako metų laikų pavadinimus, samprotauja, kas būdinga metų laikams.</p> <p>Stengiasi saugoti socialinės, kultūrinės ir gamtinės aplinkos objektus. Bando rūšiuoti atliekas, tausoti medžiagas, išteklius (išjungia šviesą). Gamtos, kultūros grožį ir įvairovę stengiasi išreikšti savo kūryboje.</p>
	5-asis žingsnis	<p>Vaizduoja, pasakoja apie savo šeimą, jos buitį, tradicijas, domisi, kuo tos tradicijos skiriasi nuo kai kurių kitų kultūrų. Pristato savo gimtąjį miestą ar gyvenvietę, kelis žinomus objektus ir vietas, gatvę, kurioje gyvena, kurioje yra jo ugdymo įstaiga. Iš savo grupės gali savarankiškai nueiti į kitas ugdymo įstaigas (salę, dailės studiją). Pradeda suvokti praeitį, dabartį, ateitį: pasako, ką veikė vakar, ką veikia šiandien, ką veiks rytoj; sudėlioja dienos ar ilgesnio laikotarpio įvykius chronologine seka.</p> <p>Atpažįsta ir pavadina ne tik stebėtus vietinius, bet ir kai kuriuos tolimųjų kraštų augalus ir gyvūnus, samprotauja apie jų gyvenimo būdą ir buveines. Paaiškina, kaip daržoves, vaisius ir kitas gamtos gėrybes vartoti maistui. Stebėdamas ar prižiūrėdamas augalus ar gyvūnus, komentuoja jų pokyčius. Fiksuodamas gamtinių objektų stebinius, išvelgia kai kuriuos akivaizdžius objektams būdingus požymius. Pažįsta keletą dangaus kūnų, gamtos reiškinių, kurių negali ar kuriuos pavojinga stebėti iš arti (ugnikalnių išsiveržimas, viesulas, žvaigždės). Eilės tvarka išvardija metų laikus, pasako, kaip skirtingais metų laikais gyvena kai kurie gyvūnai, augalai.</p> <p>Rodo pagarbą gyvajai ir negyvajai aplinkai, kultūros reiškiniams ir objektams, supranta, kad jo elgesys gali paveikti gamtinę ir kultūrinę aplinką, stengiasi prisiimti atsakomybę už jų išsaugojimą. Savo kūryboje vaizduoja asmeninį emocinį santykį su gamtos ir kultūros objektais.</p>
	6-asis žingsnis	<p>Pasako savo šalies ir sostinės pavadinimą. Papasakoja apie tradicines šventes, jas palygina su kai kuriomis kitų tautų šventėmis. Skiria ir pavadina suaugusių šeimos narių ir kitas dominančias profesijas, pasakoja, ką dirba aptariamų profesijų atstovai, kokia jų sukurtų daiktų ir paslaugų vertė, kaip vyksta jų mainai. Samprotauja apie tai, kaip žmonės gyvena, ką dirbo seniau, kokie daiktai buvo naudojami, kaip jie pasikeitė, kaip atrodo dabar. Vartoja savaitės dienų pavadinimus, žodžius praeičiai, dabarčiai, ateičiai apibūdinti.</p> <p>Išvelgia gyvūnų ir augalų kai kuriuos panašumus ir skirtumus, pagal kuriuos juos grupuoja. Dalinasi savo žiniomis apie tai, kur gyvena ir kuo minta gyvūnai, kur kokie augalai, grybai auga, kokių sąlygų jiems reikia. Pradeda suprasti Žemės, Saulės, Mėnulio ir kitų dangaus kūnų ryšius. Išvelgia, kaip keičiasi kai kurių gyvūnų ir augalų gyvenimas skirtingais metų laikais.</p> <p>Jaučiasi atsakingas už socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką bei jos ateitį: apmąsto ir siūlo būdus, kaip ją rūpintis, prižiūrėti, puošti. Paaiškina, kodėl išteklius reikia tausoti. Tyrinėdamas savo šalies ir nutolusių vietovių gyvenamąsias sąlygas, samprotauja apie žmogus ir gamtos ryšį. Pradeda jausti prierašumą artimiausiai socialinei, kultūrinei ir gamtinei aplinkai, išreikšdamas jį veikloje ir kūryboje.</p>

17. Pasiekimų sritis – matematinis mąstymas:

17.1. Vertybinė nuostata. Nusiteikęs pažinti pasaulį jam suprantamais matematiniais būdais.

17.2. Esminiai gebėjimai. Atranda skaičių ir figūrų pasaulį, plėtoja supratimą ir kalbą apie skaičiavimo ir matavimo būdus, jų taikymą aplinkai pažinti, problemoms spręsti, geba išreikšti pastebėjimus apie objektų kiekį, formą, dydį, sekas, vietą ir judėjimo kryptį.

17.3. Pasiekimų srities dėmenys:

17.3.1. skaičiaus pajauta, samprotavimai apie kiekį ir duomenis;

17.3.2. mato pajauta ir išmatuojamų dydžių palyginimas;

17.3.3. geometrinių modelių pažinimas;

17.3.4. vietos ir krypties apibūdinimas, sekų tyrinėjimas.

17.4. Vaiko pasiekimų ūgtis matematinio mąstymo pasiekimų srityje:

Vaiko metai	Pasiekimų žingsniai	Pasiekimai
0–3 metai	1-asis žingsnis	Sugriebia daiktą, jį meta (paleidžia), siekia kito daikto, naudoja kūno kalbą (gestus, mimiką) parodydamas, kad supranta, ką reiškia „yra“ („nėra“), „dar“, „taip“ („ne“).
		Stebi įvairius objektus, deda vieną daiktą ant kito.
		Susidomi, matydamas forma, dydžiu ar spalva išsiskiriantį daiktą.
		Emocingai reaguoja į pasikartojančius garsus, judesius.
	2-asis žingsnis	Supranta, kad žodžiai „vienas“, „du“, „trys“ siejami su atitinkamu daiktų kiekiu. Į klausimą „Kiek..?“ atsako „vienas“, „du“ arba „mažai“, didesni nei dviejų daiktų kiekį įvardija žodžiu „daug“.
		Mažesnius objektus įdeda į didesnius, surikiuoja du tris daiktus pagal ilgumą ar stambumą į vieną eilę. Daugeliu atvejų suranda tokios pačios formos, dydžio ar spalvos objektą, supranta, ką reiškia „toks pat“, „kitoks“.
		Supranta bent keturis žodžius, kuriais mokytojas apibūdina paties vaiko ar objekto judėjimą erdvėje (pvz., įeiti (išeiti), pažiūrėti į viršų (žemyn), įdėti (išimti) ir pan.).
	3-iasis žingsnis	Nuosekliai įvardija skaičius 1, 2, 3, atpažįsta ir susieja įvairias „matomų skaičių“ išraiškas (rankos pirštai, taškai, brūkšneliai), paduoda tiek daiktų, kiek prašoma. Supranta, ką reiškia būti pirmam, antram.
		Palygina du daiktus, besiskiriančius tik ilgiu, mase ar tūriu, veikdamas (suartindamas, pakilnodamas, pilstydamas vandenį ar smėlį). Parodo, kuris iš dviejų daiktų yra ilgas – trumpas, sunkus – lengvas, pilnas – tuščias ir pan.
		Surikiuoja kelių objektų rinkinį pagal ilgumą ar stambumą į vieną eilę.
		Tapatina, atrenka kelis daiktus (jų vaizdus) pagal spalvą, formą, dydį.
		Kopijuoja dviejų elementų sekas (vaizdines, garsines, judesio).
4–6 metai	4-asis žingsnis	Nuosekliai įvardija skaičius 1, 2, 3, 4, 5, atpažįsta atitinkamus skaitmenis. Skaičiuoja daiktus, jų kiekį susieja su skaičiumi. Žymi, skaičiuoja stebimus objektus, padedamas mokytojo radinius pateikia grafine išraiška (lentele, piktograma). Palygindamas kiekius, taiko atitikimo arba nuoseklaus skaičiavimo strategijas, supranta, ką reiškia „vienu daugiau“ („mažiau“), „tiek pat“ („lygu“).
		Atrenka vienodo ilgio, aukščio, pločio, tūrio daiktus. Dažniausiai taiko tiesioginį palyginimą. Dydžių skirtumams apibūdinti pradeda vartoti aukštesniojo laipsnio būdvardžius (ilgesnis, trumpesnis ir pan.).
		Parodo, kurie artimoje aplinkoje esantys daiktai savo forma primena skritulį, kvadratą, rutulį ar kubą. Pagal vieną savybę (požymį) klasifikuoja ir rūšiuoja dviem požymiais besiskiriančių objektų rinkinius.

		Kasdienėse veiklose pradeda vartoti žodžius: pirmyn – atgal, kairėn – dešinėn, aukštyn – žemyn. Nupiešia paprastą planą, kuriame atvaizduoja 2–3 matomus daiktus. Atpažįsta dviejų pasikartojančių elementų seką, ją nukopijuoja, pratęsia 1–2 elementais iš bet kurios pusės.
5-asis žingsnis		Nuosekliai įvardija skaičius nuo 0 iki 9, juos parašo skaitmenimis, susieja su daiktų skaičiumi. Palygina rinkinių iki 5 daiktų kiekviename kiekius, atlieka sudėties ir atimties veiksmus 5-ių ribose, 4 ar 5 daiktų rinkinį išskaido į dvi grupes daugiau nei vienu būdu (0 ir 4, 1 ir 3 ar 2 ir 2).
		Kai dydžių negalima palyginti tiesiogiai, pasitelkia trečią daiktą (sutartinį matą). Kelių dydžių skirtumams apibūdinti pradeda vartoti aukštesniojo ir aukščiausiojo laipsnio būdvardžius (ilgesnis, ilgiausias ir pan.). Nematoduodamas gali pasakyti, kuris iš dviejų pažįstamų objektų sunkesnis, aukštesnis.
		Atpažįsta skritulį, kvadratą, trikampį, kubą, rutulį, bando šias figūras apibūdinti, palyginti. Susieja trimatę figūrą su jos atvaizdu plokštumoje.
		Popieriaus lape atvaizduoja kelių matomų daiktų išdėstymą, apibūdina jų vietą, padėtį vienas kito atžvilgiu. Juda žodžiu nusakyta ar rodyklėmis pažymėta kryptimi. Atranda dviejų pasikartojančių elementų grupę sekoje, sukuria tokio paties modelio seką iš kitų elementų.
6-asis žingsnis		Nuosekliai įvardija skaičius nuo 0 iki 10, juos parašo skaitmenimis. Paduoda tikslų daiktų skaičių, kai jų yra daugiau nei 5; pasako, kiek jų yra daugiau už 5 ir kelių trūksta iki 10. Atlieka sudėties ir atimties veiksmus 7-ių ribose. Žymi, skaičiuoja, vaizduoja duomenis, naudojami grafiniais jų vaizdais sprendamas problemas. Kalbėdamas apie ateities įvykius, pradeda vartoti žodžius: būtinai, tikrai įvyks; gali būti, įmanoma, kad įvyks; taip negali būti, niekada neįvyks.
		Palygina du tris mažai besiskiriančius išmatuojamus dydžius, randa žodžių nedideliame jų skirtumui apibūdinti (šiek tiek didesnis, truputį ilgesnis, beveik vienodi, panašaus aukščio ir pan.). Apibūdindamas aplinkos objektus, vartoja bent penkis dvimačių ir trimačių figūrų pavadinimus (skritulys, kvadratas, trikampis, kubas, rutulys). Žinomas figūras pavadinama taisyklingai, nepriklausomai nuo jų padėties ar dydžio. Atranka figūrai sukompnuoti reikalingas detales ir jas tinkamai sudėlioja.
		Apibūdina, kaip vienas kito atžvilgiu yra išsidėstę matomi daiktai. Išgirdęs ar pamatęs judėjimo su krypties pakeitimu planą, jį iš atminties įvykdo, atkuria, geba pasakyti ir bando pavaizduoti, kaip reikėtų sugrįžti (judėti atbuline tvarka). Nukopijuoja, pratęsia, sukuria seką iš dviejų pasikartojančių elementų.

18. Pasiekimų sritis – skaitmeninis sumanumas:

18.1. Vertybinė nuostata. Nusiteikęs pažinti, išbandyti ir saugiai naudoti aplinkoje esančias skaitmenines technologijas.

18.2. Esminiai gebėjimai. Geba pažinti ir naudoti lengvai valdomas skaitmenines priemones, kurti elementarų skaitmeninį turinį, sudaryti kelių vienas po kito einančių veiksmų programas.

18.3. Pasiekimų srities dėmenys:

18.3.1. gebėjimas tikslingai naudoti skaitmenines priemones;

18.3.2. elementaraus skaitmeninio turinio kūrimas;

18.3.3. veiksmų sekų naudojimas problemoms spręsti;

18.3.4. saugus naudojimas išmaniaisiais įrenginiais.

18.4. Vaiko pasiekimų ūgtis skaitmeninio sumanumo pasiekimų srityje:

Vaiko metai	Pasiekimų žingsniai	Pasiekimai
0–3 metai	1-asis žingsnis	Stebi išmaniųjų žaislų judėjimą, siekia jų rankomis, klausosi jų skleidžiamų garsų (pvz., kūdikių karuselė).
	2-asis žingsnis	Susidomi grupėje esančiais išmaniaisiais žaislais be ekranų, spaudo, liečia, purto ir kt. siekdamas efekto.
		Žaisdamas pradeda paeiliui atlikti dviejų vaikui suprantamų veiksmų sekas (pvz., trepsėti ir ploti).
	3-iasis žingsnis	Žaidžia mokyklos aplinkoje esančiais įvairiais išmaniaisiais žaislais be ekranų (pvz., robotukais), naudodamas pagrindines jų paleidimo ir veikimo funkcijas.
		Žodžiais, garsažodžiais, veiksmais parodo kasdienių darbų ir veiklų atlikimo žingsnių eiliškumą, atlieka mokytojo ar kitų vaikų sakomas komandas.
		Pradeda laikytis išmaniųjų žaislų, daiktų paprasčiausių saugaus naudojimo taisyklių.
4–6 metai	4-asis žingsnis	Atliepia, komentuoja įvairiomis formomis (vaizdo, garso įrašai, animacijos) pateikiamą informaciją. Vartoja kai kuriuos su technologijų naudojimu susijusius žodžius, pasakoja apie interaktyvią knygelę, programėlę, žaidimą.
		Mokytojo padedamas naudoja skaitmeninį fotoaparata savo patirčiai ir aplinkiniam pasauliui fiksuoti, pradeda naudoti paprastas programėles piešimui, garsui, vaizdui įrašyti ir paleisti.
		Supranta ir atlieka grafiniais simboliais ir objektais žymimas komandas.
		Mokytojui prižiūrint ir padedant bando su kitais bendrauti skaitmeninėmis technologijomis.
	5-asis žingsnis	Mokytojo padedamas ir prižiūrimas naudojami įvairių išmaniųjų įrenginių valdymo priemonėmis (pele, jutikliniu ekranu, klaviatūra), informacinėmis svetainėmis tyrinėjimams ir kt. ugdomajai veiklai.
		Naudoja įvairias technologijas (fotografavimą, skaitmeninį piešimą, garso įrašų darymą) skaitmeniniam turiniui kurti.
		Dėlioja vaizdiniais simboliais ar objektais pateiktas komandas, sudarydamas rišlią veiksmų seką. Nusako, kaip nuosekliai, žingsnis po žingsnio pavyko pasiekti rezultatą. Išbando užrašytas veiksmų sekas žaidybinėje programavimo aplinkoje.
		Paaiškina ir suaugusiojo padedamas laikosi pagrindinių bendravimo ir saugaus naudojimosi skaitmeniniais įrenginiais taisyklių.
	6-asis žingsnis	Mokytojo prižiūrimas pasirenka ir naudoja pagal amžių tinkamas interneto svetaines, programėles, kad galėtų atlikti projektines veiklas, kūrybines užduotis.
		Įgyvendindamas kūrybinius sumanymus, derina bent dvi mokytojo pasiūlytas vaiko gebėjimus atitinkančias skaitmenines priemones (fotografavimo, piešimo, nuotraukų apdorojimo, garso įrašymo), skirtingus turinio tipus (vaizdą, judantį vaizdą, garsą, tekstą). Domisi kitų ir dalinasi savo sukurtu skaitmeniniu turiniu.
		Programavimo aplinkose kuria ir vykdo paprastas komandų sekas. Pradeda suprasti, kaip valdomi robotai, išbandydamas sudarytą paprastą programą atpažįsta klaidas ir koreguoja veiksmų seką.
		Supranta pagrindines skaitmeninio turinio (pvz., nuotraukų, piešinių, vaizdo įrašų) saugaus dalinimosi taisykles.

19. Pasiekimų sritis – kalbų supratimas:

19.1. Vertybinė nuostata. Domisi žodiniiais ir nežodiniiais komunikavimo būdais, yra nusiteikęs išklaudyti ir suprasti kitą.

19.2. Esminiai gebėjimai. Klausosi ir supranta kitų kalbėjimą, įvairiomis formomis, būdais ir priemonėmis perteikiamas prasmės, amžių atitinkančius įvairaus pobūdžio tekstus.

19.3. Pasiekimų srities dėmenys:

19.3.1. gebėjimas klausytis ir suprasti kitų kalbėjimą, reaguoti į nežodinę raišką;

19.3.2. gebėjimas suprasti įvairiomis formomis (simboline, garsine, grafine, vaizdine, žodine) perteikiamas prasmės;

19.3.3. domėjimasis tekstu, raidėmis ir simboliais;

19.3.4. gebėjimas suprasti amžių atitinkančius meninius ir informacinius tekstus.

19.4. Vaiko pasiekimų ūgtis kalbų supratimo pasiekimų srityje:

Vaiko metai	Pasiekimų žingsniai	Pasiekimai
0–3 metai	1-asis žingsnis	Reaguoja į žodinį ir nežodinį bendravimą, dalyvauja abipusėje sąveikoje: palaiko akių kontaktą, akimis ieško garsų šaltinio, trumpam sutelkia dėmesį, šypsosi, keičiasi veido išraiškomis ir garsais, emocijomis reaguoja į skirtingas intonacijas.
		Atpažįsta ir reaguoja į aplinkoje pasikartojančius garsus, ritmus, judesius, vaizdus.
		Palankiai reaguoja į knygelių skaitymą (vartymą), jas liečia, deda į burną, vartinėja, žiūrinėja, emociškai reaguoja į pažįstamus žmonių, gyvūnų ar daiktų paveikslėlius.
		Reaguoja į pasikartojantį muzikinių kūrinių ritmą, žaidimus.
	2-asis žingsnis	Klausosi ir mimika, gestais, kalba reaguoja į suaugusiųjų ir vaikų kalbėjimą, supranta ir reaguoja į artimiausios aplinkos daiktų pavadinimus, paprašytas atlieka jam žinomą veiksmą; supranta 2–3 žodžių vientisinius sakinius ir klausimus; po kelių pakartojimų įsidėmi paprastus naujus žodžius.
		Reaguoja į žodžių skambesį ir pasikartojamumą, kontrastingus garsus, spalvas, formas, dydžius, judesius.
		Pradedą atpažinti mėgstamas knygeles, nori, kad jas paskaitytų; pats varto ir žiūrinėja knygeles, parodo suaugusiojo įvardytus objektus paveikslėliuose; stebi rašančiuosius, bando palikti ženklus popieriuje, smėlyje.
		Supranta girdimus nesudėtingus trumpus tekstus: įsitraukia į žaidimus, kartoja dainelių, skanduočių skiemenis, žodžius, emocijomis ir judesiais atliepia eilėraščio tekstą ir pasakojimą.
	3-iasis žingsnis	Trumpam susikaupia klausydamas suaugusiojo ar kitų vaikų; supranta ir reaguoja į dažnai vartojamus veiksmų ir ypatybių pavadinimus, 3–4 žodžių sakinius, klausimus, kurie prasideda žodžiais: „kas“, „ką“, „kur“, „kiek“, du vienas paskui kitą sekančius prašymus; greitai mokosi naujų žodžių.
		Reaguoja į išgirstus ritmo darinius, intonavimą, supranta kūno kalbą, mimiką, dažnai naudojamų gestų, simbolių paveikslėlių, ženklų prasmę.
		Varto knygeles, skiria paveikslėlius nuo teksto, klausia, kas parašyta arba prašo paskaityti, geba sieti paveikslėliuose vaizduojamus objektus su konkrečiais aplinkos daiktais.

		Stengiasi išklausti trumpus skaitomus, pasakojamus ar dainuojamus tekstus, girdėto kūrinio prasmę atskleidžia vaidindamas, žaisdamas ar pasakydamas keletą žodžių.
4–6 metai	4-asis žingsnis	Išklauso, supranta ir reaguoja į tai, ką jam sako, aiškina suaugusysis ar vaikas įvairiose komunikacinėse situacijose; supranta ir reaguoja į klausimus, kurie prasideda žodžiais: „kodėl“, „kaip“, „koks“, kelis vienas paskui kitą sekančius prašymus; atpažįsta, kai kalbama ne gimtąja kalba.
		Supranta tą pačią mintį, idėją, jausmą, išreikštą skirtingais būdais: vaizdiniu arba garso kūrinium, kūno kalba, žodine ir simboline raiška.
		Domisi rašytinės kalbos elementais ir atkreipia dėmesį į juos savo aplinkoje; atpažįsta vieną kitą raidę ar skaitmenį, pirmąją savo vardo raidę; vaizduoja, kad skaito knygą, iš paveikslėlių supranta arba prisimena knygos turinį.
		Klausosi tiesiogiai atliekamų ir įrašytų, skaitomų, pasakojamų, deklamuojamų ir dainuojamų kūrinių, įvairaus stiliaus ir turinio tekstų (meninių, informacinių) apie aplinką, įvykius, reiškinius, atsimena kai kuriuos juose minimus įvykius ir juos perteikia skirtingais raiškos būdais.
	5-asis žingsnis	Supranta sudėtinius kelių dėmenų sakinius, ilgesnių dialogų ar monologų turinį; stengiasi suprasti kita kalba kalbančių vaikų norus, pasiūlymus.
		Atpažįsta, kokie atskiri raiškos būdai ir priemonės buvo panaudoti perteikiant jausmą, idėją ar mintį.
		Supranta, kad kalbos garsai žymimi raidėmis; atpažįsta savo vardo ir kitas asmeniškai aktualias raides, skaitmenis, supranta aplinkoje matomų kai kurių spausdintų žodžių prasmę; iš klausos atskiria du žodžius, prasidedančius tuo pačiu garsu, supranta knygos viršelio funkciją, parodo, kur rašomas knygos autorius, pavadinimas, geba nuspėti turinį pagal knygos pavadinimą, viršelį, iliustracijas.
		Atidžiai klausosi įvairaus turinio ir stiliaus tekstų literatūrine kalba, tarmiškai; suvokia skirtingų žanrų leidinių skirtumus (kalendorius, knyga, žurnalas, tinklalapis).
	6-asis žingsnis	Klausosi draugų ir savo kalbos įrašų; supranta pajuokavimus, dviprasmybes, erzinimus, dažnai girdimus frazeologizmus, humoro elementus, pradeda suprasti kai kurių žodžių ar frazių perkeltinę reikšmę; supranta keletą artimiausioje aplinkoje vartojamų kitos kalbos žodžių.
		Atpažįsta, kokie integruoti raiškos būdai ir priemonės buvo panaudoti perteikiant jausmą, idėją ar mintį.
		Supranta, kad raštas yra sistema, turinti taisykles; suaugusiojo skaitomą tekstą knygoje seka akimis ar pirštu iš kairės į dešinę, iš viršaus į apačią; supranta, kad garsai ir raidės sudaro žodį, atpažįsta nuo kelių iki keliolikos abėcėlės raidžių; pradeda skirti paprastos garsinės sandaros žodžius sudarančius garsus, skiemenis.
		Domisi įvairiais rašytiniais tekstais, iš iliustracijų ir vieno kito atpažįstamo žodžio supranta jų siužetą; supranta jam skaitomų sudėtingesnių tekstų turinį, įvykių eigą, numato, kas tekste galėtų įvykti toliau.

Nr. [V-175](#), 2024-02-14, paskelbta TAR 2024-02-14, i. k. 2024-02721

20. Pasiekimų sritis – kalbinė raiška:

20.1. Vertybinė nuostata. Nusiteikęs kalbą ir kitomis komunikavimo priemonėmis bendrauti su kitais, išreikšti savo patirtį, jausmus, mintis ir emocijas.

20.2. Esminiai gebėjimai. Naudodamas žodines ir nežodines raiškos priemones, dalinasi savo patirtimi, jausmais, mintimis, išitraukia į pokalbį ir jį plėtoja, pasakoja, atpasakoja ir kuria paprastas istorijas, kopijuoja aplinkoje matomus žodžius, parašo savo vardą.

20.3. Pasiekimų srities dėmenys:

20.3.1. gebėjimas išreikšti patirtį, jausmus ir mintis, išitraukti ir plėtoti pokalbį;

20.3.2. gebėjimas pasakoti, atpasakoti, apibūdinti, kurti, aiškinti taikant nežodines ir žodines raiškos priemones;

20.3.3. gebėjimas komunikuoti paprastomis rašytinės raiškos formomis.

20.4. Vaiko pasiekimų ūgtis kalbinės raiškos pasiekimų srityje:

Vaiko metai	Pasiekimų žingsniai	Pasiekimai
0–3 metai	1-asis žingsnis	Aktyviai bendrauja garsais, gestais, mimika išreikšdamas savo emocijas ir poreikius; čiauška, kartoja, bando mėgdžioti kalbančiųjų lūpų mimiką, tariamus garsus ir skiemenis, taria priebalsių ir balsių junginius.
	2-asis žingsnis	Aktyviai kartoja naujus garsus, žodžius, ženklus, gestus, žaidžia garsais ir žodžiais; vartoja garsažodžius, pavadina kai kuriuos objektus ar veiksmus, vartoja trumpus žodžius norams išsakyti; pokalbiuose ir paprastuose žodiniuose žaidimuose dalyvauja komunikuodamas garsais, žodžiais, veiksmais, mimika ir pantomimika.
		Žodžio ir gesto sakiniiais, vienažodžiais ar dvižodžiais sakiniiais kalba apie tai, ką mato ir girdi. Domisi rašymo priemonėmis, spontaniškai brauko lape.
	3-iasis žingsnis	2–3 žodžių vientisiniais sakiniiais kalba ir klausinėja apie tai, ką mato ir girdi, apie aplinkos objektus, jų savybes, įvykius; inicijuoja pokalbius, kreipdamasis į suaugusįjį ar vaiką, atsako į paprastus klausimus; vartoja kelias dažniausias mandagumo frazes; taisyklingai vartoja kai kurias gramatines formas.
Domisi laidomis, animaciniais filmais vaikams, skatinamas kalba apie juos; suaugusiojo padedamas kartoja girdėtus eiliuotų tekstų ar dainų fragmentus; išskiria didžiausią įspūdį palikusius pasakojimo epizodus, labiausiai patikusius veikėjus, jų veiklas.		
Stebi ir mėgdžioja rašančius suaugusiuosius: imituoja, brauko, keverzoja, piešinėja, palikdamas ženklus.		
4–6 metai	4-asis žingsnis	3–5 žodžių vientisiniais sakiniiais kalba pats sau ir kitam, klausinėja, užkalbina, prašo, kreipiasi, tariasi, laikydamasis elementarių kalbinio bendravimo normų; kalba ir pasakoja apie tai, ką jaučia ir jautė, veikia ir veikė; taisyklingai taria daugumą gimtosios kalbos garsų; dažniausiai taisyklingai vartoja gramatines žodžių formas, prielinksnius, žodžius derina
		Deklamuoja trumpus eilėraščius arba eilėraščių fragmentus, padedamas pasakoja trumpas pasakas, istorijas, žinomų knygų turinį, pasakojimą palydėdamas gestais ir mimika; klausia ir atsako į klausimus apie pagrindinius istorijos veikėjus ar įvykius, apie tai, kas patinka ar nepatinka knygoje ar pasakojime; aktyviai dalyvauja vaidmeniniuose žaidimuose pereidamas nuo vieno kalbėjimo būdo prie kito.

		Domisi galimybe rašyti (ranka, kompiuteriu, planšetiniu kompiuteriu), bando kopijuoti matomus simbolius, raides, skaičius; raides ir simbolius pradeda naudoti įvairioje veikloje.
	5-asis žingsnis	Natūraliai kitiems kalba apie tai, ką žino, veikia, veikė ar veiks, kas vyksta, vyko ar vyks, ko nori, tikisi, nesupratus paaiškina, pakartoja; laisvai kalba sudėtiniais sakiniais, žodžius į sakinius jungia laikydamasis įvaldytų kalbos taisyklių; pateikia atsakymus į konkrečius klausimus nurodydamas detales kas, ką, kada ar kur; bando susikalbėti su kitakalbiu vaiku, pakartodamas jo kalbos vieną kitą žodį. Pasakoja, kalbasi apie matytus animacinius filmus, žaistus žaidimus, skaitytas knygas; papasakoja 2–3 pagrindinius įvykius iš gerai žinomos istorijos, išlaikydamas jų eiliškumą; geba atsakyti į klausimus apie jam skaitytą tekstą. Supranta rašymo tikslus, bando perteikti informaciją piešiniu, kopijuodamas arba užrašydamas raides, simbolius ar žodžius; kuria savo ženklus ir simbolius; braižo ir aiškina paprastus planus, schemas.
	6-asis žingsnis	Atsižvelgdamas į bendravimo tikslą ir situaciją, išsako savo patirtį, norus, svajones, pasiūlymus, svarstymus, aiškinasi, diskutuoja; vartoja mandagumo ir vaizdingus žodžius (sinonimus, antonimus ir kt.); klausinėja apie tai, ką išgirdo, matė, pajautė, sužinojo, sprendžia problemas; tinkamai pradeda, plėtoja, keičia ir baigia pokalbį; bando komunikuoti su kitakalbiu vaiku, suaugusiuoju. Kuria, pasakoja istorijas pagal paveikslėlių seką, nuosekliai paminėdamas pagrindinius įvykius, atpasakoja girdėtas istorijas, pritaiko girdėtų siužetų fragmentus žaidimų scenarijuose, meninėje veikloje; keliais būdvardžiais apibūdina istorijų veikėjus; perpasakoja informaciją iš įvairaus žanro knygų. Kopijuoja aplinkoje matomus žodžius, spausdintinėmis raidėmis rašo savo vardą, kelis žodžius.

21. Pasiekimų sritis – estetiškas suvokimas:

21.1. Vertybinė nuostata. Domisi, gėrįsi, grožisi gamtine ir kultūrine aplinka.

21.2. Esminiai gebėjimai. Atpažįsta įvairius gamtinės ir kultūrinės aplinkos reiškinius, reaguoja į juos, jaučia, suvokia ir, remdamasis savo supratimu, aptaria estetinius jų ypatumus, dalinasi asmeninėmis estetinėmis patirtimis, džiaugiasi savo ir kitų kūryba.

21.3. Pasiekimų srities dėmenys:

21.3.1. nusiteikimas estetiniams potyriams ir džiaugsmui;

21.3.2. aplinkos, žmonių santykių, meno, savo ir kitų kūrybos grožio pajauta bei jautrumas kūrybos įvairovei;

21.3.3. jutiminių ir emocinių grožio išgyvenimų prisiminimas, apmąstymas ir dalinimasis su kitais.

21.4. Vaiko pasiekimų ūgtis estetiško suvokimo pasiekimų srityje:

Vaiko metai	Pasiekimų žingsniai	Pasiekimai
0–3 metai	1-asis žingsnis	Ramiai jaučiasi pažįstamoje, kūdikiams įrengtoje darnioje aplinkoje.
		Reaguoja ir trumpam sutelkia dėmesį, kai yra emociškai kalbinamas, kai mato įvairias mimikas, judesius, įvairių spalvų ir formų daiktus, kai girdi muzikos garsus.
		Judesiais, krykštavimu parodo, kad girdi pažįstamą melodiją, mato pažįstamą žmogų, žaislą, paveikslą.
		Atviras naujiems potyriams, džiaugiasi įsitraukęs į naujas raiškos formas.

	2-asis žingsnis	Skirtingai reaguoja į gamtos ir žmogaus sukurtus objektus bei reiškinius, intuityviai mėgdžioja tai, kas jam patinka.
		Atpažįsta (suklūsta, rodo) kai kuriuos jau girdėtus muzikos kūrinius, matytą judesio raišką, vaidinimo veikėjus, dailės kūrinius, gamtos objektus ir reiškinius, jais stebisi.
	3-iasis žingsnis	Emocingai reaguoja girdėdamas garsų, intonacijų sąskambį, stebėdamas savo ir kitų piešinius, paveikslus, šokių judesius, gamtos objektus bei reiškinius.
		Skirtingai reaguoja į estetinio patyrimo kontrastus (gražu – bjauru; šviesu – tamsu; tylu – garsu).
		Turi savo nuomonę (patinka, nepatinka) apie savo ir kitų kūrybą bei aplinką. Džiaugiasi, rodo, ką nors sako kitiems apie savo kūrybą.
	4–6 metai	4-asis žingsnis
Skirtingai reaguoja klausydamas ir stebėdamas įvairaus pobūdžio meno kūrinius, natūraliai priima stilių ir žanrų įvairovę. Atkreipia dėmesį į kūrinių ypatumus: spalvų, judesių, garsų įvairovę, muzikos, šokio nuotaiką.		
Pasako savo išpūdžius, nuomonę apie išklaustą muziką, matytą šokį, vaidinimą, dailės kūrinius, gamtos ir aplinkos daiktus ir reiškinius; pastebi ir apibūdina kai kurias jų detales. Reaguoja į kitų nuomonę.		
5-asis žingsnis		Noriai išitraukia ir mėgaujasi muzikavimu, šokiu, vaidyba, dailės veikla. Grožisi žmogaus sukurtos aplinkos ir gamtos spalvomis, formomis, garsais.
		Atpažįsta meno kūrinių išskirtinumą ir ypatumus (siužetą, veikėjų bruožus, nuotaiką, spalvas, veiksmus).
		Demonstruoja savitą estetinį skonį. Pasako, kas patiko – nepatiko, gerai – blogai, gražu – bjauru; ką patyrė dainuodamas, šokdamas, vaidindamas, piešdamas. Rodo pasitenkinimą bendra veikla ir kūryba, gėrasi savo ir kitų menine veikla, geru elgesiu, darbais.
6-asis žingsnis		Igyvendindamas naujas kūrybines idėjas nebijo eksperimentuoti, laužyti taisykles ir normas, žaismingai stulbinti.
		Atpažįsta meno paskirtis ir kontekstus, patirtus meno kūrinius susieja su savo asmenine raiška.
		Pasakoja apie matytus dailės kūrinius, patirtą muziką, vaidinimą, šokį, jų siužetus, veikėjus, nuotaiką; gamtoje ir žmogaus sukurtoje aplinkoje kilusius vaizdinius. Siūlo, kaip savo aplinkoje ir už mokyklos ribų panaudoti tai, kas jam patinka ir priimtina. Vertina savo ir kitų kūrybinę veiklą, pasakydamas vieną kitą argumentą.

22. Pasiekimų sritis – meninė raiška:

22.1. Vertybinė nuostata. Domisi menų kalbomis, jaučia meninės raiškos džiaugsmą.

22.2. Esminiai gebėjimai. Pagal savo išgales tyrinėja menų kalbas, spontaniškai ir tikslingai išreiškia emocijas, išpūdžius, mintis, idėjas jau įvaldytomis meninės raiškos priemonėmis, atpažįsta savo meninius pomėgius, vartoja paprasčiausias jam žinomas ir suprantamas menines sąvokas savo patirčiai išreikšti.

22.3. Pasiekimų srities dėmenys:

22.3.1. tyrinėjimas ir eksperimentavimas pasitelkiant įvairias menines priemones ir formas;

22.3.2. raiška skirtingomis meninėmis priemonėmis ir būdais;

22.3.3. menų kalbų vertingumo supratimas, jų aptarimas ir pasirinkimas.

22.4. Vaiko pasiekimų ūgtis meninės raiškos pasiekimų srityje:

22.4.1. vaiko pasiekimų ūgtis dailės posrityje:

Vaiko metai	Pasiekimų žingsniai	Pasiekimai
0–3 metai	1-asis žingsnis	Emocingai reaguoja, ima, apžiūrinėja ir kitaip tyrinėja jam patrauklius kontrastingus, ryškius objektus, skirtingos faktūros paviršius.
	2-asis žingsnis	Noriai čiumpa įvairias vizualinės raiškos priemones: rašiklius, tešlą, dažus ir pan. Atkreipia dėmesį į pėdsakus, kuriuos palieka spontaniškai veikdamas su priemonėmis ir medžiagomis.
		Žaidžia grafinės raiškos priemonėmis, išgaudamas skirtingus pėdsakus: taškus, įvairių krypčių brūkšnius, linijas.
	3-iasis žingsnis	Žaisdamas su erdvinėmis ir grafinėmis priemonėmis bei medžiagomis, tyrinėja ant skirtingų paviršių paliktus pėdsakus ar išgautus vaizdus, mėgaujasi skirtingais potyriais.
		Kuria statinius, lipdinius, keverzones ar „galvakojus“.
		Grafinius ir erdvinius kūrinus palydi garsais, veiksmis, sava kalba. Pradedą rinktis jam patrauklias raiškos priemones, medžiagas.
4–6 metai	4-asis žingsnis	Noriai, drąsiai išbando naujas vizualinės raiškos priemones, medžiagas, jas tyrinėja.
		Grafiškai pavaizduoja skirtingas linijas (storas, plonas, vingiuotas ir pan.), skirtingo dydžio dėmes, formas. Pradedą kurti objektų vaizdus.
		Komentuoja savo ar kitų sukurtus grafinius ir erdvinius kūrinus, tai, ką sukūrė, papildo pasakojimu. Turi savo mėgstamas priemones, spalvas, kurioms teikia pirmenybę.
	5-asis žingsnis	Tyrinėja skirtingų technikų naudojimo vienam kūrybiniam darbui sukurti galimybes: tapo, piešia, aplikuoja, lipdo, konstruoja ar pan.
		Pradedą planuoti kūrybinį procesą: pasirenka norimas priemones, medžiagas, numato proceso eigą, kurią veikdamas gali keisti. Piešia, tapo, modeliuoja, lipdo erdvinius kūrinus, jungia skirtingas formas į bendrą objektą. Išbando skaitmenines programėles kaip kūrybos įrankį (piešti, fotografuoti).
		Pastebi ir komentuoja kitų kūrybą, vartoja paprasčiausias jam žinomas ir suprantamas dailės sąvokas. Grožisi savo ir kitų kūriniais, savaip perkelia matytas vizualias idėjas į savo kūrybą.
	6-asis žingsnis	Eksperimentuoja sudėtingesnėmis dailės technikomis (gratažas, monotipija), skaitmeninio piešimo ir kitomis kompiuterinėmis technologijomis.
		Kuria darbus, pasižyminčius fantastinėmis detalėmis, grafiniais ženklais (skaitmenimis, žodžiais, raidėmis, rodyklėmis). Turi išankstinę kūrybinę sumanyimą, nuosekliai bando jį įgyvendinti; įgyvendindamas įvairias idėjas dažniausiai tikslingai pasirenka dailės priemones ir technikas. Kartu su kitais kuria bendrus dailės darbus.
		Komentuoja ir kitaip reiškia nuomonę apie savo, kitų vaikų, menininkų darbus vartodamas žinomas dailės sąvokas. Gali išvardyti keletą technikų (piešta, fotografuota, tapyta). Samprotauja apie dailės kūrinių paskirtį. Supranta, kad yra skirtingos dailės rūšys.

22.4.2. vaiko pasiekimų ūgtis muzikos posrityje:

Vaiko metai	Pasiekimų žingsniai	Pasiekimai
-------------	---------------------	------------

0–3 metai	1-asis žingsnis	Intuityviai domisi, tyrinėja garsų pasaulį balsu, aplinkoje esančiais daiktais, instrumentais. Dairosi, ieškodamas garso šaltinio, reaguoja į garso aukščio skirtumus, trumpam sutelkia dėmesį į aplinkoje skambančią muziką.
		Gestais ir čiauškėjimu reaguoja į lopšines, žaidinimus su judesiais, ritminius ir melodinius darinius. Imituoja suaugusiųjų vokalizavimą, ypač ilgus garsus. Ritmiškai linguoja, supasi, ploja, krato barškučius ir skambaliukus.
	2-asis žingsnis	Čiauška nereguliariais ritmo dariniais, spontaniškai žaidžia balso intonacijomis, sutelkia dėmesį į muzikos ir aplinkos garsus, juos mėgdžioja.
		Imituoja kai kuriuos pažįstamus melodinius ir ritminius darinius. Atkartoja dainų fragmentus, ypač pasikartojančius žodžius ar frazių pabaigas; praktikuoja savos kūrybos spontanišką „arioso“ dainavimą, kuriame yra reguliaraus ritmo pulso požymių. Dėmesingai klauso trumpų muzikos kūrinių ir reaguoja judesiu, ritmiškai ploja, trepsi, pagroja mušamaisiais instrumentais.
	3-iasis žingsnis	Apžiūrinėja, tyrinėja muzikos instrumentus, aplinkos daiktus, jais išgauna garsus. Eksperimentuoja balsu: kuria ir rečituoja savitus žodžius; paskatintas kūnu išgauna garsus, išbando naujus judesius, tinkančius dainuojant ar klausant muzikos.
		Vienas ir kartu su kitais dainuoja nesudėtingas daineles, jų tekstą interpretuoja kūno judesiais. Imituoja ritmo ir melodinius darinius, vis tiksliau išlaiko ritminį pulsą. Spontaniškai dainuoja „arioso“ dainas, kuriose platesnis diapazonas, juntamas metras ir reguliariai pasikartojantys ritmo dariniai, panaudojamos frazės iš išminktų dainų. Groja lengvai įvaldomais melodiniais ir mušamaisiais instrumentais. Juda (su priemonėmis ir be jų) klausydamas ir kurdamas. Išlaiko dėmesį klausydamasis muzikos kūrinio, atpažįsta kai kurias anksčiau girdėtas melodijas ir klausytus kūrinius.
Įvardija arba parodo, kad supranta kai kuriuos muzikos kontrastus (garsiai – tyliai; greitai – lėtai, linksmi – liūdnei). Muzikinę raišką naudoja kitoje veikloje. Noriai muzikuoja individualiai ir grupėje.		
4–6 metai	4-asis žingsnis	Aiškiai skiria kalbėjimą nuo dainavimo, tyrinėja savo balso galimybes. Tyrinėja įvairesnius garso išgavimo būdus pasitelkdamas kūno perkusiją, gamtos medžiagas, muzikos instrumentus ir kitus daiktus; skanduoja, ploja, išbando sudėtingesnius judesius.
		Individualiai ir su kitais dainuoja autorines ir liaudies dainas dažniausiai tiksliai intonuodamas. Improvizuoja vokales melodijas, įgaunančias struktūrinių muzikos savybių. Instrumentais ar kūno perkusija groja nustatytu pulsu ir pakartoja trumpus ritminius bei melodinius darinius. Judesį derina su dainavimu, ritmišku skandavimu, judesiais atliepia muzikos nuotaiką, tempą ir stilių. Dėmesingai klausosi platesnio muzikinio repertuaro. Padedamas fiksuoja savo muzikines kūrybines idėjas grafinais piešiniais.
	Keliais žodžiais aiškina muzikos reiškinius (melodija, pritarimas, tempas, nuotaika ir pan.), atskiria, ar garsai, dariniai ir melodijos yra tokios pačios, ar skirtingos, atpažįsta anksčiau girdėtą muziką. Teikia pirmenybę kai kuriems muzikos kūriniams, mėgaujasi muzikavimu, pradeda laikytis muzikos klausymo, dalyvavimo koncertuose, projektuose taisyklių.	
5-asis žingsnis	Žaisdamas, tyrinėdamas skiria ir palygina vokalinėje bei instrumentinėje muzikoje naudojamus kontrastus (aukštai – žemai, garsiai – tyliai, ilgas – trumpas, linksmas – liūdnas). Tyrinėja tembrus, kuriuos išgauna įvairesniais muzikos instrumentais ir kūno perkusija.	

		<p>Atlieka įvairų dainų repertuarą. Dažniausiai taisyklingai intonuoja garso aukštį, taisyklingiau artikuliuoja, pradeda valdyti kvėpavimą. Atsako dainuodamas aidu. Judesiu parodo ritmo ir melodijos ypatumus (garso trukmę, garsumą, aukštį, melodijos slinktį ir kontūrą, ritmo pulsą). Veiklos metu spontaniškai improvizuoja balsu. Instrumentais ar kitomis garsą skleidžiančiomis priemonėmis išreiškia idėjas ar nuotaikas, kuria ir atlieka pritarimus eilėms, smulkiajai tautosakai, muzikos įrašui ar gyvai skambančiai muzikai. Fiksuoja savo kūrybines idėjas grafiniais simboliais.</p> <p>Vartoja kai kurias dažnai girdimas ir jam suprantamas muzikines sąvokas, pagal kriterijus atranda akivaizdžius muzikos kūrinių panašumus ir skirtumus. Pavadina keletą muzikos instrumentų, atpažįsta kai kuriuos tembrus. Muzikuodamas su kitais vaikais klausosi, kaip jo indėlis dera su kitais. Savais žodžiais išsako kilusius įspūdžius apie klausomus kūrinius ar atlikimą. Pasiūlo, kaip savo mokykloje ar už jos ribų panaudoti patirtas ar sukurtas muzikines idėjas.</p>
	6-asis žingsnis	<p>Tyrinėdamas ir išbandydamas garsų pasaulį balsu, instrumentais ir aplinkoje esančiais daiktais, lygina, apibūdina, grupuoja garsus. Išbando grojimą smulkesnės motorikos įgūdžių reikalaujančiais muzikos instrumentais.</p> <p>Dainuoja (vienas, poroje ar grupėje) sudėtingesnio ritmo, melodijos, platesnio diapazono vienbalses dainas, jas gana tiksliai intonuoja, įsiklausydamas į savo ir draugų dainavimą. Kuria ritminius ir melodinius darinius, improvizuoja ir komponuoja jungdamas kelis atskirus muzikos elementus (melodiją, ritmą, harmoniją, tembrą, tempą ir dinamiką). Pateikia savo muzikinę kūrybą grafiniais ženklais arba naudodamas skaitmenines programas. Kuria garsinius fonus ir perkusinius akompanimentus.</p> <p>Vartoja vis daugiau muzikos sąvokų, sugeba atlikti ir supaprastintu būdu pavaizduoti ketvirtines, aštuntines ir pusines natas bei pauzes. Išklauses muzikos kūrinių trumpai nusako, kodėl kūrinys patiko ir kuo jis įdomus, aptaria, kur ir kada girdi muziką savo aplinkoje, nusako muzikinio kūrinio paskirtį ir kontekstą. Dalinasi įspūdžiais, užduoda klausimus apie matytus koncertus, aptaria atlikėjų ir klausytojų vaidmenis gyvai atliekant muziką.</p>

22.4.3. vaiko pasiekimų ūgtis šokio posirtyje:

Vaiko metai	Pasiekimų žingsniai	Pasiekimai
0–3 metai	1-asis žingsnis	Drąsiai tyrinėja erdvę, juda natūraliai ir spontaniškai, reaguoja į suaugusiojo judesius ir bando juos imituoti.
		Išgirdęs muziką instinktyviai laisvai juda: siūbuoja, tūpčioja, judesiu išreiškia savo emocijas.
	2-asis žingsnis	Tyrinėja judėjimo kryptis, atlieka keletą skirtingų judesių stovėdamas vietoje, persikeldamas erdvėje; šoka naudodamas priemones.
		Atliepdamas muzikos ritmą ar tempą, spontaniškai improvizuoja rankų, kojų ir kitų kūno dalių judesiais. Mėgdžioja matytus ir patirtus žaidinimų judesius, atlieka ritmiškus, į šokį panašius judesius, derina dviejų natūralių judesių seką (bėga, sustoja; linguoja, mojuoja).
		Pasirenka patinkančius judėjimo būdus; judesiu pradeda vaizduoti gyvūnus; stebi kitus ir pradeda šokti kartu su jais.
	3-iasis žingsnis	Tyrinėja ir atranda naujų judesių bei jų derinimo būdų. Judėdamas tyrinėja savo ir kitų vaikų asmenines erdves.

		<p>Atlieka paprastus ratelius ir dainuojamuosius žaidimus, bandydamas nustatyta kryptimi koordinuotai judėti su kitais. Vienu metu judina kelias kūno dalis. Improvizuoja judesiais atliepdamas muzikos nuotaiką ir savybes, kuria, kurį laiką prisimena ir kartoja įvairias dviejų trijų judesių kombinacijas.</p> <p>Natūraliai ir džiaugsmingai šoka ir individualiai, ir drauge su kitais.</p>
4–6 metai	4-asis žingsnis	<p>Tyrinėja šokio tempą, ritmą, judesių derinius, susieja spontaniškus judesius su šokio elementais. Bando išreikšti judėjimui būdingas savybes: tėkmę (tęstinė, pulsuojanti), erdvę (asmeninė ir bendra), svorį (sunkiai, lengvai), laiką (greitai, lėtai). Išbando naujus šokio judesius: šokinėja abiem kojomis, šuoliuoja pristatomuoju žingsniu (galopu), šokuoja keisdamas kojas.</p> <p>Juda rateliu dešinėn ar kairėn, pirmyn, atgal, įsivaizduojama linija. Šoka ritmiškai, reaguoja į muzikos pasikeitimus, šokdamas valdo savo kūną. Improvizuodamas panaudoja atrastus naujus judėjimo būdus; kuria ir prisimena savo sukurtą trijų keturių natūralių judesių sekos šokį.</p> <p>Laikosi sutartų šokio kultūros taisyklių. Kalba apie savo ir kitų vaikų pasirodymą. Derina šokio kalbą su kitais raiškos būdais.</p>
		<p>5-asis žingsnis</p> <p>Tyrinėja ir atranda naujus judesių derinius, padedančius išreikšti judėjimui būdingas savybes; generuoja idėjas tolesniam kūrybos etapui, atranda naujas savo kūno judėjimo galimybes.</p> <p>Šoka sukamuosius ratelius poroje. Šokdamas išlaiko pusiausvyrą, reguliarių ir gilų kvėpavimą. Kuria šokio kompozicijas iš penkių šešių skambančiai muzikai tinkamų judesių, derindamas judesius stovint vietoje ir keičiant padėtį erdvėje.</p> <p>Atpažįsta ir įvardija pagrindinius judėjimo būdus. Paaiškina sutartas šokio kultūros taisykles, reiškia nuomonę apie savo ir kitų vaikų pasirodymą.</p>
		<p>6-asis žingsnis</p> <p>Siūlo naujus šokio raiškos būdus, eksperimentuoja, kaip judesiais galima pavaizduoti įvairias emocijas ir nuotaikas, charakteringus veikėjų judesius.</p> <p>Šoka sudėtingesnius autorinius ir liaudies šokius bei ratelius (tiltelius, grandinėles). Improvizuodamas ir kurdamas kompozicijas perteikia temą, siužetą ar pasirinktą nuotaiką, įtraukdamas šokio judesiui būdingas ypatybes. Padedamas mokytojo grafiškai fiksuoja savo sukurto šokio eigą.</p> <p>Apibūdina savo atlikto, sukurto ar stebėto šokio tempą, nuotaiką, charakteringus judesius, temą. Aiškina, kodėl kitų sukurti šokiai patiko ir kuo jie įdomūs; nusako, kur ir kada mato šokį savo aplinkoje, mokykloje ir už jos ribų.</p>

22.4.4. vaiko pasiekimų ūgtis teatro posrityje:

Vaiko metai	Pasiekimų žingsniai	Pasiekimai
0–3 metai	1-asis žingsnis	-
	2-asis žingsnis	Žaisdamas reiškia poreikius ir skirtingas nuotaikas, tyrinėja savo kūno ir balso galimybes.
	3-iasis žingsnis	<p>Išbando balso, kūno ir mimikos raiškas ir priemones, siekdamas emocinio poveikio aplinkiniams pasirenka pritarimo sulaukusias raiškas.</p> <p>Režisūrinių ir vaidmenų žaidimų metu atlikdamas pasirinktą vaidmenį pasitelkia kūno judesius, veido mimiką, balso intonacijas ir priemones.</p>
4–6 metai	4-asis žingsnis	Vaidmenų žaidimų metu tyrinėja pažįstamas socialines situacijas, girdėtų pasakų epizodus, sąmoningai pasirenka patrauklius vaidmenis.

		Kurdamas vaidmenį naudoja išraiškingus kūno judesius, veido mimiką, balso intonacijas, pradeda kurti dialogą tarp veikėjų, siūlo idėjas, naudoja grupėje esančias priemones: lėles, kaukes, kostiumų detales.
5-asis žingsnis		Tyrinėja pasirinkto personažo savybes, pasiūlo jų raiškos galimybes. Režisūriniuose ir siužetiniuose vaidmenų žaidimuose pradeda tikslingai kurti „dramatiškas situacijas“ per personažų susidūrimus, neįtikėtinus įvykius, improvizuotus dialogus; kurdamas vaidmenį pasitelkia įvairų rekvizitą, grimą, muzikavimą, šokį.
6-asis žingsnis		Tyrinėja simbolinio personažo esmines savybes, emocijas ir jausmus, juos perteikia charakteringais kūno judesiais, veido išraiškomis, balso intonacijomis. Kuriam lėlių, šokio, dramos, operos „spektaklius“ kartu su kitais vaikais, drąsiai improvizuoja „bendraudamas“ su jų kuriamais veikėjais; drauge su mokytojais ir vaikais dalyvauja improvizacinio pobūdžio teatralizuotuose renginiuose ir juose prisiima skirtingus vaidmenis. Dalinasi savo teatine patirtimi su kitais, apibūdina įsimintinus spektaklio epizodus, teatro formomis perteikiamas idėjas susieja su konkrečiomis gyvenimiškomis situacijomis ir išgyvenimais.

23. Pasiekimų sritis – kūrybiškumas:

23.1. Vertybinė nuostata. Nusiteikęs drąsiai kurti ir autentiškai išreikšti save, noriai tyrinėti naujas idėjas.

23.2. Esminiai gebėjimai. Pasitelkia patirtį ir vaizduotę, tyrinėja savo ir kitų idėjas, randa būdų ir priemonių parodyti originalumą ir išradingumą įgyvendindamas kūrybinius sumanymus, aptaria tai su kitais.

23.3. Pasiekimų srities dėmenys:

23.3.1. kūrybinių idėjų tyrinėjimas, fantazavimas, spontaniškas išbandymas, atkartojimas;

23.3.2. kūrybinių idėjų plėtojimas ir įgyvendinimas (improvizavimas, komponavimas ir interpretavimas);

23.3.3. savo ir kitų kūrybos reflektavimas, kūrybinių sprendimų pasirinkimas ir pritaikymas.

23.4. Vaiko pasiekimų ūgtis kūrybiškumo pasiekimų srityje:

Vaiko metai	Pasiekimų žingsniai	Pasiekimai
0–3 metai	1-asis žingsnis	Pastebi ir smalsiai, gyvai reaguoja į aplinkoje esančius pažįstamus ir naujus vizualius ir garsinius stimulus.
		Džiaugsmingai reaguoja į savo paties veikimą ir žaismingai atkartoja tai, kas jam patiko.
	2-asis žingsnis	Žaismingai, neįprastais būdais tyrinėja daiktus, garsus, judesius, kvapus, skonius.
		Išgauna, komponuoja patikusius garsus, judesius, veiksmus, objektus, atradamas naujus veikimo būdus.
		Teikia pirmenybę tam tikrai kūrybinei veiklai, ilgiau įsitraukdamas į tai, ką mėgsta.
	3-iasis žingsnis	Pakartotinai sugrįžta prie dominančių raiškos būdų tyrinėjimo.
Perkuria patikusius garsus, judesius, veiksmus, vaizdus, atradamas naujus derinius. Žaisdamas atlieka įsivaizduojamus menamus veikėjo veiksmus.		
Rodo susidomėjimą kitų kūryba ir norą veikti kartu su kitais.		
4–6 metai	4-asis žingsnis	Veikdamas pasitelkia vaizduotę. Pastebi, išbando, kaip įvairios medžiagos, priemonės ir daiktai gali būti naudojami skirtingais būdais siekiant kūrybinio rezultato.

		Įprastus veikimo būdus papildo naujais netikėtais judesiais, garsais, pasakojimu, grafiniais vaizdais, keičia objektų konstrukcijas, paskirtį. Žaisdamas prisiima menamus vaidmenis, kuria siužetus, spontaniškai keičia žaidimo taisykles.
		Pasako, kodėl jam patinka tam tikras kūrinys. Pasirenka kurti vienokiu ar kitokiu būdu, renkasi mėgstamas veiklas ir veikimo būdus. Domisi tuo, ką veikia, kuria kiti vaikai.
	5-asis žingsnis	Generuoja naujas idėjas, fantazuoja apie tai, ką nori sukurti. Neįprastai naudoja įvairias medžiagas, priemones ir kūrybos būdus įvairiose kasdienio gyvenimo ir veiklos srityse.
		Autentišką pasaulio matymą išreiškia įvairiais būdais, keičia, pertvarko savo kūrybines idėjas, siūlo kelis jų variantus.
		Supranta ir nusako konkretaus savo kūrinio paskirtį. Pasakoja apie tai, ką sukūrė, apie pasirinktus kūrybos būdus, medžiagas, priemones.
	6-asis žingsnis	Domisi, fantazuoja, užduoda klausimus apie kūrybinę veiklą, išbando įvairias naujas kūrybos priemones, būdus, sritis. Savo kūryboje atkartoja pastebėtus kitų kūrybos elementus.
		Numato, kaip ir kokiomis priemonėmis sieks kūrybinio rezultato, padedamas sprendžia kūrybinius iššūkius, pagal savo įsivaizdavimą siekia pabaigti kūrybinį darbą, paskatintas jį tobulina.
		Dalinasi savo kūryba artimoje aplinkoje, pasakoja apie kūrybos procesą, paaiškina, kas jam svarbu ir įdomu, pasako, kam skirti jo paties ir kitų žmonių kūrybos rezultatai.

24. Pasiekimų sritis – tyrinėjimas:

24.1. Vertybinė nuostata. Domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, noriai stebi, bando ir samprotauja.

24.2. Esminiai gebėjimai. Aktyviai tyrinėja save, socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką, įvaldo tyrinėjimo būdus (stebėjimą, eksperimentavimą, klausinėjimą), samprotauja apie tai, ką pastebėjo, atrado, pajuto, patyrė.

24.3. Pasiekimų srities dėmenys:

24.3.1. gebėjimas kelti klausimus, spėlioti, numatyti;

24.3.2. gebėjimas taikyti įvairius tyrinėjimo būdus ir priemones;

24.3.3. gebėjimas apmąstyti, aptarti tyrinėjimo procesą ir atradimus.

24.4. Vaiko pasiekimų ūgtis tyrinėjimo pasiekimų srityje:

Vaiko metai	Pasiekimų žingsniai	Pasiekimai
0–3 metai	1-asis žingsnis	Reaguoja į tai, kas vyksta aplinkui; siekia, ropoja, eina link sudominusių daiktų ar reiškinių.
		Deda į burną, uodžia, stengiasi pamatyti, išgirsti, paliesti, paimti žaislus ir kitus daiktus; guguoja ir tyrinėja savo balsą; eksperimentuoja judesiu.
		Emocijomis, veido išraiška, judesiais, garsu parodo tyrinėjimo džiaugsmą.
	2-asis žingsnis	Prašo ar parodo, koks daiktas domina, ką norėtų paliesti, tyrinėti, žaisti, ką klausyti.
		Išbando naujus tyrinėjimo būdus; tyrinėdamas pasitelkia visus pojūčius: stebi, liečia, uosto, ragauja, klausosi; tyrinėja savo kūną ir jo galimybes, skirtingas medžiagų faktūras, išbando žaislus ir daiktus.
		Naujus tyrinėjimo būdus ir patirtis spontaniškai pradeda naudoti kituose kontekstuose.
3-iasis žingsnis	Smalsauja, stebisi; atsargiai elgiasi su nepažįstamais daiktais ir medžiagomis; stebi ir bando aiškintis, kas tai yra, kaip tai veikia, vyksta.	

		Fantazuoja ir eksperimentuoja su gamtine medžiaga, formomis, dydžiais, kiekiais, spalvomis, judesiu, mimika, garsais ir intonacija; tyrinėdamas atranda naujus veikimo būdus. Pamėgdžiodamas suaugusįjį ilgesnį laiką įsitraukia į tyrinėjimo veiklas; džiaugiasi tyrinėjimo atradimu, rezultatai rodo kitiems.
4–6 metai	4-asis žingsnis	Kelia klausimus, spėlioja, padedamas numato tiriamosios veiklos eigą, rezultatus.
		Tyrinėdamas aplinkos objektus ir reiškinius, savo ir kitų veiklos elementus, temas ir siužetus, remiasi patirtimi ir vaizduote. Padedamas pasirenka eksperimentavimui reikalingas priemones ir medžiagas.
		Pasako, ką veikė, ką atrado; įvardija, kokias priemones ar medžiagas pasirinko tyrinėjimui.
	5-asis žingsnis	Atskleidžia savo interesus, tikslingai keldamas klausimus apie gyvosios ir negyvosios gamtos bei žmogaus sukurtus objektus, reiškinius, jų požymius. Domisi nedaiktinių reiškinių (pvz., garsų, judesių) paskirtimi ir estetika.
		Stebėdamas, eksperimentuodamas išsiaiškina objektų požymius, medžiagų savybes, skaidydamas ir jungdamas aiškinasi objektų sandarą, išbandydamas atranda objektų paskirtį, lygindamas ir gretindamas ieško panašumų ar skirtumų tarp objektų ir reiškinių, išvelgia ryšį tarp objekto sandaros ir paskirties.
		Paaškina, kad tyrinėjant su daiktais, medžiagomis, augalais, gyvūnais reikia elgtis atsargiai; kalbėdamas apie tyrinėjimą remiasi jo rezultatais; apibūdina tyrinėjamų objektų požymius, panašumus ir skirtumus; savo stebinius palygina su kitų stebiniais, kartais susieja skirtingus pastebėjimus.
	6-asis žingsnis	Domisi daiktų ir reiškinių savybėmis, tyrinėja, kaip auga augalai ir gyvūnai, kaip auga ir keičiasi jis pats; kaip žmonės gyvena seniau ir kaip gyvena dabar; kaip jie gyvena kitose šalyse, kuo jie panašūs ir kuo skiriasi.
		Lygina daiktus, medžiagas, augalus, gyvūnus, žmones, atsižvelgdamas į jų požymius, savybes; objektus ir reiškinius tikslingai grupuoja; iš pasiūlytų įrankių, priemonių, medžiagų pasirenka reikiamas tyrinėjimui.
		Samprotauja apie tai, ką pajuto, patyrė, atrado, sužinojo; remdamasis tyrinėjimo rezultatais kelia klausimus; siūlo idėjas, ką dar būtų galima tyrinėti.

25. Pasiekimų sritis – problemų sprendimas:

25.1. Vertybinė nuostata. Nusiteikęs priimti iššūkius ir spręsti problemas.

25.2. Esminiai gebėjimai. Geba atpažinti ir įvardyti iššūkį, problemą, kliūtį, savarankiškai ir drauge su kitais ieško iššūkio įveikos, problemos sprendimo būdų, apsvaisto ir pasirenka tinkamus konkrečiai situacijai, įvertina priimtų sprendimų pasekmes.

25.3. Pasiekimų srities dėmenys:

25.3.1. gebėjimas atpažinti ir įvardinti problemą;

25.3.2. gebėjimas ieškoti problemos sprendimo būdų ir juos įgyvendinti;

25.3.3. gebėjimas stebėti ir atsižvelgti į priimto sprendimo pasekmes.

25.4. Vaiko pasiekimų ūgtis problemų sprendimo pasiekimų srityje:

Vaiko metai	Pasiekimų žingsniai	Pasiekimai
0–3 metai	1-asis žingsnis	Balsu, mimika, gestais parodo, jei kažkas vyksta ne taip, kaip vaikui buvo įprasta.
		Pakartoja nepasisekusį veiksma, jį keičia, kad pasiektų laukiamą rezultatą. Ieško suaugusiojo ar vyresnio vaiko pagalbos.

		Emocine reakcija, mimika, kūno judesiais parodo, kad jam pavyko (nepavyko).
	2-asis žingsnis	Susidūręs su nauja, neįprasta situacija padedamas suaugusiojo sutelkia dėmesį į problemą. Pritaiko jau žinomus veikimo būdus. Nebijo bandyti, pasirenka iš kelių suaugusiojo pasiūlytų sprendimo būdų. Stebi, kaip panašioje situacijoje elgiasi suaugusieji ar kiti vaikai ir išbando jų taikomus būdus. Stebi savo taikomų veiksmų pasekmes ir pasirenka tinkamus veiksmus problemai išspręsti.
	3-iasis žingsnis	Susidūręs su kliūtimi, žodžiais, mimika ir kūno kalba parodo suaugusiajam, su kokia problema susidūrė. Bando savarankiškai spręsti kasdienes problemas. Nepavykus stebi, kaip tai daro kiti ir išbando jų taikomus problemų sprendimo būdus arba kreipiasi pagalbos į suaugusįjį. Atsižvelgia į ankstesnę patirtį ir taiso, tobulina sprendimą.
4–6 metai	4-asis žingsnis	Pasako, kad susidūrė su sudėtinga veikla, kliūtimi, problema. Bando apibūdinti problemą. Nori problemą įveikti, išbando paties taikytus, stebėtus ar naujai sugalvotus veikimo būdus, pradeda atsitiktinį eksperimentavimą, bandymus. Orientuodamasis į įsivaizduojamą problemos sprendimo rezultatą, renkasi veikimo būdus ir priemones. Dalinasi mintimis apie problemos sprendimą. Stebi savo veiksmų pasekmes, supranta, kada pavyko įveikti sunkumus. Nepasisėkus veiklos nemeta, o pradeda veikti iš naujo arba ją keičia.
	5-asis žingsnis	Dažnai atpažįsta kasdienes ir mažiau įprastas problemas. Retsykiais pats ieško iššūkių, aktyviai bando įveikti pasitaikančius sunkumus. Pasitikrina, kaip suprato problemą apie ją kalbėdamas ir užduodamas klausimus. Ieško priimtinių bendrų sprendimų kartu su kitais, siūlo sprendimo būdus kitiems, sugeba atpažinti išorinius trikdžius ir atsiriboti nuo jų veikdamas, išbando sprendimo būdų alternatyvas. Spręsdamas problemą samprotauja, kas pavyko (nepavyko), ką galima daryti toliau ar kitaip.
	6-asis žingsnis	Atpažįsta ir natūraliai priima sudėtingą veiklą, kliūtis, sunkumus ar problemas, yra nusiteikęs jas savarankiškai ar drauge su kitais įveikti. Susidūręs su nauja problema, taiko turimas žinias ir patirtį, pradeda problemą vertinti iš skirtingų perspektyvų. Pasirenka tinkamiausią sprendimą iš kelių galimų, tariasi su kitais, siūlo ir priima pagalbą. Stebi, aptaria ir atsižvelgia į priimtų sprendimų pasekmes.

26. Pasiekimų sritis – gebėjimas žaisti:

26.1. Vertybinė nuostata. Nusiteikęs kartu su kitais vaikais plėtoti žaidimus, kurdamas vaikų žaidimo kultūrą.

26.2. Esminiai gebėjimai. Individualiai ir drauge su kitais žaidžia ir pats kuria įvairius žaidimus: režisūrinius, vaidmenų ir žaidimus su taisyklėmis, moka laikytis skirtingų žaidimų taisyklių.

26.3. Pasiekimų srities dėmenys:

26.3.1. gebėjimas koordinuoti žaidimo veiksmus su kitais žaidėjais;

26.3.2. gebėjimas įvaldyti ir organizuoti žaidimo erdvę;

26.3.3. gebėjimas kurti žaidimo siužetą;

26.3.4. gebėjimas žaidime laikytis prisiimto vaidmens.

26.4. Vaiko pasiekimų ūgtis gebėjimo žaisti pasiekimų srityje:

Vaiko metai	Pasiekimų žingsniai	Pasiekimai
-------------	---------------------	------------

0–3 metai	1-asis žingsnis	Atsiliepia į artimų suaugusiųjų prisilietimus ir žaidinimus, kartoja labiausiai pasisekusius ir pritarimo sulaukusius judesius ir garsus, ima jais žaisti, manipuliuoti, turi savo mėgstamų pasikartojančių judesių ir garsų „repertuarą“, siekia socialinio atsako.
	2-asis žingsnis	Pamėgdžioja suaugusįjį, siekia jo dėmesio ir palaikymo, džiaugiasi bendrais žaidimais, juos nuolat kartoja. Inicijuoja ir palaiko žaismingas socialines sąveikas, turi savo bendravimo „kalbą“.
		Drąsiai juda erdvėje, tyrinėja supančią aplinką, eksperimentuoja su įvairiais žaislais ir daiktais.
	3-iasis žingsnis	Žaidžia su suaugusiuoju ar kitu vaiku, pradeda derinti savo veiksmus su kito žaidėjo veiksmais.
Tikslingai renkasi žaislus, pasirenka arba pats susikuria erdvę žaidimui.		
Kartodamas veiksmus žaidžia vieną įsiminusį įvykį, jungia du tris žaidybinius veiksmus į paprastą kasdienį siužetą.		
Individualiai ar dviese žaidžia paprastą režisūrinį ar vaidmenų žaidimą, laikosi žaidimo vaidmens taisyklių.		
4–6 metai	4-asis žingsnis	Žaisdamas su kitais stengiasi derinti žaidybinius veiksmus, vartoja kalbą vaidmeniui atlikti, žaidimo eigai aptarti ir nesutarimams spręsti.
		Drauge su kitais tikslingai kuria žaidimo erdvę, pritaiko vietą, atsirenka žaidimui reikalingas priemones, žaislus.
		Individualiai, dviese, trise žaidžia nesudėtingus režisūrinius ir vaidmenų žaidimus. Kuria išplėtotas pažįstamas kasdienės socialines situacijas siedamas kelis ar daugiau įvykių.
		Geba laikytis žaidime priimto vaidmens, siekia tiksliai atlikti pasirinkto vaidmens funkcijas, turi mėgstamą vaidmenį.
	5-asis žingsnis	Sėkmingai sąveikauja su kitais, buriasi į didesnes 3–5 vaikų grupes. Susitaria dėl bendros žaidimo temos, idėjos, eigos, vaidmenų pasidalinimo ir erdvės. Vartoja kalbą tardamiesi, planuodami žaidimą, plėtodami vaidmenis ir spręsdami konfliktus.
		Tikslingai pasirenka arba susikuria žaidimo erdvę, žaidžia menamoje erdvėje arba apsibrėžia erdvę simboliniais veiksmais.
		Drauge su kitais vaikais plėtoja tęstinius siužetinius vaidmenų žaidimus. Žaisdamas improvizuoja, kuria vis sudėtingesnius siužetus, kuriuose susipina realios patirtys su fantastiniais elementais ir personažais.
		Nesunkiai geba laikytis siužetinio vaidmenų žaidimo taisyklių ir vaidmens funkcijų. Padedamas labiau įgudusių vaikų ar suaugusiųjų laikosi judriųjų, stalo ir kitų žaidimų taisyklių.
	6-asis žingsnis	Mokytojo paskatintas nesunkiai įsitraukia į kolektyvinius režisūrinius žaidimus, kuria naratyvinius žaidimų pasaulius. Žaidime vartoja išplėstinę kalbą, pradeda žaisti vaizduotės žaidimus vien kalbėdamasis.
		Mėgsta žaisti netradicinėse erdvėse (kieme, gamtoje), išradingai jas pritaikydamas žaidimui. Tvarko žaidimo erdves prieš žaidimą ir jį baigus.
		Kuria išplėtotus ilgalaikių naratyvinių žaidimų siužetus mėgstamų knygų, filmų ir vaizdo žaidimų pagrindu.
		Žaisdamas su kitais lanksčiai kaitalioja vaidmenis, kontroliuoja savo ir kitų veiksmus, konstruktyviai sprendžia kylančius nesutarimus. Laikosi taisyklių dalyvaudamas kolektyviniuose sportiniuose, judriuosiuose ir didaktiniuose žaidimuose.

27.1. Vertybinė nuostata. Noriai mokosi, džiaugiasi tuo, ką išmoko.

27.2. Esminiai gebėjimai. Geba mokytis ir pradeda valdyti savo mokymosi veiklą, smalsauja, įsitraukia į savo sumanytas ir kitų pasiūlytas veiklas, aktyviai siekia tikslo, stebi, apmąsto ir koreguoja savo veiklos procesą bei rezultatus.

27.3. Pasiekimų srities dėmenys:

27.3.1. gebėjimas įsitraukti į dominančią veiklą;

27.3.2. pastangos kryptingai veikti įgyvendinant ketinimą ar tikslą;

27.3.3. gebėjimas stebėti savo ir bendro veikimo pažangą, koreguoti procesą;

27.3.4. gebėjimas reflektuoti savo veiklos procesą ir rezultatą.

27.4. Vaiko pasiekimų ūgtis mokėjimo mokytis pasiekimų srityje:

Vaiko metai	Pasiekimų žingsniai	Pasiekimai
0–3 metai	1-asis žingsnis	Parodo susidomėjimą aplinka, nukreipdamas žvilgsnį, suklusdamas, lytėdamas.
		Veikia reaguodamas į aplinkinių reakcijas.
		Kartoja spontaniškai pasiektą rezultatą.
		Emocijomis reaguoja į atliekamus veiksmus, veiklas.
	2-asis žingsnis	Ieško naujų įspūdžių, aktyviai domisi aplinkos objektais.
		Stebi, klauso, liečia, juda, mėgdžioja, vokalizuoja, siekdamas įgyvendinti norą ar ketinimą (pvz., pasiekti daiktą, sudėlioti formų rūšiuklį).
		Siekia išgauti norimą rezultatą.
	3-iasis žingsnis	Džiaugiasi veiklos, į kurią yra įsitraukęs, procesu.
		Trumpam įsitraukia į sudominusią ar savo sumanytą veiklą.
		Pasirenka mėgstamą žaislą, meno kūrinį, stengiasi atlikti patinkančią pasirinktą veiklą.
4–6 metai	4-asis žingsnis	Atidžiai stebi, bando, aiškinasi, klausinėja, kaip kažkas veikia, vyksta.
		Džiaugiasi tuo, ką atliko ir ko išmoko veikdamas.
		Paklaustas pasako, parodo, ką nori veikti, išmolti. Susidomėjęs stebi, įsitraukia į bendras veiklas su kitais vaikais, dalinasi tuo, kas sudomino.
		Imasi iniciatyvos ir atkakliai siekia savo tikslo. Pradeda numatyti ir pasirinkti priemones bei medžiagas, reikalingas veiklai įgyvendinti.
	5-asis žingsnis	Komentuoja atliekamą veiklą, pasako, ką jau atliko, ką darys toliau.
		Pasako, parodo, ką veikė ir ką padarė.
		Kai domina tema, ieško galimybių sužinoti daugiau ir patenkinti savo smalsumą.
		Numato kelis žingsnius tikslui pasiekti ir juos įgyvendina.
	6-asis žingsnis	Išlieka pozityviai nusiteikęs siekti numatyto tikslo nepaisant iškylančių sunkumų, lanksčiai prisitaiko prie situacijos arba keičia sprendimus.
		Aptaria atliktą veiklą čia ir dabar ar po tam tikro laiko. Pasako, parodo, kaip veikė, mokėsi, kaip įveikė iššūkius, planuoja, ką darys toliau.
		Įsitraukia į naują, iššūkio reikalaujančią veiklą, drąsiai kalba apie tai, ką jau moka, ką norėtų sužinoti, ko išmolti.
		Numato veiksmų ir priemonių planą tikslui pasiekti. Priimdamas sprendimus ieško informacijos ir ją tikslingai atsirenka.
		Stebi savo veiklos procesą, jį koreguoja, išbandydamas įvairius veikimo būdus ir kylančias idėjas, kol pasiekia tikslą.
		Noriai dalinasi patirtimi apie veiklos procesą ir rezultatą, pasako, ko ir kaip mokėsi, kas pavyko (nepavyko), ką dar norėtų išbandyti, ko išmolti.

Nr. [V-131](#), 2024-02-05, paskelbta TAR 2024-02-05, i. k. 2024-02092

Pakeitimai:

1.

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija, Įsakymas

Nr. [V-131](#), 2024-02-05, paskelbta TAR 2024-02-05, i. k. 2024-02092

Dėl švietimo, mokslo ir sporto ministro 2023 m. rugsėjo 4 d. įsakymo Nr. V-1142 „Dėl Ikimokyklinio ugdymo programos gairių patvirtinimo“ pakeitimo

2.

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija, Įsakymas

Nr. [V-175](#), 2024-02-14, paskelbta TAR 2024-02-14, i. k. 2024-02721

Dėl švietimo, mokslo ir sporto ministro 2023 m. rugsėjo 4 d. įsakymo Nr. V-1142 „Dėl Ikimokyklinio ugdymo programos gairių patvirtinimo“ pakeitimo